szolgálat

IGAZSÁGOT – SZERETETBEN

non ministrari, sed ministrare

szolgálat

31. szám 1976 Kisboldogasszony

IGAZSÁGOT — SZERETETBEN (Ef 4,15)

Orsy László: Néhány gondolat a hitről és az igazságosságról 5
Belon Gellért: Igazságosság, jog és evangélium 18
Egyházatyák az igazságosságról (Balás Dávid kommentárjával) 27
A világ püspökei az igazságosságról (Eke B. Antal összeállítása) 34
Georges Cottier: Van-e keresztény tanítás az erőszakról? 47
Szabó Ferenc: A francia munkásmisszió kezdetei 57
A medellini konferencia záróokmányából 64
Zichy Aladár: Az igazság és a harmadik világ 70
Magyar misszionáriusok az igazságosságért 75
Személyi József: „. . . olyannal mérnek majd nektek is!" 81
Egy emberségesebb világért (Taizéi fiatalok leveleiből) 87
Sántha Máté: Hildegard Burjan, a szociális tett embere 93

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer, Herausgeber, Verleger und für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi, A-9800 Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Druck: Prugg Verlag - Eisenstädter Graphische GesmbH, 7000 Eisenstadt, Österreich.

Az igazság, igazságosság a Szentírásban olyan kulcsszó, amelyik sok gondolatot tár fel. Isten igaz és igazságos, önmagában és népével szemben. Az embernek is ilyennek kell lennie Istennel, önmagával és testvéreivel. „Noé igaz ember volt, kifogástalanul élt kortársai között. Noé Isten színe előtt járt" (Ter 6,9). Szent József is igaz ember volt, azért helyesen akart eljárni Máriával szemben kényes helyzetében (Mt 1,19). A kifejezés tágabb értelmet ölel át, mint a mi megszokott, arisztotelészi igazságosságfogalmunk. Bár sokszor konkrét esetekre is alkalmazzák az ószövetség írói, leginkább a helyes magatartás alaperényét jelzi ez a fogalom: megadom mindenkinek, ami megilleti, mivel ő is Isten képmását viseli, testvérem.

Sajnos az ember történetének hajnalától kezdve lábbal tiporja ezt az eszményt. Káintól az egyiptomi József testvérein keresztül napjainkig mintha csak azt akarná bebizonyítani, hogy érvényesülésének útja az igazságtalanságon keresztül vezet. Hiába írja elő a Törvény, hogy Isten népében nincs helye a másikat megalázó, kizsákmányoló, vele visszaélő magatartásnak (MTörv 24,10-17). A gazdagság, a hatalom felejteti vele, hogy nem lehet igaz Isten előtt, ha nem igazságos testvérei iránt. Ilyenkor küldi el az Úr prófétáit, hogy „teli torokból, mint a harsona" hirdessék a nép hűtlenségét, mivel „sanyargatjátok munkásaitokat", „ököllel ütitek le a szegényt" (Iz 58,1-10; Ám 4,1kk). Krisztus is jajt kiált azokra, akik tizedet adnak, de „ami fontosabb a törvényben, az igazságosságot, az irgalmat és a hűséget" elhanyagolják (Mt 23,23; Lk 12,42). S bár tanítása e téren ritkán terjed ki részletkérdésekre, megadja az aranyszabályt: „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük" (Mt 7,12) és az igazi alapmagatartást: „Szeresd embertársaidat, mint saját magadat" (Mk 12,31).

Nem csodálkozhatunk tehát, ha az Egyház minden korban hirdeti ezt a krisztusi szót. „Hogyan marad meg az Isten szeretete abban, aki — bár bőven van neki a világ javaiból — mégis, amikor látja, hogy testvére szükséget szenved, elzárja előle a szívét?" — kérdi már az apostol az első keresztényektől (1Jn 3,17). A II. Vatikáni Zsinat pedig „a krisztusi igazságosság és szeretet együttes ápolására" egy külön egyházi szerv felállítását sürgeti, amelynek feladata a szűkölködő vidékek segítése és a nemzetközi szociális igazságosság előmozdítása (GS 90). Ami a legdöntőbb, a keresztény tanítás kovásza a századok folyamán az egész társadalom átalakulásának fontos tényezője lett, és hatása alatt kiérlelődött az igazságosság, a szabadság és a megbecsülés elve.

De ez a folyamat nem ért véget. Minden egyénnek és minden kornak újra meg újra meg kell küzdeni az igazságosságért. Az emberi önzés, gőg és hatalomvágy nem halt ki a szívünkből. Az igazságtalanság hidrafeje, amely magának akarja kicsikarni vagy biztosítani — a másik ká-

rára is — a kövérebb falatot, naponta újonnan kinő. Talán elrémülünk, amikor olvassuk, hogy alig pár évtizede sokan még jogosnak tartották a rabszolgaságot, de valószínűleg észre sem vesszük korunk igazságtalanságainak gerendáit saját szemünkben.

Ezért elkerülhetetlen a lelkiismeretvizsgálat: hogy állok az igazságosság terén? Milyen főbb pontokban sértjük meg mi, a XX. század második felének emberei az igazságosságot? Mit lehet és mit kell tenni, hogy a krisztusi ideál közelebb jusson megvalósulásához? Hogy nem szőrszálhasogatásról van szó, mutatja az utolsóelőtti püspöki szinodus, amelynek témája éppen az igazságosság volt. Ez késztetett minket arra, hogy jelen számunkat néhány idevágó gondolat átelmélkedésére szenteljük.

Őrsy László *bevezető tanulmánya az alapfogalmakon való elgondolkodásra késztet.* Belon Gellért *biblikus cikke Jézus felfogását mutatja be a jogról és az igazságosságról: hogyan nemesítette ő át a jogot a szeretetbe. A* szentatyákból *vett néhány szemelvény — köztük Nisszai Sz. Gergely beszéde* Balás Dávid *kommentálásában — szemlélteti az Egyház első századainak felfogását tárgyunkról. Századok fejlődését és egyben az alapvető tanítás megkapó összhangját tanúsítja mellettük a mai* püspökkari megnyilatkozásokból *vett válogatásunk.* G. Cottier *előadása az erőszak és erőszakmentesség sokat vitatott problémáját tárgyalja elvi síkon. A francia papi lelkiismeret felébredésének egyik hőskorát szemlélteti* Szabó Ferenc *cikke a francia munkásmisszió kezdeteiről. A harmadik világban megnyilvánuló igazságtalanságnak ma annyira aktuális kérdésére utal a* Medellinben *összegyűlt latin-amerikai püspökök körlevele, valamint* Zichy Aladár *tanulmánya, amely a konkrét adatoktól a nyelvetimológiáig sokféle eszközt felhasznál a kérdés megvilágítására.*

Az igazságosság azonban nem születik készen bennünk: nevelni lehet és kell rá. Ennek szempontjait mutatja be Személyi József. *A* magyar misszionáriusok *és a* taizéi fiatalok *levelei viszont gyakorlatban szemléltetik, hogyan működhet közre mindenki a maga helyén és körülményei között egy igazságosabb világ kialakításán. „Egy-egy ember hozzájárulása talán szerény, de ha mindenki mindent nyújt, amit tud, az általános hatás nagy lesz" (Őrsy). Végül* Sántha Máté *Hildegard Burjan személyében a szociális tett emberének életpéldáját állítja elénk.*

Isten az igazság és az igazságosság forrása. Nem annak ellenére, hanem éppen azért, mert ő a Szeretet. A keresztény ember számára sincs más megoldás, mint Szent Pál programja: tenni az igazságot — szeretetben (Ef 4,15).

Örsy László

NÉHÁNY GONDOLAT A HITRŐL ÉS AZ IGAZSÁGOSSÁGRÓL

Célkitűzésünk. (Előzetes figyelmeztetés)

Dolgozatunk célja: eljutni az igazságosságért folytatott munka megértéséhez a hit összefüggésében. Sem több, sem kevesebb. A feltámadást megülő közösség vagyunk. Hogyan értelmezzük a földi igazságosságot?

Célunk csupán egy bizonyos mértékű megértés. Ezért az igazságosságért folytatott munka sok oldalát nem tárgyaljuk itt. Nem hozunk adatszerű tájékoztatást a világban uralkodó éhségről, elnyomásról. Ez a tájékozottság roppant jelentős a tényleges munkához, nélküle hozzá sem foghatunk; de ezt más forrásokból kell meríteni. Nem is keressük az igazságtalanság sajátos okait, arról sem szólunk, hogy részleteiben milyen orvosságokkal gyógyíthatjuk a rosszat. Kétségtelen, hogy az okok felkutatása nélkül nem kerülhet sor jó megoldásra. De ezt a kutatást más hozzáértők végzik el. A mi dolgunk itt csak az, hogy néhány egyszerű kérdést vessünk fel, és próbáljuk megvetni a megfontolt válasz alapját. A felvetődő részletkérdésekre adott feleleteket egy szélesebb keretbe kell beilleszteni. Ezt meg tudjuk adni. Ehhez van illetékességünk.

Célunk nem kevesebb, mint a megértés. A hangsúly itt a vizsgálódó megértésen van, mert ez a helyes magatartás és cselekvés forrása. Talán úgy tűnik, hogy így nincs benne érzelem, hústalan és vértelen. Bizonyos tekintetben csakugyan az, mint minden elméleti magyarázat. De a helyes elmélet eljuttatta az embert a holdba, és — ha más módon is — cselekvés és érzelmek forrása lett. Ugyanígy az igazságosság helyes megértése is százszoros gyümölcsöt fog hozni.

Hozzájárulásunk igazán csekély és részleges. Önmagában elégtelen. Csak akkor éri el célját, ha az igazságosságot szívügyének tekintő olvasó saját világának vérkeringésébe kapcsolja be a vértelen megértést. Oda, ahol a részvét mély érzése uralkodik, és a szeretet türelmetlen sürgetése, hogy segítsen a rászorulón.

A tárgy

Szembe kell néznünk bizonyos tényekkel a világban: a szegénységgel, éhséggel, erőszakkal, háborúval, elnyomással és minden belőlük következő eltévelyedéssel és igazságtalansággal.

Még egy másik tényt sem kerülhetünk ki: Az emberi élet rövid; mindenkinek meg kell halnia. Krisztus evangéliumának ajándéka az, hogy az élet legyőzte a halált: van feltámadás. Krisztus követői a határtalan életben hisznek. Sokan közülük napról napra összegyűlnek, hogy hálaadás formájában ünnepeljék a feltámadást és az életet.

De világunk paradoxona az, hogy miközben minden ember örök életre hivatott, soknak nem jut osztályrészéül olyan ideigvaló élet, amilyet emberi méltóságuk és Isten családjába szóló hivatásuk megkíván. A keresztény gyakran olyan paradox helyzetben találja magát, hogy az már szinte önellentmondás. Birtokában van a véget nem érő élet túláradó adományának, és annak a jóhírnek, hogy ez az adomány minden embernek szól. Csakhogy nincs birtokában kellő hatalomnak és vagyonnak, hogy számottevően javíthasson felebarátja ideigvaló életén. Könnyen felmerülhet a kísértés, hogy az egyik feladatnak szentelje magát a másik kizárásával. Vagy hirdesse a feltámadás jóhírét és ne vegye figyelembe a jelenlegi helyzet nyomorúságos voltát, vagy annyira csak a fölmerülő szenvedést nézze, hogy már-már elfelejtse a minden emberre váró halál mindennél nagyobb tragédiáját és ennek orvosságát, a feltámadást.

Nyilvánvaló, hogy nem szabad elválasztani a két feladatot: a jóhír hirdetését és az embertárs érdekében végzett önzetlen munkát. Még kevésbé szabad egymás ellenében kijátszani őket. Értelmünk határolt volta gyakran kényszerít arra, hogy lerontsuk valaminek belső egységét. Így aztán esetleg úgy osztjuk fel az egészet, hogy egy részét egésznek gondoljuk. Innen már éppen csak egy lépés odáig, hogy gyanúsnak tartunk mindenkit, aki nem osztozik részlátásunkban.

A keresztény célja inkább az, hogyan hozza egységbe a kettőt: hogy találja meg hitünk látomásának, megértésünknek és gyakorlati cselekvésünknek az egységét.

Mint más esetekben is, Krisztus példájához fordulunk. Az ő életéből áradó ihletés gazdag és összetett. Állhatatosan visszautasította földi birodalom szervezését. Országa nem a világról való volt. Nem volt hajlandó a köveket kenyérré változtatni. Viszont mindig részvétet érzett az emberi nyomor láttán. Azért jött, hogy az örök életet hirdesse; de táplálta a szegényeket, gyógyította a betegeket és könnyebbséget adott mindennemű emberi szenvedésben. Következetesen szórta az emberek közé Isten szavát, hitet, bizalmat és szeretetet kívánt. De ahová fönséges küldetése során elérkezett, ott irgalmassága művével fölemelte az alacsonysorsúakat.

Mit tegyenek ma a keresztények?

A válasz kikerülhetetlenül sokrétű. Minden közösségnek, minden embernek meg kell találnia a maga szerepét a jóhír terjesztésében és az igazságosságért való munkában. Ez csak ugyanannak a feladatnak két oldala. Egy-egy ember hozzájárulása talán szerény, de ha mindenki mindent nyújt, amit tud, az általános hatás nagy lesz.

A hit és igazság kérdéséhez úgy közelítünk, hogy öt vele összefüggő kérdést vizsgálunk meg: Ki szenved szükséget? Ki alkalmas segíteni? Mi az igazságtalanság? Mi az igazság? Mi az igazságosság érdekében végzett munka? Ezek a kérdések lényegesek a gondolkodási folyamat elindítására. Talán lényegesebbek, mint a gondolkodás záradékául levont gyakorlati következte-

tések. Célunk pedig az, hogy gondolkodásra indítsunk és ösztönözzük a megértést elősegítő eszmecserét. Nem az, hogy feleleteket szögezzünk le, — ezek elzárhatják az elme elől a további áttörés útját.

Első kérdés: Ki szenved szükséget?

Hogy megértsük, ki van szükségben, először meg kell értenünk, ki a „kiteljesedett" személy. A betegség helyes diagnózisát az egészségből kiindulva találjuk meg.

Kiteljesedett személy az, aki emberségének minden színvonalán kielégült. Teste és lelke egyaránt megkapja táplálékát a helyes és megillető mértékben.

A kiteljesedett személy el van látva fizikailag: megvan az élelme, lakása, testi biztonsága. Nincs kitéve értelmi kényszernek vagy fogságnak: Kedve szerint kutathatja az élet és a természet titkait. Kérdéseket vethet föl, feleleteket kereshet rájuk. Szabadon dönt értékítéleteiben, és a közösség tiszteletben tartja választását. Végül pedig hangot adhat embersége legmélyebb vágyainak: hihet Istenben, kiálthat hozzá, dicsérheti és imádhatja mind egyénileg, mind embertestvérei társaságában.

A személy tehát akkor kiteljesedett, ha kellően táplálkozik a föld gyümölcseiből, ha követheti a szellem igényeit és választ adhat az Istenétől származó transzcendentális hívásra.

A kiteljesedés négy alapvető követelménye tehát a föld adományainak használata, az értelem korlátlan használata, a szabadság élvezete és a végtelen Isten hívásának elfogadása. Ezek az elemek együttesen teljesen kielégítik, egésszé teszik a személyt. A kiteljesedés az, ha valaki kerek egész.

Szükségben lévő, rászoruló az a személy, akiben megszűnt az adományok egysége és összhangja: nem áll rendelkezésére minden szükséges elem. Nem egész. Mély egyensúlytalansággal kell küzdenie. Nem tud teljes személyiséggé fejlődni, mert az életnek egy vagy több forrása kiszáradt előtte.

Amint a kiteljesedés különféle szinteken következik be, s mindezek egységbe forrva tesznek egésszé, éppúgy a szükség is fölmerülhet e szintek bármelyikén. Bármilyen részleges elégületlenség tönkreteheti azt az egészséges harmóniát, amely nélkül nincs boldogság.

Szüséget szenved valaki, ha nem kapja meg, ami teste fenntartására kell, ha nincs élelme, lakása vagy fizikai biztonsága magának és családjának. Az ilyen elemi szükségletek elhanyagolásának következményei: betegség, sőt halál.

Szükséget szenved valaki, ha szellemét fogságban tartják, ha nem engedik gondolkodni, kérdéseket föltenni és feleleteket keresni. Ha sokáig tart az ilyen állapot, szelleme elhal. Az, akit minden teremtmény urának teremtettek, eszméknek, struktúráknak, eseményeknek rabszolgájává válik. Egyszerű igazság, hogy nincs emberhez méltó élet, ha az értelem nem fejtheti ki teljesen működését.

Ugyanígy szükséget szenved valaki, ha nem engedik, hogy maga állapítsa meg értékrendjét, ha rákényszerítenek döntéseket. Így nem lehet személyiség, mert nem hagyják növekedni. Példákat bőségesen sorolhatnánk.

Végül szükséget szenved valaki, ha nincs alkalma Isten szavát hallani. Arra van ítélve, hogy csakis ebben a világban keresse kiteljesedését. Az örök élet szabadító jóhírét nem tárják elébe. Csak az a választás áll előtte, hogy vagy kétségbeessék az élet végső célja felől, vegy beletörődjék a teljes bizonytalanságba.

Mindez a szükség, akár egyenként, akár együttesen, tönkretétellel fenyegeti az emberi személyt. Lehet ez fizikai halál, értelmi és lelki fejletlenség vagy lázadás az élet és halál értelmetlen folyamata ellen.

Jól ismert tény, hogy igen sok ember szenved ilyen kielégítetlen szükségben. A televízió híradója elénk vetíti éhségtől haldokló gyerekek képét. A tudósítást hideg statisztikai adatok egészítik ki azzal, hogy az élelemhiányban szenvedők száma sokkal nagyobb, mint a képernyőre ráférne. És ugyanígy hozhatnánk példákat a többi szintről. Amerre csak nézünk, szükséget szenvedő embereket találunk. Hozzánk hasonló embernyi embereket, akik létük valamelyik szintjén nem részesednek kellőképpen az élet forrásaiban. Nem tudnak kiteljesedni.

Szeretnénk itt hangsúlyozni, hogy egy szükséget sem lehet elszigetelten tekinteni. Az ember legnagyobb szükséglete az, hogy ép, egész, teljes legyen. Nem kiút számára, ha teste jól táplált, de szelleme elsenyved. Az sem megváltás, ha ragyogó távlatokat tárnak föl előtte és buzdítják, hogy a legjobb értékek mellett döntsön, de hagyják éhen pusztulni. Minden szükségletét figyelembe kell venni és józanul kielégíteni, hogy a szó legteljesebb értelmében boldoggá és egészségessé tegyük.

Ha megértjük az ember összes szükségletének szerves egységét, akkor jó kiinduló pontot kaptunk az igazságosság minden tevékenységének megértésére. Egyik szükségletet nem lehet kielégíteni a másik rovására. Ha csak egyre összpontosítanánk, a másikat pedig elhanyagolnánk, az nem vezetne az óhajtott „egész emberhez". Persze kénytelenek vagyunk specializálódni, amikor a különféle szükségletekről gondoskodunk. Például a test gondozói nem törődhetnek mindig a szellemmel és megfordítva. De ha ez így áll, akkor még nagyobb szükség van arra, hogy minden erőfeszítést összehangoljunk az emberi személy általános jóléte érdekében.

Ha egyszer megértettük, hogy az ember egyetlen és legfőbb szüksége egész-volta, akkor megfelelhetünk valamennyire a következő kérdésre is: „Ki szenved igazságtalanságot?" Az, akitől embertársai cselekedeteikkel, magatartásukkal vagy mulasztásukkal b á r m e l y i k szinten megtagadják, ami megilleti. Nem lehet egész, teljes ember, mert más emberek nem engedik hozzájutni ahhoz, ami kijár neki, ami személyiségének szükséges. Ez a méltánytalanság különféle szinteken érheti el: megtagadják tőle az élelmet

és szállást; megfosztják az igazságtól és szabadságtól; nem hirdetik neki Isten szavát. Ahol bármi hasonló rossz történik emberek tettei vagy mulasztása folytán, ott igazságtalanság van jelen. Valaki igazságtalanul szenved.

Ki segíthet rajta?

Második kérdés: Ki alkalmas segíteni?

Három alapvető követelményt kell betöltenie annak, aki alkalmas segíteni, vagyis jóvátenni az igazságtalanságot. Először is meg kell értenie, mit jelent, hogy valaki szükséget szenved; azután ismernie kell saját képességeit és korlátait; végül pedig valami fogalmának kell lennie a kegyelem és gonoszság titkáról ezen a világon. Vegyük sorra ezeket a feltételeket.

1. Az igazi segítő tudja, hogy az emberi személy minden szüksége szerves egységet alkot, és valamennyinek a kielégülésével törődik, még ha ő maga csak néhánnyal tud is foglalkozni. Olyan, mint a jó orvos, akinek figyelme az egész emberre kiterjed, még ha szakmája szerint csak egyes szerveket gyógyít is. Más szóval: az igazi segítő látóhatára széles, minden szükséget észrevesz, még ha saját működésének mezeje viszonylag szűk is.

Ellentéte ennek a hamis segítő. Az az életnek csak egy szeletét ismeri, s nem érti meg az életet teremtő és fenntartó szerves egységet. Látóköre szűk; fel tud fedezni bizonyos szükségleteket (ennyiben hasznos), de nem lát elég messzire (ennyiben káros). Keskeny látóköre miatt talán csak egy-egy különálló szintre szorítkozik. Van, aki keveset, vagy alig valamit fog fel az emberi társadalom anyagi és gazdasági szükségletein túl. Minthogy látása a többi rovására erre az egyetlen szükségleti típusra összpontosul, a történelem folyamán szükségképpen szellemi értékek rombolójává válik. Hasonlóképpen a keresztény üzenet torz felfogása arra vihet valakit, hogy érzéke van felebarátja lelki szükségletei iránt, de érzéketlen fizikai nélkülözései iránt. Ha ezt a lappangó eretnekséget nyíltan vallják, nemcsak áldozatai számára válik romboló erővé, hanem magát az Egyházat is rombolja.

2. Az igazi segítőnek ismernie kell saját képességeit és korlátait. Úgy is mondhatjuk, hogy a hatékony segítség feltétele a segítő önismerete. Tisztában kell lennünk vele: mindenki segíthet valamiben, de senki sem tehet meg mindent.

Következésképpen az igazságosság érdekében való eredményes cselekvés ott kezdődik, hogy a vállalkozó megállapítja képességeit. Valaki talán kitűnő tanácsadó személyes beszélgetésben, de nincs tehetsége a szervezésre. Egy másik gazdasági téren szakszerű felvilágosításokat tud adni, de nincs adottsága, hogy nyilvánosság előtt beszéljen. Ma is hangsúlyoznunk kell az adományok különféleségét, mint egykor Pál hangoztatta a sokféle karizmát. Mindenkinek meg kell találnia a maga adottságát és nem a másiké után kívánkoznia. Azután ki kellene fejlesztenie saját tehetségeit, és jól felhasználnia az emberek között a béke, igazságosság és jóság érdekében. Istentől kapott adományunk megalapozott értékelése jó alapja az önbizalomnak.

És éppen minthogy az adományok különfélék, az igazságosság érdekében végzett munka mindig közös munka lesz. A feltámadást hirdető hitszónoknak együtt kell működnie egy szakemberrel, aki megmutatja, hogyan irányíthatjuk a gazdasági erőket Isten gyermekei méltóságának támogatására. A közjólét kérdésének tudósa forduljon ahhoz a meggondolt lelki tanácsadóhoz, aki tudja, hogyan segíthetjük rá a haldoklót, hogy az Istenbe vetett hit és bizalom erejében békét találjon. Csak saját korlátaink belátása teszi lehetővé azt a csoportos munkát (team work), amely nélkülözhetetlen, hogy a másik embert „egésszé" tegyük. Saját adottságunk ismerete helyes önbizalomra vezet, korlátaink ismerete viszont magával hozza, hogy mások szükséges támogatását kérjük.

A hamis segítő sohasem állapította meg tárgyilagosan, mivel tudna hozzájárulni a munkához. Ezért zűrzavart hoz létre, és végső soron csalódást okoz. Meglát valami jó célt, elragadtatásba esik tőle, és nyakra-főre beleveti magát a munkába. Mint hogyha valakit a virágzó jó egészség eszményképe arra késztetne, hogy a betegek közé rohanjon és segítse őket, de meg sem gondolja, ért-e valamit az orvostudományhoz, sőt talán fogalma sincs róla, hogy valamicskét értenie kellene hozzá. Hogy folytassuk ezt az orvosi szóképet: aki nincs tisztában saját korlátaival, sohasem fog szakemberhez fordulni, pedig arra föltétlenül szükség van, hogy egy embert teljesen meggyógyítsunk. Jól figyeljünk: aki nincs tisztában saját korlátaival, még nem illetéktelen. Bizonyos tudás és tapasztalat alapjáról indul ki. Csakhogy túlmegy rajta. És mert kezdetben igen jó benyomást tesz, megtévesztőbb és veszedelmesebb lehet, mint a lelkes tudatlan.

Ezt a pontot azzal foglalhatjuk össze, hogy az igazi segítő mindig szerény ember: tudja, mit tud megtenni és mikor kell másokat segítségül hívnia. Az ilyen józan, két lábbal a földön álló magatartás rendszerint szűkszavú; annál többet tesz. A hamis segítő gyakran úgy mutatkozik be, mint messiás: kezében van az általános megváltás kulcsa, csak kövessék a tanácsát. Saját hozzáértése területében látja az egyedüli orvosságot. Nincs szeme az iránt, hogy szükség van mások közreműködésére is. Talán azt hangoztatja: minden rendben lesz, ha mindenki egészséges. Persze elhallgatja, hogy egészséges embereknek is meg kell halniok, néha nagyon kegyetlen halállal. Vagy gyönyörűen zengedezik az örök életről, és közben nincs ideje meghallani a szegények, özvegyek és árvák sírását.

Mindez igazán nem újdonság. Az emberiség története tele van mind igazi, mind hamis segítőkkel. Örök kérdés, hogy megkülönböztessük a megbízható segítséget az elbűvölő álmoktól.

3. Az igazi segítőnek meg kell értenie valamennyire e világ természetét: a bűntől szétszaggatott és Krisztus kegyelmétől helyreállított világét.

A világot átjárja a gonoszság és a kegyelem titka. Mind a kettő jelen van mindenségünkben, és jelen is marad az idők végezetéig.

Ha valaki nem veszi észre a rossz állandó jelenlétét e világban, akkor Utópia-országot ígér embertársának, s alkalomadtán csalódásba és keserűségbe juttatja. Bármennyi szociális reform sem tudja kiemelni a keresztet az emberek vagy emberi közösségek életéből. Ezzel a megállapítással csak egyszerűen a keresztény realizmus szilárd talaján maradunk. Lehet a társadalmi szervezet idővel akármilyen jó, az ember még akkor is szabad marad, hogy engedelmeskedjék vagy ne engedelmeskedjék Alkotójának, hogy szeresse vagy gyűlölje felebarátját. Ha az emberiséggel szerzett múltbeli tapasztalatunk mond valamit a jövőről, akkor mindig lesznek olyan személyek vagy csoportok, akik a jó helyett a rosszat választják, és szenvedést okoznak másoknak. Ha az evangélium üzenete nem veszíti érvényét, akkor a feltámadás állandó útja a keresztút marad. Mindig lesznek emberi helyzetek — talán több, mint valaha —, amikor csak az örök élet és a feltámadás ígérete adhat hitet és reményt, csak az lehet a szeretet elég erős forrása.

De „a halált elnyelte a győzelem" (1Kor 15,54). Krisztus feltámadásával új teremtés kezdődött. Az egész mindenséget elpusztíthatatlan élet és jóság hatja át. A kegyelem titka minden gonoszságon diadalmaskodott. A hit ebben a teljes megváltásban elég széles látókört és elég bátorságot adhat, hogy szembeszálljunk a rossz okozta problémákkal a világban. A keresztény optimizmus abból a tudatból fakad: nem számít, mennyi rossz van e világon, sokkal több a jóság. És az új teremtés mozgása az élet, a bővebb élet felé vezet.

Idáig meggondolásaink személyekre összpontosultak: a szükséget szenvedőnek személyére és azéra, aki eredményesen segítségére tud lenni. Most tovább megyünk. Többet akarunk tudni az igazságtalanságról, amely sebet üt és az igazságosságról, amely gyógyít. Nem igyekszünk meghatározásokat adni. Inkább keressük azt a forrást, ahonnét igazságtalanság és igazságosság fakad. Ha megismerjük mind a rossz, mind a jó forrását, akkor azt is tudni fogjuk, hol kell kezdeni a gyógyítást. A dolgoknak ez a helyükre tétele talán megóvja az igazságosság művének életre szóló elkötelezettjeit, hogy igyekezetüket és erejüket olyan tényezőkre pazarolják, amelyek csak tünetek. Segítségükre lehet, hogy a gyökerekig hatoljanak, oda, ahol a legjobban meg lehet előzni a rosszat és legeredményesebben előmozdítani a jót.

Harmadik kérdés: Mi az igazságtalanság?

A kérdésre felelhetünk konkréten. Igazságtalanság az éhes gyermek, az elnémított kutató, a hívő, aki nem imádkozhat a templomban.

Felelhetünk elvontan. Igazságtalanság a vagyon egyenlőtlen elosztása, a szabadság jogtalan korlátozása, értelmes kérdések erőszakos elnémítása, az istentisztelet rosszindulatú megtiltása.

De akár így, akár úgy írjuk le ezeket a helyzeteket, mindez inkább gyümölcse egy rossz fának, mint maga a fa. Ember teremtette helyzetek. Jézus

mondása jut eszünkbe: „Belülről, az ember szívéből származnak a gonosz gondolatok . . . Mindez a rossz belülről fakad" (Mk 7,21.23). Az igazságtalanság a gonosz szív gyümölcse. Forrása az igazságtalan ember.

Valóban: az erkölcsteológia mai elmélkedéseinek egyik legjobb vívmánya az, hogy rájöttünk: az erkölcsi minőség elsősorban a személy, nem pedig egy-egy cselekedet tartozéka. Bűnös ember az, aki bensejében távolodik Isten és a felebarát szeretetétől. Jó az, akit Isten és ember szeretete irányít. Igazságtalan az olyan ember, aki elfordult testvérétől és megtagadja, ami Isten és ember törvénye szerint kijár neki. Az igazságtalan cselekedetek ennek az alapvető magatartásnak a gyümölcsei. Az igazságtalan struktúrák pedig a rossz cselekedet kikristályosodott, részletes szabályai.

A világ különböző részein minden bizonnyal vannak ilyen struktúrák. De ezeknek nincs önálló létük: az ember teremtményei. Mielőtt bármelyikük létrejöhetett volna, az ember elméjében fogant meg. Kifejezetten az ember építette meg őket, vagy legalább bűnös hanyagsággal túrte létüket. Persze ha egyszer az ilyen rossz struktúrák létrejöttek, az ember foglyukká válhat. Kölcsönhatás áll fenn az ember és alkotásai között.

Igazságos ember viszont az, akit az embertársa iránti szeretet mozgat. Azt kívánja, hogy felebarátja egész ember legyen, és minden kijárót megad neki. Igazságos tettei új, egészséges környezetet teremtenek, amelyben minden élet kibontakozhat körülötte. Az ilyen jó tettek szabályai törvényekké, struktúrákká egyesülhetnek. Kétségtelen, hogy ezek kedvezni fognak a javak méltányos elosztásának a földön. Előmozdítják az emberméltóságot. Hagyják, hogy az ember szabadon imádja Teremtőjét. Az ilyen jó struktúrák is az ember alkotásai. Pozitív cselekvés hozza létre őket. Felszabadítóan hatnak egyénre és közösségre, úgyhogy mindenki jobbá válik.

A rossz és jó társadalmi szerkezetek végletei között sok olyan jogi, társadalmi és gazdasági berendezés van, amelynek nincs erkölcsi minősége. Lehet helyesen vagy helytelenül élni velük. Erkölcsi irányukat a felhasználó személyektől kapják.

Mindenképpen az a sarkpont, hogy minden igazságtalanság eredete az ember gondolkodásában és szívében rejlik. Ennélfogva ha igazságosságot akarunk hozni a világba, ez a küldetés elsősorban és főként az ember elméjének és szívének meggyógyítására céloz, a struktúrák megváltoztatására csak másodlagosan. Sok béketárgyalás hiúsul meg a világban, mert az egymáson erőszakot tévő emberek belül nem gyógyultak meg, csak ágyúik hallgattak el egyidőre. Ha az igazságtalanság démonát nem űzték ki elméből és szívből, akkor egyszerűen nem lesz igazságosság, akármilyen remekek legyenek is a struktúrák. Legföljebb egyfajta igazságtalanság helyet ad egy másik fajtának: több kenyér lesz, de kevesebb szabadság, vagy több szabadság, de kevesebb kenyér. A történelem, akár a közelmúlté is, eloszlathatja minden illúziónkat, hogy másképpen is lehetne.

Az igazságtalanság nem létezik elvontan vagy személyektől különálló cselekedetekben és struktúrákban. A konkrét, valóságos világban vannak igazságtalan emberek. A ragályos rossz az ember elméjéből és szívéből származik. A józan ész és logika azt mondja, hogy az orvosságot gyökerében kell alkalmazni, csak akkor lesz általános erejű. Ezt az állítást ne értsük félre, mintha azt jelentené, hogy nem kell a társadalmi szerkezet megváltoztatásán dolgoznunk, vagy nem kell kárhoztatnunk az igazságtalan cselekedeteket. Nem: reformtevékenységre minden szinten szükség van. Hanem azt akarjuk vele mondani, hogy tevékenységünk mindaddig nem lesz teljes, nem lesz egyetemes érvényű, míg el nem ér a gyökérig, az ember belső beállítottságáig.

A világon akkor lesz igazságosság, ha az igazságtalan emberek utat változtatnak és igazságossá lesznek.

Negyedik kérdés: Mi az igazságosság?

Konkréten fogalmazva: igazságosság a boldog gyermek, akinek játékos, kutató értelme szabad világra nyílik. Igazságosság az elégedett férfi és nő, akinek emberméltóságát a társadalom tiszteletben tartja. Igazságosság a jól rendezett polgári közösség, ahol minden tag gyakorolhatja felelős hozzájárulását, és az egyéni szükségletek helyes egyensúlyban vannak a közjóval. Mindez igazságosság.

Elvontabban: igazságosság az értelmes tervezés és bölcs törvények bonyolult szövevénye, amely védi és előmozdítja a személyek egészséges kibontakozását a közösségben. Igazságosság teszi korrektté a kereskedelmi, ipari, gazdasági, jogi és más társadalmi erők működését. Az igazságosság irányítja mindannyiukat arra, hogy támogassák az emberi személyek méltóságát, és adják meg mindegyiknek, ami megilleti.

De akár konkrétan, akár elvontan fogalmazunk, leírásunk nem nevezte nevén az igazságosság forrását, forrásvidékét, ahonnét fakadva áthatja a közösségben élő ember minden részét és cselekvését. Vagy az evangéliumi szóképpel élve: leírtuk a gyümölcsöket, de nem a fát, nem a gyökeret.

Minden másoknak igazságot szolgáltató cselekedet, minden olyan gazdasági vagy jogi szabály, törvény, amely az emberi társadalomban működő erőket az igazságosság felé irányítja, az ember elméjében fogant, emberi személyek elhatározása léptette életbe. Vagyis az igazságosság nem létezik elvontan, nem is magától jön létre. Az ember elméjében és szívében születik. Lehet, hogy a struktúrák lenyűgöző hatalma úgy megbabonáz, hogy elfelejtjük, honnét származnak. Buzgalmunkban olyanok leszünk, mint a kertész, aki látja az ártalmas gyomot és nagysietve levágja, de nem tépi ki a gyökerét és nem vet a helyébe jó magot. Ne csodálja, ha kertje soha nem lesz más, megannyi kínlódással és munkával sem.

Az igazságosság az ember értelméből és szívéből származik. Az igaz emberből fakad, akinek életiránya Isten felé tart, és megad minden lehető segítséget vele együtt dolgozó embertársának. Nincs igazságosság igaz ember nélkül. Ha megvan az igaz ember, az majd igazságot teremt ezen a látható világon.

De az igazságosságnak ez a megteremtése bonyolult folyamat, olyan bonyolult, hogy közben hibákat követhetünk el és mulasztások történhetnek. Vaskos könyv kellene ahhoz, hogy leírjuk az igazságosság megteremtésének különböző szakaszait. Ezt itt nem tehetjük meg. De néhány figyelmeztetést adhatunk, hogy ne essünk helyén nem való leegyszerűsítésbe.

Nem lehet igazságosság, ha valamennyire értelmesen meg nem tervezzük a javak elosztását. Ez viszont a rendelkezésre álló segélyforrások és a legsürgetőbb szükségek alapos ismeretét kívánja.

Nem lehet igazságosság bölcs törvényhozás nélkül, amely megőrzi a társadalom egyensúlyát.

Még fontosabb, hogy nem lehetséges a közjóra irányuló értelmes tervezés, a helyes egyensúlyt fenntartó bölcs törvényhozás, ha nincsenek olyan személyek, akik az igazságosság ihletét hozzák be a tervezésbe és a törvényhozásba. Az emberi közösség eleven igazságossága azon múlik, hogy tagjai megtérnek-e szívükben. Ez minden jónak a forrása.

Az ilyen megtérés különféle módon valósulhat meg. Lehet az emberséghez való megtérés; ösztönzője az emberméltóság fölfedezése és az emberszolgálat vágya. Ez a legjobb értelemben vett emberbaráti magatartás. Igazán nagyra kell becsülnünk. De ennek a látszólag tökéletes magatartásnak van egy bökkenője. Mi keresztények tudjuk: a bűn túlságos mélyen behatolt e világba, az ember pedig túlságosan meggyengült a bűn miatt, hogysem az elkötelezett humanizmus magasztos elveit állandóan fenn tudja tartani és meg tudja valósítani. Igaz, a humán tudományok elméleti művelői hajlandók azt állítani, hogy hosszú távon lehetséges ez az eszményi állapot. A történészek azonban nem képesek példáját találni az emberi történelemben, hogy hosszabb ideig önzetlenül fennállt volna.

Igen, a keresztények tudják, hogy az ember értelmét és szívét meg kell gyógyítani, föl kell emelni Isten szellemének, csak akkor jut el az igazságosság — legyen az társadalmi vagy egyéni — állandó, szilárd gyakorlására. Ez azután elvisz az igazságosság végső forrásához: Istenhez. Onnét ered az ember minden igaz magatartása. Ha Isten kiárasztja adományait, akkor az emberi igazságosság gyökeret ver a hitben, reményben és szeretetben, és olyan megerősítést kap, amit ember nem tud létrehozni, csak befogadni. Hit, remény, szeretet és igazságosság szerves egységbe egyesül.

Ötödik kérdés: Mi az igazságosság érdekében végzett munka?

Van már némi fogalmunk az igazságosság érdekében végzett munka bonyolult természetéről. Különböző szinteken mehet végbe és kell végbemen-

nie. Csak a legjelentősebbeket említhetjük: a gazdasági struktúrák szintje, vagyis a vagyon elosztását irányító törvények; az emberek ránevelése arra, hogy fölismerjék mások szükségeit és helyesen tudják eldönteni, mi a teendő; végül a legfontosabb szint, hogy segítsünk az embereknek világosságot és erőt meríteni Istenből, mert csak ez lehet az emberi értelem és szív igaz voltának állandó forrása.

A különböző szinteken működő emberek célja is különböző. Más tevékenység a legmegfelelőbb gazdasági struktúrák megalkotása vagy a társadalmi egyensúly helyes törvényeinek megtervezése, megint más az egészséges, kritikus ítéletre nevelés, vagy valakinek az irányítása, hogyan feleljen Isten kegyelmének ösztönzéseire. Különböző tevékenységek ezek, nem szabad összekeverni őket. De valahogyan mégis összhangba kell hozni, hogy mind harmonikus kölcsönhatásban járuljanak hozzá a közösségben élő emberek igazságos jólétéhez. Azt sem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy minden szinten állandó és megfeszített munkára van szükség. Ha nem tervezünk értelmesen jó struktúrákat, megannyi jóakarat, vagy szinte azt is mondhatnánk, megannyi kegyelem segítségével sem fogjuk tudni megtalálni a helyes utat modern társadalmunk útvesztőjében. Ha nincsenek Isten igéjétől megvilágosított, Isten kegyelmétől megerősített igaz emberek, megannyi tudományos tervezés és törvényhozás sem tud túljuttatni az önzésnek a bűnből fakadó mérgén.

Ezen a ponton talán valahogy rányílik a szemünk az 1974-es püspöki szinodusi nyilatkozat egyik megállapításának teljesebb jelentőségére. „Az igazságosság előmozdítása az evangelizálás szerves része" — hangzik az állítás. Ha a keresztény hű akar maradni hivatásához, elő kell mozdítania az igazságosságot. Hiszen abban az adományban részesült, hogy megoszthatja a szerető és igazságos Isten természetét. A mai keresztény jóhír-hirdetésébe éppen úgy bele kell szövődnie az igazságosság igényének, mint ahogyan Jézus beleszőtte prédikálásába és tanításába. Éspedig globális jelleggel. A gazdasági és jogi szintű igazságosság egész tervezése és törvényhozása gyakorlatilag mély keresztény magatartásból bimbózhat ki. De ha a tervezést vagy törvényhozást elválasztjuk legmélyebb forrásától — az evangéliumból kiáradó isteni világosságtól és a Lélek jelenlétéből fakadó isteni erőtől —, akkor ugyan még mindig nagyon jó lehet, igazságos rendezése a társadalom életének, de magában még nem evangelizáció. El lenne szakítva legmélyebb gyökerétől. Nem lenne meg benne az az állandóság, amit Isten adományaihoz, a hithez, reményhez és szeretethez való hozzátapadás tud meg hozni. Az ember képes arra, hogy megelégedjék az anyagi jóléttel és annak előmozdításával, és ne gondoljon az emberi élet transzcendens céljára, annak előmozdítására.

Az emberélet transzcendens dimenzióját az Egyház tartja elevenen. Minden bizonnyal ez a legelső feladata. Kiterjed-e küldetése ennél tovább is?

Eljött az ideje, hogy megkérdezzük: Mi az Egyház feladata az igazságosság előmozdítása terén? Mi legyen pontosan az Egyház munkája az igazságosság érdekében?

A felelet nem más, mint amit a második kérdésen elmélkedve adtunk. Azt mondottuk: az igazi segítőnek ismernie kell saját képességeit és korlátait. Ugyanígy az Egyháznak is. Máskülönben legjobb esetben csalódás, legroszszabb esetben szerencsétlenség lesz az eredmény. Az Egyházban megvan az a képesség, hogy világosságot hozzon az embernek: így az meglátja az irányt, amelyet követnie kell, hogy szeresse Istent és felebarátját. A világosság az Evangéliumból származik. Az embernek szüksége van rá, hogy önmaga lehessen és fölemelkedjék Isten gyermekének méltóságára. Az a képesség is megvan az Egyházban, hogy a gyönge embernek elhozzon valamit Isten erejéből a szentségek adományával, és így az meg is tudja tenni, amit helyesnek lát. Egyszóval az Egyház meg tudja gyógyítani az ember értelmét és szívét, sőt még sokkal tovább is megy: a szeretet új útjait nyilatkoztatja ki neki, és emberi erőnél többet bocsát rendelkezésére, hogy teljesítse a nagy parancsot. Az Egyház vezeti az embert az igazságossághoz való megtérésének útján.

De az Egyháznak is tisztában kell lennie saját korlátaival. A keresztény közösség soha nem kapott olyan adományt, amely biztosítaná, hogy valami isteni segítségből kifolyólag a legjobban meg tudná tervezni a gazdasági igazságosságot, vagy bölcs törvényeket tudna létrehozni a társadalmi jólét és egyensúly dolgában. Minden bizonnyal elő tudja mozdítani az ehhez szükséges tanulmányokat, bátoríthat minden értelmes cselekvést, de nem képes gyakorlati részleteiben tévedhetetlenül megítélni, mi helyes és mi helytelen gazdasági, jogi, társadalmi ügyekben. Az evangélium hirdetésének megbízatása nem arra való küldetés, hogy a végső szót kimondó bíró legyen egészség, nevelés, társadalmi jólét terén. Az Egyház hozzájárulása gyökérig hatoló, alapvető, de kiegészítésre szorul tudós és tapasztalt szervezők, politikusok, tudósok — mikor melyik — munkájával. Mindnyájuknak, az Egyháznak és a többieknek együtt kell dolgozniok, elismerve egymás sajátos hivatását, kiegészítve egymás hozzájárulását.

A keresztény tudja: a pelagianizmus csapdájába eshet, ha föltételezi, hogy pusztán emberi eszközökkel állandóan igazzá lehet tenni az ember elméjét és szívét. Nélkülözhetetlen Isten Lelkének beavatkozása. De azt is tudja: nem teljesítené egészen hivatását, ha nem használná fel a jó társadalmi struktúrák megteremtésére mindazt az emberi eszközt, amit tudomány, tanulás és értelem kínál. Sült galambra várni az égből a kvietizmus eretneksége lehet. A „mindent vagy semmit" két véglete között a keresztény Isten kegyelmére hagyatkozik, és így működik közre az új világ megteremtésében.

Még egy másik kérdés is fölmerül az Egyházban: Mi legyen a papok hozzájárulása az igazságosság előmozdításához?

A pap szentelésével ugyanazt a megbízatást kapta az Egyháztól, amit az apostolok Krisztustól: Menj és hirdesd a jóhírt. Arra szól ez a megbízatás, hogy járuljon hozzá az elme és a szív meggyógyításához, az értelem megvilágosításához és a személy megerősítéséhez lelke legmélyén. Régi kifejezéssel élve: ez a megbízatás a Lélek megszentelő erejéből származik. Döbbenetes hatalom, — de nem ad technikai tudást vagy ügyességet. Természetesen tanulás és egyéb előkészület árán a pap is a társadalomtudomány szakértőjévé válhat, és egzisztenciálisan, egész személyével bemutathatja azt az egységet, amely az ember minden szinten való megváltásához szükséges.

Végkövetkeztetés

Gondolatmenetünk végén nagyon is tisztában vagyunk azzal, hogy még sok kérdést lehetne fölvetni, amelyek részletesebb feleletet követelnének. De célunk nem a teljesség volt. Inkább az, hogy az olvasót gondolkodásra ösztönözzük a hit és igazságosság tárgyáról. Mindamellett néhány tétel napvilágra kerül elmélkedésünkből; ezeket most röviden összefoglalhatjuk. Azért fogalmazzuk meg őket, mert ezek az egyszerű, gyakorlati következtetések kezdeti célunkból fakadnak: abból, hogy megértsük, hogyan dolgozzunk az igazságosságért a hit összefüggésében. Sajátosabb kérdéseknek megfelelő részletes módszertani kidolgozások a szakemberekre várnak. Az igazságosságért való tevékenységünk értelmezésének nyitánya tehát az alábbi tételek:

A szegényeknek életük minden pillanatában joguk van az evangéliumra. Nem lehet akkora halasztani a hirdetését, amikor majd jól megy a soruk. A szegény és szenvedő Krisztus ismeretét nem szabad megtagadnunk tőlük azért, mert sorsukon itt és most nem lehet javítani.

Két csapdát kell elkerülnünk. Az egyik: az evangéliumot nem hirdethetjük szegény és éhes embernek; meg kell várnunk, míg jó dolga lesz, majd akkor ismerje meg Istenét, aki szintén szegény és éhes volt. A másik: bár a kereszténynek és az Egyháznak törődnie kell a szegény ember lelki jólétével, sorsának megjavítása nem az ő dolguk. Ez mélységesen kereszténytelen magatartás lenne.

A szegény, az elnyomott, minden anyagi vagy lelki igazságtalanságot szenvedő ember személyében Krisztus kér segítséget.

Az Evangéliumban Krisztus azonosította magát mindazokkal, akik szomjasok, éhesek, mezítelenek, börtönben ülnek, üldözöttek. Ha nekik teszünk szolgálatot, azt önmagának tett szolgálatként tekinti.

De a szegények érdekében végzett munka feladata bonyolult. Egyik végén ott vannak azok, akik sorsukat azonosítják a szegényekével és elnyomottakéval, megosztva életmódjukat. A másikon azok, akik hosszú szaktanulmányokat végeznek, hogy hozzá tudjanak járulni a gazdasági és politikai struktúrák megjavításához. Ezeket a különböző munkatípusokat ne tekintsük ellentéte-

seknek. Mindegyikre szükség van, mindegyik keresztény szolgálat. Az Egyház mozdítsa elő valamennyit.

Az igazi keresztény segítőt az jellemzi, hogy az igazságtalanság minden fajtájára érzékeny. Nem választ ki közülük egyet mint egyedül jelentőst, hogy azt orvosolják az összes többi árán. Egyaránt érzékeny az éhségre, a szabadság megtagadására vagy a bimbózó emberi életnek az abortusszal történő teljes kiirtására. Ez az általános érzékenység az egész értékskála iránt különbözteti meg a szónak inkább politikai és polgári értelmében vett társadalmi reformertől.

Végül a papszenteléssel kapott evangelizáló megbízatás küldetés az igazságosságért való munkára is, mert arra küld, hogy gyökerében gyógyítsák az igazságtalanságot: az ember szívében. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a pap sajátos szakértelmet igénylő szolgálatokat ne teljesíthessen, sőt néha éppenséggel magával hozza.

Belon Gellért

IGAZSÁGOSSÁG, JOG ÉS EVANGÉLIUM

Ha egy témának bibliai vonatkozásait keressük, ki kell nyitnunk a Biblikus Teológiai Szótárt, és ott kitűnő eligazításokat kapunk a felvetett kérdésekre. Épp ezért nagyon meglepődünk, amikor a igazságosságról ilyeneket olvasunk: „A jogi értelemben vett igazságosságra való buzdítás nem foglal el központi helyet Jézus igehirdetésében. Nem találjuk meg az igazságosság kötelezettségeinek szabályzását . . . Ennek a hallgatásnak okai világosak . . . Mindamellett Jézus bizonyára buzdította kortársait, hogy tegyenek eleget a „közönséges" igazságosságnak, de a szövegekben ennek nincs nyoma" (564. o.).

Meglepődésünk még csak növekszik, ha arra gondolunk, hogy az igazságosságot Arisztotelész embernek emberhez való kapcsolatainak rendezésében látja. Szerinte az igazságosság örök és állandó szándék: mindenkinek megadni a magáét (ius suum cuique tribuendi). Különösnek látszik, hogy az evangélium éppen erről az általános rendezői elvről hallgat. Szent Tamás nyomán a skolasztika is tévedne, mikor a négy sarkalatos erény (okosság, igazságosság, erősség és mértékletesség) közül a főhelyet a sorrendben is első, de intellektualista rendszerének is kedvezőbb megítélésű okosság helyett a sorrendben másodikként álló igazságosságnak adja?! Külön fejezetet ír ugyanis az igazságosságról mint „virtus generalis"-ról (II/II. 58. qu. 5. art.), és ugyancsak Arisztotelészt idézve lapidárisan kijelenti: „justitia est omnis virtus." Ezt azt jelenti, hogy a teljes emberség foglalata az igazságosság. Ha így nézzük az igazságosságot, akkor kérdőjeleink még nagyobbra nőnek a fenti megállapítások nyomán. Szinte hihetetlennek hang-

zik ugyanis, hogy éppen a teljes emberség tekintetében hagyott volna tájékozatlanságban bennünket az az Ige, aki a teljes emberséget fölvette a teljes emberség helyreállítására a megváltásban.

De bármennyire csodálkozzunk is, a tények igazolni látszanak az evangéliumok hiányosságait az igazságossággal kapcsolatban. Garrigou-Lagrange a lelkiéletről írt hatalmas művében írja: „A sarkalatos erények közül . . . van egy, amit a lelki életet élők nem vesznek mindig eléggé fontolóra . . . elhanyagolják sokszor az igazságosság kötelmeit és mások jogainak szem előtt tartását." (Vie intérieure II. 117). Ez a szerénynek látszó megállapítás azt foglalja magában, hogy az evangélium nyomába szegődők között épp a benső életre törekvők (papság, szerzetesség, lelki irányzatok) közül a legtöbben a legtöbbet éppen az igazságosság terén vétkeztek. Mintha az isteni életre való irányulás azt hozná magával, hogy háttérbe helyezzük vagy el is felejtsük embertársainkkal való kötelességeinket és kapcsolatainkat. Jézus az irgalmas szamaritánus példabeszédében ugyancsak figyelmeztet arra, hogy a pap és a levita (tehát a hivatalból Istennek élő és szolgáló ember) megy el érzéketlenül bajbajutott embertársa mellett. Tehát tényleg kísértve lehetünk arra, hogy Istenre és szolgálatára figyelve embertelenné tudunk válni! . . .

Amire Garrigou-Lagrange az egyéni lelki életben utal, az az egyetemes egyház életében is mutatkozott, mégpedig kétféleképpen. A sok és nagy áldozatos Isten-szolgálat mellett az egyesek jogaira és érdekeire nem volt tekintettel, másrészt pedig korlátlanul építette ki a maga hatalmát és a maga jogát. Szinte nincsen egyetlen évszázad sem, amelyben ne hangoznának föl a jogokkal magát körülbástyázó hatalmi egyház ellen a vádak: hogy a jogi formulákban evangéliumellenesség van, és mindezekkel az egyház olyan útra tért, amiről nincs szó az evangéliumban. Az Origenész nevéhez fűződő beavatottak egyháza és a Tertulliánusz körüli bűnbánati viták csakúgy a lelkiséget hangsulyozzák a joggal szemben, mint a következő századok donatista küzdelmei. Aranyszájú szent János is fölpanaszolja már, hogy az Úr a bárány gyengeségével küldte egyházát a farkasok közé, de az egyháziak szívesebben öltik magukra a farkaskörmöket és farkasfogakat — ami a hatalmat jelképezi —, mintsem viselnék a bárány gyöngeségét, a lelkiséget. A középkorban pedig se szeri, se száma a Szentlélek-ihletésű, jog nélküli, vagyon nélküli, hatalom nélküli mozgalmaknak; zászlajukon az evangéliumi egyházat hordozzák, szemben a jogi egyházzal. A jog csak megrontja az egyházat — mondják —, mint ezt Johanna papissa meséjében is megfogalmazták. A középkor szeretett tanmeséket készíteni. A szép germán lány fiúnak öltözve Athénben tanulja meg a római jogot, elzüllik, Rómába kerülve ügyeskedéseivel a pápai trónra jut, és két év után világbotrányba fullad bűnös élete. Ezt a mesét elképesztő komolysággal vették tudomásul Husz Jánostól kezdve a protestánsokon át sok mai tudósig, noha a komoly történészek a reneszánsztól kezdve kimutatják ennek lehetetlenségét. Tény az, hogy a középkori gon-

dolkodás így bélyegezte meg a jogi egyházzá merevülő katolicizmust. A korunkban folyó vitákra nem is kell utalnunk.

Az embertelenség látszatában

Ha mindezek után elővesszük az evangéliumokat, első látszatra — be kell vallanunk — olyan kijelentésekre akadunk, miszerint nem szabad tekintetbe venni sem magunk, sem mások jogait. És itt nemcsak a híres „Ne állj ellen a gonosznak!" — felszólítást kell fölhoznunk, amiben arra kapunk utasitást, hogy se becsületünket („tartsd oda a másikat is!"), se tulajdonunkat („add oda a köntösödet is"), se szabadságunkat („menj el vele kétannyira") ne védelmezzük (Mt 5,40-42), sőt örüljünk, ha rágalmaznak és minden rosszat ránk fognak (Mt 5,11), hanem konkrétebb kijelentéseket is számba vehetünk. Az örökségét megosztani hívta Jézust egy ifjú. Ennek így utasítja vissza kérését: „Ember, ki hatalmazott fel rá, hogy bírótok legyek?" (Lk 12,13) Mintha nem akarna tényleg meghatározó és döntő módon beleszólni, bíróilag vagy jogilag belenyúlni embernek embertársával való vitájába. És mintha ki akarna zárni emberi rendezéseket bizonyos vonatkozásokban. Pl. úgy szólít fel embereket követésére, hogy a gyermeki kötelességét teljesíteni akaró fiút ezzel riasztja meg: „Hagyd a holtakra, hadd temessék halottaikat!" (Lk 9,60) A családjától búcsúzni menőre így kiált rá: „Aki az ekeszarvára teszi kezét és hátrafelé néz, nem alkalmas az Isten országára" (uo.). És mintha csak az embertelenség lenne követésének igazi alapja: „Ne gondoljátok — mondja—, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot. Azért jöttem, hogy szembeállítsam az embert apjával, a leányt anyjával, a menyet anyósával. Az embernek tulajdon családja lesz az ellensége. Aki apját vagy anyját jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám" (Mt 10,34-38).

De nemcsak legalapvetőbb emberi kapcsolatainkat rendező jogainkat taníthat semmibe venni, hanem az embertársainkkal összekötő viszonosságot, az egyenlő mértéket és a tetteknek megfelelő arányú ellenérték adását és várását lebecsüli. A kölcsönös igazságosságot mintha aláértékelné. „Ha csak azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, milyen hálára számíthattok? Hisz így a bűnösök is tesznek jót. Ha csak a visszafizetés reményében adtok kölcsönt, milyen hálát várhattok érte? A bűnösök is kölcsönöznek a bűnösöknek, hogy ugyanazt kapják vissza" (Lk 6,33).

Ha ilyen alapvető emberi magatartásokban nem mutat törvény iránti érzéket, nem csoda, hogy védelmébe veszi a szombattörvényt megszegő tanítványait, sőt szinte tüntetően tudatos szembefordulással szombatonként végzi gyógyításait. Érthetővé válik haragja a törvénytudók ellen, akik elviselhetetlen terheket raknak az emberek vállaira.

És így érthetővé válik az evangélium jogellenessége is, törvényellenessége is; vagy legalábbis úgy tűnik, jogos az egyháztörténelem különböző korszakain át egész a mostani időkig azoknak az irányoknak az igazolása,

amelyek szembeállítják az evangéliumot és a jogot, a törvényt, és hogy az evangélium keveset szól a jog és törvény emberi forrásáról, az igazságosságról.

Corruptio optimi

Van azonban egy adágium, ami a fölvetett problémában eligazíthat bennünket: Corruptio optimi pessima. — Csak igen nagy dolgok tudnak nagyon mélyre zuhanni, csak a legjobbak tudnak végzetesen megromlani. Ha a jog — ami nem más, mint az igazságosság erényének konkrét megfogalmazása — olyan végzetes károkat is tudott okozni az egyházban, mint sokan általában állítják, akkor kell benne olyan optimumnak lenni, ami ennyire el tud romlani. És ha van benne optimum, akkor lehetetlen, hogy az Úr Jézus elhanyagolta volna és figyelmen kívül hagyta volna akár szemléletében, akár igehirdetésében. Ezért a továbbiakban próbáljuk megkeresni és megtalálni ezt az optimumot, amit Jézus az emberség fölemelésével és megszentelésével együtt szintén isteni nívóra emelt föl és szentelt meg. És ha beszélünk az egyházban a jogi szemlélet károkozásairól, a bajok orvoslása nem az lesz, hogy jog és hatalom nélküli egyházat akarunk, hanem a jogot és hatalmat oda tegyük, ahová a mi Urunk tette: a helyére.

A törvény alattvalója

„Amikor elérkezett az idők teljessége, az Isten elküldte Fiát, aki . . . alávetette magát a törvénynek" (Gal 4,4) — mondja szent Pál. És ez nemcsak földreszállásának első időszakára vonatkozik, hanem „mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig" (Fil. 2,7). Sőt „a szenvedésből engedelmességet tanult" (Zsid 5,8).

Mindkét túlzás felé: a túlzott jogászkodás és a jogellenesség felé a mi Urunk ezt kiáltja, mint az írástudók felé: Ab initio autem non fuit sic! És ha hiányoljuk is az evangéliumokban a részletes utalásokat és magyarázatokat a jogokat illetően: egy tekintetet kell vetnünk csak életére, hogy meglássuk: mennyire alattvalója lett a törvénynek és mennyire az engedelmesség volt alapmagatartása mindenben! . . . Az engedelmesség ugyanis nem más, mint más jogának elismerése és tiszteletben tartása. Jézus engedelmességét általában csak a Mennyei Atyával és akaratával szemben érzékeljük — és lényegében az —, de alig vesszük észre, hogy ez az engedelmesség mindig földi, emberi tényezőkön keresztül nyilatkozik meg előtte, legyen az akár népének vallási-társadalmi elöljárója, akár az idegen megszálló pogány birodalom képviselője; vagy legyen az akár kis családi közösség, akár csak egyes ember, aki valamilyen jogot hordoz. Születésétől haláláig nem más az élete, mint amit így fogalmazott meg: „Ne gondoljátok hogy megszüntetni jöttem a törvényt . . . hanem teljessé tenni" (Mt 5,17-18).

A törvények sűrűjében

Születésének körülményeit Augusztusz császár — mondhatnánk szeszélyes ötletéből származó — rendelete határozza meg. Úgy veti magát alá az ótörvény névadási szertartásának és a bemutatási kötelezettségnek, mintha ez kegyelmileg szükséges volna számára. Vállalja a szülők iránti engedelmességet, noha megmutatja, hogy 12 éves létére sikerrel tudna önállóan gondolkodni, akarni és cselekedni, mert tisztában van küldetésével (Lk 2,51). Noha ő a kegyelem teljessége, mégis megkeresztelkedik János keresztségével, és a vonakodó Jánost ezzel bírja rá az alámerítésre: „Illő, hogy mindent megtegyünk, ami elő van írva" (Mt 3,15).

Megtartja a törvényeket, fölmegy az ünnepre (Jn 7,10), néhány szombati gyógyítás kivételével megtartja a szombati nyugalmat (még halálában is!) — ellenségei ugyanis a gyógyításokon kívül nem tudnak mást a szemére vetni. — Tudja, hogy az Istent lélekben és igazságban kell és fogják imádni (Jn 4,23), mégis sürgeti a templom szentségét védő és a profanizálást tiltó törvényeket, ostorral kergeti ki az árusokat (Jn 2,13), és „nem engedte meg senkinek, hogy valamit is keresztülvigyen a templom területén" (Mk 11,16). Tudatában van annak, hogy nem köteles templomadót fizetni, mégis megfizeti azzal a hozzátétellel: „hogy meg ne botránkoztassuk őket" (Mt 17,27). — Hogy áldozatot mutattatott-e be, erről nincs értesülésünk, de amikor a testvéri megbocsátásról szólva az áldozatot megemlíti, nem azt mondja, hogy fölösleges az áldozat, ha haragot hordozunk szívünkben, hanem: „hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, s menj, előbb békülj meg embertársaddal, aztán térj vissza és ajánld fel ajándékodat." (Mt 5,24). Amikor előbb tíz, utóbb egy poklost megtisztít, sürgeti az előírást, a törvényt: „Menj, mutasd meg magad a papnak, és megtisztulásodért mutasd be az áldozatot, ahogy Mózes rendelte" (Lk 5,14). Betetőzte törvénytiszteletét megváltó halálának folytatásául szánt oltáriszentségalapításával, amit a törvényszabta húsvéti bárányvacsora keretébe állított bele.

És nemcsak a vallási törvényekkel kapcsolatosan sürgeti a jog és a törvény érvényre juttatását, hanem az idegen megszálló hatalmával is. Gyűlöletesebb nem volt, mint a rómainak adót fizetni, megvetettebbek nem voltak, mint az adószedő vámosok. Mégis ezt hallják Keresztelő Jánostól: „Ne szedjetek be többet, mint amennyi meg van szabva" (Lk 3,13). Ezt ugyan nem Jézus mondja, de mondhatta volna ő is, mert pontosan fedi Jézusnak éppen az adófizetéssel kapcsolatos kijelentését: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré" (Mk 12,17). A császár éppen Tibériusz volt, aki egyáltalán nem állott az uralkodói eszmény magaslatán. De helytartója, Pilátus sem, kinek kegyetlenségeiről csak nemrégen hallott az Úr (Lk 13,1), mikor földijeinek vérét Pilátus „az áldozat vérével vegyítette." És éppen ettől a Pilátustól, aki oly szánalmasan gyöngének, az elvakult tömeg nyomására jobb meggyőződését megtagadó bürokratának mutatkozott, fogadja el az igaztalan ítéletet

azzal: „Nem volna hatalmad fölöttem, ha onnan felülről nem kaptad volna" (Jn 19,11). Elfogadja hatalmát maga fölött, épp ezért nem passzíve veszi a nádat, a keresztet, de megfogja, viszi — a pribékek parancsának is engedelmeskedve. Nem mintha nem jajdult volna fel az igazságtalanságok és a jogokkal való visszaélések láttán! . . . Már korábban is „megrendül" a lelke, mikor erre gondol (Jn 12,27). A Getszemáni kertben is azt kéri: „Ha lehetséges, maradjon el az az óra" (Mk 14,35). De az alárendeltséggel járó lelki és testi szenvedések nem veszik el tisztánlátását, és hallgatóinak meglepetésére mondja: „Az írástudók és a farizeusok Mózes székében ülnek. Tegyetek meg és tartsatok meg ezért mindent, amit mondanak nektek, de tetteikben ne kövessétek őket" (Mt 23,2-3). Más fogalmazásban ugyanezt olvashatjuk ki állásfoglalásaiból. „Míg ég és föld el nem múlik, egy i betű vagy egy vesszőcske sem vész el a törvényből, hanem minden beteljesedik" (Mt 5,18).

Jézus megváltó szenvedésének nem kis részét éppen a törvényekkel és jogokkal való találkozásai okozták. És mert a megváltás művét minden kereszténynek valahogy végig kell csinálni — mint szent Pál mondja: részesedni kell Krisztus szenvedéseiben (Fil 3,10) — azt is tudomásul kell vennie a kereszténynek, hogy egzisztenciálisan hozzátartozik a keresztény egyének életéhez is, az egyház életéhez is a jogi élettel való konfliktus, mint Jézus életéhez is hozzátartozott. Ennek a megoldása azonban nem az, hogy jog nélküli, törvény nélküli, hatalom nélküli egyházat létesítünk, hanem próbáljuk észrevenni azt az optimumot, aminek romlása szenvedést okoz ugyan, de a Mennyei Atya akaratát követve törekedjünk rendbehozni (= megváltani) és eredeti fölségébe visszaállítani.

Az egyes ember joga

Ha a mi Urunk a tekintély és törvény képviselőivel szemben olyan messzemenő engedelmességet mutatott, fel kell tennünk a kérdést: hogyan áll az egyes emberrel szemben? És itt is találunk megcsodálni való dolgokat. Mert egyáltalán nem marad adósa az igazságosság alapelméletének: minden embernek megadni a jogát. Sohasem beszél egyes osztályokhoz vagy kiváltságosakhoz, sohasem korlátozza kijelentéseit választottakra vagy kijelöltekre, és halomra dönti azokat a megkülönböztetéseket, amiket népe és kora állított ember és ember közé. „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük" (Mt 7,12). — Így fogalmazza meg minden emberi együttélés szabályát. De hogy még erősebben sarkalljon bennünket embertársunk jogainak tiszteletére és szolgálatára, magát állítja az embertárs köntösébe: „Amit . . . eggyel is tettetek, v e l e m t e t t é t e k" (Mt 25,40). Jézus fogalmazásában Jézus kér kenyeret-ruhát-otthont és szabadságot embertelen körülmények között élő embertársainkban, Jézus adósodik el felénk, ha embertársunkat emberi életre segítjük.

És ezt az emberszolgálatot a legszélesebb körre tágítja. Erre a szolgálatra — kéri tőlünk — „ne hívd meg barátaidat, sem testvéreidet, sem jómódú szomszédaidat" (Lk 15,12). De még az emberi kiválóság és erkölcsi tökély szolgálatra serkentő szempontjait is kéri háttérbe tolni, mert — mondja — „aki prófétát fogad be azért, mert próféta, az a próféta jutalmát kapja. Aki befogadja az igazat azért, mert igaz ember, az igaz jutalmát nyeri el" (Mt 10,41) — vagyis emberszintű jutalmat kap a próféta és igaz (e két őszövetségi emberi nagyság) hálájában és szellemi közösségében. Jézus — mindezeket ki nem zárva — a legkisebbekre irányítja figyelmünket, akiken érthetünk gyermekeket, de sokkal inkább a jog-hatalom-vagyon nélküli embereket, akik — példabeszédei szerint — „a város terein és utcáin lévő szegények, bénák, vakok és sánták", sőt „a sövények mentén és az országutakon" bolyongó kisemmizettjei az életnek (Lk 15,21.23). Nincs senki, akiben észre ne venné és ne méltatná az emberi méltóságot, akit ne hívna kegyelmére és ne ajánlana szolgáló szeretetünkbe, még ha rokonszenvünket el is vesztette, vagy szembe is fordult velünk (ellenségszeretet). A testi vagy lelki embertelenségek közepette is teljes emberi magatartást ajánl nekünk: „amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek" (Mt 25,40).

Az emberi élet szolgálata

Amit Jézus elméletileg embernek emberhez való kapcsolatáról szóló tanításaiban képviselt, azt gyakorlatban is példamutatóan sugározza. Mert az ember jogai közül a legalapvetőbb az élet fenntartása. Még ma is vád éri az Urat, mert ezt mondta: „Ne aggódjatok életetek miatt, hogy mit esztek . . . Nézzétek az ég madarait!" (Mt 6,15), és hogy táska és erszény nélkül küldte tanítványait az igehirdetésre (Mt 10,10). De neki gondja volt, hogy ne szenvedjenek semmiben sem hiányt — amint ezt az utolsó vacsorán meg is vallják (Lk 22,35). Hogy milyen volt a realitások iránti érzéke, azt látjuk a kenyérszaporítások alkalmával. Mert a nép elfeledkezett az ennivalóról, és csak szavain csüggött, de Jézus fölkelti őket az isteni szavak szellemi élvezetének mámorából az éhezés valóságára, és gondoskodik róluk (Mt 15,32). Mikor Jairus kislányát föltámasztja és „a nagy csodálkozástól azt sem tudták, hová legyenek" (Mk 5,42), a kiáradó isteni erő fényétől elkábult embereket Jézus ébreszti föl, a szülőket és tanítványokat egyaránt: „figyelmeztette, hogy adjanak a kislánynak enni". Akárcsak Lázár föltámasztásánál sürgeti a csodálat elragadtatásában égőket: „Oldjátok fel, hogy járni tudjon" (Jn 11,44). Csodálhatjuk Jézusnak a realitások iránti megnyílottságát! Sohasem tudott úgy belefeledkezni az isteni világba, hogy ne érzékelje az előtte álló ember vagy emberek legelemibb igényeit.

Még inkább kitűnik ez akkor, amikor ezek a legelemibb emberi igények isteninek mondott vagy hitt törvényekkel kerültek szembe. Ezekben az esetekben gondolkodás nélkül a hiányt szenvedő ember oldalán áll. A gyerme-

kek kötelességét elöregedett szüleik eltartására akkor is sürgeti, „ha valaki azt mondja apjának vagy anyjának, hogy Korbán, azaz áldozati ajándék az, amivel segíthetnélek" (Mk 7,11). Nem könnyű dolog az Istennek tett fogadalmat bizonyos esetekben érvénytelennek tekinteni, és az élet jogát az Isten és a vallás ügye elé tenni . . . Ugyanezt hangsúlyozza szombattöréseivel is. „Vajon nem oldjátok-e el mindnyájan szombaton is az ökrötöket . . . a jászoltól, hogy megitassátok? De Ábrahám leányát, akit immár tizennyolc éve megkötözve tart a sátán, nem kellett feloldani kötelékeitől szombati napon?" (Lk 13,15)

Örök kísértése az embernek „kőbe vésni" az emberi életet elrendező törvényeket. Ezzel a kő szilárdságát akarjuk a törvényeknek adni, de nem vesszük észre, hogy a kövek hidegségét és keménységét is átveszik a szabályok. Pedig a jogalkotó ember embersége megőrzésére mondássá sűrítette: Summum jus summa injuria! És a kánonjog sem okozott volna annyi emberi szenvedést, ha a kánonokba foglalt „sine incommodo gravi"-kat vagy legalábbis a „nisi"-ket (ami legtöbbször előforduló szó a Codexben!) merték volna tekintetbe venni.

Jézus szabadságtisztelete

Az élethez való jog mellett az ember szellemiségének gyökerét képezi a szabadsághoz való joga (az Egyesült Nemzetek Szervezetének megfogalmazása után a „helsinki deklaráció" is e két alapvető jog köré csoportosítja a részleteket). Igaz, hogy Jézus nem indított rabszolgafelszabadító mozgalmat, sem hadsereget nem szervezett a római megszállás ellen, de érdemes megfigyelni, hogy viszonylik az emberek szabadsághoz Az, aki az embereket a sátán szolgaságából visszahódítani jött. Utolérhetetlen finomságú képbe öltözteti embereket kezelő magatartását, mikor a jó pásztorról szóló példabeszédben rajzolja meg az eszmeileg vele szembeállók megközelítését (Lk 15,1). Amint a próféták megjövendölték (Iz 45,8), a harmat észrevétlenségével lépett le az égből a földre fogantatásában és születésében, bemutatkozása sem volt hasonló a „lobogó tűzhöz, sötét felhőhöz, forgószélhez, harsonazengéshez vagy mennydörgő szózathoz" (Zsid 12,18). Az evangélista így rögzítheti hallgatóinak benyomását a próféta (Iz 42,1) nyomán: „Nem vitatkozik s nem kiabál, szavát sem hallják a tereken. A megroppant nádat nem töri le, a pislákoló mécsest nem oltja el, míg győzelemre nem viszi az igazságot" (Mt 12,19). A hívását nem teljesítő fiút (Mk 10,21), az őt elhagyó tanítványokat (Jn 6,66), sőt övéinek hűtlenségét (Mt 26,50) és tagadását sohasem indulattal és keserű szemrehányással, de nagyon mélyről jövő emberi fájdalommal nyilvánítja ki. És egyáltalán: Jézus az egyetlen vallásalapító és eszmeterjesztő, aki nem volt hajlandó akár ígérgetéssel, akár fenyegetéssel drámai feszültségre vinni a hozzácsatlakozást vagy vele szembenállást. Kéri ugyan hallgatóit, hogy vallják meg őt az emberek előtt, de a félelmében éjszaka tanácsot kérő Nikodémust nem alázza meg (Jn 3). Péter

és János mennykövet kívánnának a barátságtalan szamaritánusokra, akik éjszakára sem fogadják be, „de rájuk pirított Jézus és más faluba ment" (Lk 9,55). Előre bocsánatot ígér napi hetvenhétszeri vétkezésre is, különben nem kívánná ugyanezt meg az őt követőktől (Mt 18,22), s ezzel nyitva hagyja az ember döntési szabadságát még akkor is, amikor már elkötelezte magát neki. Ahogy Júdással bánik, az plasztikus képe szabadságtiszteletének. Kiválasztja apostolává a tanitványok közül — bizonyára Júdás ambicionálta ezt a kiválasztást —, noha „kezdettől fogva tudta, kik nem hisznek, és ki fogja elárulni" (Jn 6,64). Ha időnként meg-megemlíti elárultatását, ennek soha sincs személyi célzata, a közösség gyanúját sohasem irányítja Júdás felé, úgyhogy az utolsó vacsora bizalmas hangulatában sem tudnak az árulóról semmit sem, sőt magukat fogják gyanúba, mikor „sorra kérdezték: Csak nem én vagyok az, Uram?" (Mt 26,22) A lábmosásból sem hagyja ki, sőt valószínűleg az oltáriszentség vételéből sem, és oly diszkréten szólította föl tettének elvégzésére, hogy János apostol, aki végül is megtudta Jézustól Júdás nevét, szükségesnek tartja megjegyezni: „De az asztalnál ülők közül senki sem értette, miért mondta neki" (Jn 13,28). Az árulás pillanatában a jel gyanánt adott üdvözlő csókra így reagál: „Barátom, miért jöttél?" (Mt 26,50). Mintegy utolsó pillanatig nyitva hagyja a döntés jogát és szabadságát, nehogy a táplált gyanú vagy a közösség ellenszenve befolyásolja állásfoglalásának szabadságában.

Ugyanez a szabadságtisztelet jellemzi a kárhozat meghirdetésében is. Bár évszázadok óta abban a gyanúban van a kereszténység, hogy a kárhozat fenyegetésével rémületben tartja az emberiséget és ezzel a félelemmel akarja megfosztani híveit a szabad választástól, az Úr azonban nem ezt tette, és nem így tette. Kijelenti és sokszor egész váratlanul veti be az elkárhozás lehetőségét, de szinte átveszi (és ez a megdöbbentő benne) a szakadékot jelző útmenti tábla nyugodtságát és szenvtelenségét. Érdemes összehasonlítani Keresztelő szent Jánosnak drámai hangú beszédét (Mt 3,7kk) vagy Jézusnak is a farizeusok elleni filippikáit. Ezeknek stílusát szerették átvenni a keresztény igehirdetők és vészprófétáik az emberi gyöngeség befolyásolására. De az Úr Jézus beszél „széles útról, amely a romlásba visz" (Mt 7,13), a konkoly elégetéséről (Mt 13,42), az olthatatlan tűzről (Mk 9,45), a kinnrekedés gyötrelméről (Mt 25,12), a száraz szőlővesszőről, amit „tűzre vetnek és elég" (Jn 15,6). Szinte mindenhol egy-egy odavetett tényközlő megjegyzés formájában hangzik el, mintegy azt jelezve, hogy az Úr nem érzelmektől befolyásolva, de a tények szemléletében szabadon döntő emberek állásfoglalását várja és akarja.

A törvények Lelke

Elmélődéseink kell, hogy meggyőzzenek arról, hogy az Úr Jézusban alapvető emberi magatartásként volt meg az igazságosság klasszikus meghatározásában foglalt „perpetua et constans voluntas jus suum cuique tribuendi"

(Arisztotelész). Kérdezhetjük: hogy lehet, hogy mégis ennyire félreérthették és félreértik az evangéliumokat, mikor jogellenességgel vádolják és ezzel együtt embertelenséggel is, mint írásunk elején láttuk. De ugyanaz a dolog másképpen látszik, ha saját perspektívájából nézzük. Vandálabb dolog nincs, mint egy szép koronájú gyümölcsfa ágait levagdalni. De ha nemes gyümölcsökre akarjuk beoltani, ugyanúgy le kell vagdalni ágait. Esztelen kockázat forgalmas keresztutcán az útközépre állni. De a forgalmat irányító rendőr ugyanezt teszi, és nem tartjuk őrültnek, sőt a közjó hősének, ha mégis a forgalom áldozatául esik. Nagy kísérletezők, új világok fölfedezői Kolumbustól az űrhajósokig kikapcsolják magukat az emberi életből, bizonyos fokig embertelenséget követnek el, mikor kilépnek az emberi élet közeléből és kísérleti telepeken vagy az űrben napokat-hónapokat töltenek el. Magasabb rendű élet nincs az alacsonyabb szintű élet feláldozása nélkül! Jézus a magasabb rendű isteni életet hozta nekünk, ezt oltotta belénk, ennek az új életnek színe előtt kell háttérbe lépnie a mégiscsak erre a földre szabott emberi életnek és törvényeknek.

A kereszténységnek csodálatos kettősségét lehet megtapasztalni az Úr Jézusnak az igazságossághoz való viszonyában: úgy tud ragaszkodni hozzá, hogy egy i betűt vagy egy vesszőcskét is sajnál, és úgy tud lemondani róla a magasabb életért, mintha nem is lenne. Ragaszkodás és megnyílottság! „Ezt meg kell tenni, azt nem szabad elhagyni" (Mt 23,23) — mondja a mi Urunk, aki úgy tudott engedelmeskedni, hogy belehalt, és úgy tudott irgalmas lenni, hogy törvényellenesség és embertelenség látszatát olvashatták ki szavaiból és tetteiből.

Mikor érjük el azt a krisztusi nagykorúságot, amikor a törvények „nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével, nem is kőtáblára, hanem az élő szív lapjaira" (2Kor 3,3) lesznek írva? . . .

EGYHÁZATYÁK AZ IGAZSÁGOSSÁGRÓL

Nisszai Sz. Gergely: A nyolc boldogságról, 4. beszéd
(De beatitudinibus, or. 4: P. G. 44, 1232 C — 1248 C), kivonatos fordítás[1]

Nisszai Szent Gergely (kb. 335-395) Nagy Szent Vazul öccse, egyike azoknak a görög szentatyáknak, akiket századunk ún. patrisztikus megújulása ismét felfedezett a nyugati teológia és lelkiélet számára. Művei között találunk nemcsak magasröptű teológiai traktátusokat, hanem a néphez intézett, mély lelkipásztori érzékről tanúskodó szentbeszédeket is. Az itt következő szöveg egy ilyen, a „nyolc boldogságot" magyarázó szentbeszédsorozat negyedik beszéde. A „negyedik boldogság" — „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságosságra (t é n d i k a i o s z ü n é n), mert ők be fognak telni" — görög műveltségű hallgató számára természetesen az igazságosság erényét (a négy „sarkalatos erény" egyikét) idézi fel először. Gergely is ebben az irányban indul el, és amit erről mond, mutatja erős szociális igazságérzetét (amiről több más szentbeszéde is tanúskodik). A beszéd legérdekesebb és

értékesebb vonása azonban az a művészi mód, amellyel Gergely túlemelkedik ezen az erkölcsi magyarázaton, hogy a dikaioszüné mélyebb evangéliumi értelmébe vezesse be hallgatóit.

„Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságosságra[2], mert ők be fognak telni" (Mt 5,6).

Akik gyomorbaj következtében étvágytalanságban szenvednek[3], mindig telve és jóllakottnak érzik magukat, és ezért nem kívánnak egészséges eledelt, mert a hamis és beteges jóllakottság elvette természetes étvágyukat. De helyes orvosi kezelés visszaállíthatja a táplálék utáni vágyukat. Egészség jele, ha már nem kényszerből, hanem jóétvággyal és élvezettel esznek.

Miért kezdtem így? Az Ige fokozatosan vezet fel bennünket a boldogságok lépcsőfokain, és így az előző fokok után újabb lépcsőt mutat nekünk: „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságosságra, mert ők be fognak telni" (Mt 5,6).

Úgy vélem, helyes, hogy miután a lélek az élvezetekkel való jóllakottságtól megtisztult, ilyen étel és ital utáni vágy töltse el. Mert az ember nincs erőben, ha kellő étel nem táplálja, de nem tud táplálkozni evés nélkül, sem enni étvágy nélkül.

A testi táplálékok közül nem ugyanaz ízlik mindnyájunknak, és az embernek gyakran nem az ízlik, ami igazán jó számára. Így van ez a lélek táplálékaival is. Nem mindenki ugyanazt kívánja: egyesek dicsőségre, gazdagságra vagy méltóságra vágynak, mások az asztal élvezeteit keresik — de vannak olyanok is, akik igazi javakra vágynak. Ami pedig igazán jó, az mindig és mindenkinek jó, nem valami más miatt kívánatos, hanem önmagáért, és nincs olyan jóllakottság amely elvenné kívánatosságát. Ezért az Ige nem egyszerűen azokat mondja boldogoknak, akik éheznek, hanem akik az igazi igazságosságra vágynak.

Mi tehát az igazságosság? Úgy gondolom, ezt kell először megvilágítanunk, mert csak akkor támad fel bennünk iránta a vágy, ha igazi szépsége megmutatkozik.

A kérdés vizsgálói[4] azt mondják: az igazságosság az az erény, amely szerint valaki mindenkinek egyenlőképpen azt juttatja, amit megérdemel. Így például ha valaki pénz kiosztásával van megbízva, akkor igazságos, ha a méltányosságra ügyelve mindenkinek szüksége szerint juttat. Vagy ha valakinek bírói hatalma van, akkor hívjuk igazságosnak, ha nem személyes rokonszenv vagy ellenszenv szerint ítél, hanem az ügy természetét nézve elítéli azokat, akik büntetést érdemelnek, és felmenti az ártatlanokat, s általában minden viszályban az igazságnak megfelelően hoz ítéletet. Ugyanígy aki adót vet ki alattvalóira: akkor igazságos, ha az adót minden egyes ember képességéhez méri. Vagy ami egy ház gazdáját, egy város kormányzóját vagy egy nemzet királyát illeti: ha mindegyik megfelelő módon uralkodik alattvalóin, nem szeszélyes vágyai szerint használva hatalmát, hanem érdemeik szerint

és szándékaikat tekintetbe véve hoz ítéletet, akkor ez a bánásmód az igazságosság fogalma alá esik azok szerint, akik azt mint ilyen beállítottságot jelentő erényt határozzák meg.

De ha Isten törvényhozásának magasságai felé tekintek, úgy vélem, az igazságosság többet jelent annál, amit eddig mondtunk. Mert ha a megváltás szava az egész emberiségre vonatkozik, de ugyanakkor nem mindenki van olyan helyzetben, mint ahogy az előbb leírtuk (mert csak kevesen uralkodók, kormányzók, bíráskodók, pénz vagy más javak kezelői — míg az emberek többsége ezek alattvalója), hogyan fogadhatnánk el azt, hogy az igazságosság valójában olyasmi, ami nem minden ember számára elérhető?

Mi tehát az az igazságosság, amely mindenkire vonatkozik, amelyre mindenkinek vágyakoznia kell, ha az Evangélium asztalát tartja szem előtt? Amelynek a meghatározásán nem változtat, hogy valaki gazdag-e vagy szegény, úr vagy szolga, nemes családból való vagy rabszolgasorból? Mert ha az igazságosság csak annak lehetne osztályrésze, aki méltóság és hatalom szerint kitűnik, hogyan lehetett igazságos Lázár[5], aki ki volt vetve a gazdag ember udvaráról, és semmije sem volt, amivel ezt a fajta igazságosságot gyakorolhatta volna: se méltósága, se hatalma, se háza, se asztala, se más földi tulajdona. Mert ha az igazságosság feltételezi az uralkodást, szétosztást, vagyonkezelést, akkor akinek ezekben nincs része, az igazságosságból is ki lenne zárva. De hogyan lehet egy ember méltó az (örök) nyugalomra[6], ha semmi sem jutott neki mindabból, ami az általános vélemény szerint az igazságossághoz tartozik? Kutatnunk kell tehát az után az igazságosság után, amelynek az élvezetét az Úr megígérte azoknak, akik vágynak rá. „Boldogok, mondotta, akik éheznek az igazságosságra, mert ők be fognak telni."

Mivel az ember sokféle jóban találhatja élvezetét és vágyának tárgyát, nagy bölcsességre van szükség ahhoz, hogy megkülönböztessük a hasznos ételt az ártalmastól, nehogy amit a lélek táplálékként keres, halált és romlást hozzon élet helyett. Így talán nem lesz alkalmatlan, ha a kérdéses szöveg értelmét az Evangélium más helyeiről világítjuk meg.

Ő, aki mindenben osztozott velünk, a bűnt kivéve[7], és részt vett minden szükségünkben és szenvedésünkben, nem tartotta az éhséget bűnnek, hanem osztozott ebben a szükségünkben is, és elfogadta a táplálékra vonatkozó éhséget.[8]

Az Ige, aki bölcsességének fényében világosan megkülönböztette azt, ami nem felel meg az emberi természetnek attól, ami megfelel, nem vetette el az éhséget, amelyre szükség van az élet fenntartásához, de elvetette mindazokat a felesleges dolgokat, amiket ezzel a szükséggel az emberek összekötnek.

Ezért mondotta, hogy ismeri azt a tápláló kenyeret, amely Isten szava szerint megfelel az emberi természetnek.[9] Ha tehát Jézus megéhezett, valóban boldog az az éhség, amely bennünk az ő éhezését utánozza. Így ha meg-

tudjuk, mire éhezett az Úr, megismerjük annak a boldogságnak az értelmét, amely után most kutatunk.

Mi tehát az a táplálék, amelyre Jézus nem szégyell éhezni? A szamaritánus asszonnyal való beszélgetés után azt mondja tanítványainak: „Az én táplálékom az, hogy az Atya akaratát cselekszem".[10] Az Atya akaratát pedig ismerjük: „. . . aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére".[11]

Ha tehát Ő a mi üdvösségünkre vágyik és az Ő tápláléka a mi életünk, megtudtuk, mire kell nekünk is használnunk lelkünk vágyát. Mire? Arra, hogy éhezzük üdvösségünket, szomjazzunk Isten akaratára, amely a mi üdvözülésünk.

És ha merészebb értelmezést kellene adnom, úgy gondolnám, hogy az erény és igazságosság fogalma alatt az Úr hallgatóinak vágyát saját magára irányítja, aki Istentől számunkra bölcsesség, igazságosság és megszentelődés, megváltás, égből alászálló kenyér és élő víz. Erre való szomját vallja meg Dávid egy zsoltárban, Isten elé tárva ezt a boldog szenvedélyt: „Megszomjazott a lelkem az erős, az élő Istenre; mikor jöhetek és jelenhetek meg színe előtt?" [12] Úgy látszik, a Szentlélek ereje őt már előre megtanította arra, amit az Úr itt elénk tárt, mert vágyának beteljesülését is megjövendölte: „Igazságosságban fogok megjelenni színed előtt, be fogok telni, ha majd dicsőségedet látom".[13] Véleményem szerint ez az igazi erény, az a jó, amely nincs keverve semmi rosszal, amely magában foglalja minden jó fogalmát: maga az Isteni Ige, „az erény, amely — mint Habakuk mondja — befedi az egeket",[14] és akik Istennek erre az igazságosságára vágynak, valóban boldogok. Mert ha valaki, mint ahogyan a zsoltár mondja, valóban „megízlelte az Urat",[15] vagyis magába fogadta Istent, be fog telni azzal, amire szomjazott és éhezett, annak ígérete szerint, aki azt mondta: „Én és az Atya hozzá megyünk és benne fogunk lakni",[16] természetesen miután a Szentlélek már megelőzte őket.

Így értem meg azt is, hogy a nagy Pál, aki megízlelte a Paradicsom gyümölcseit, be volt telve azzal, amit ízlelt, és ugyanakkor állandóan éhezett rá. Mert megvallja, hogy betelt azzal, amire vágyott, mikor azt mondja: „Krisztus él bennem",[17] és ugyanakkor szüntelenül afelé feszül, ami még előtte van: [18] „Nem mintha már elértem volna, vagy már tökéletes lennék, hanem futok utána, hogy megragadjam".[19]

Ha tehát megértettük ezt a boldogító éhséget, éhezzünk Isten igazságosságára, hogy be is telhessünk vele, a mi Urunk Jézus Krisztusban, akinek dicsőség mindörökkön örökké. Amen.

JEGYZETEK

[1] A kor retorikája kedvelte a kitérésekben gazdag szövevényes gondolatmenetet, amely ugyanakkor mégis eljut céljához. Mi az olvashatóság és rövidség kedvéért ismételten kihagytuk a fő gondolatmenetet megszakító részeket.

[2] Fordításunk Gergely első értelmezését tartja szem előtt, amely megfelel a görög szó (d i k a i o s z ü n é) általános értelmének. Az újszövetségi értelem („megigazulás") fokozatosan bontakozik ki a beszéd folyamán.

[3] Mint Gergely más műveiből is tudjuk, korához mérten meglepően magas színvonalú orvosi ismeretekkel rendelkezett.

[4] Gergely ezzel a kifejezéssel a görög filozófusokra utal (Platón, Arisztotelész, sztoikusok), akik ismételten tárgyalták az igazságosság természetét és akiknek véleményét ebben a bekezdésben lényegében követi.

[5] Lásd Lk 16,19-31 [6] Ti. Lázár: lásd Lk 16,22kk [7] Lásd Zsid 4,15

[8] Gergely itt először Jézusnak a pusztában való megkísértését vizsgálja (lásd Mt 4,1kk, Lk 4,1kk), és az ő példáján mutatja be, hogy az embernek nem kell felesleges földi javakra vágynia a mindennapi kenyéren kívül (lásd a Miatyánkról mondott negyedik beszédét is). Mi ezt a részt kihagyva ott folytatjuk a fordítást, ahol ismét tovább fűzi az eddigi gondolatmenet fonalát.

[9] Lásd Mt 4,4 és Jn 4,31kk [13] Zsolt 16,15 [17] Gal 2,20
[10] Jn 4,34 [14] Hab 3,3 (a görög fordítást követve) [18] Lásd Fil 3,13
[11] 1Tim 2,4 [15] Zsolt 33,8 [19] Fil 3,12
[12] Zsolt 41,3 [16] Jn 14,23

Fordította és bevezette Balás Dávid

Aranyszájú Szent János (344—407) homíliájából (Szent Pál rómaiakhoz írt levelének magyarázata. Hom. 15,6: PG 60, 547—548)

Isten átadta nekünk Fiát; te pedig még kenyeret sem adsz annak, akit érted halálra adtak és megöltek.

Az Atya temiattad nem irgalmazott egyszülött Fiának; és te megveted őt, mikor éhségtől sorvadozva áll előtted. Pedig majd számot adsz mindenről, ami az övé, a magad érdekében adsz számot.

Mi lehetne gonoszabb ennél a gonoszságnál? Kiszolgáltatták érted, megölték érted, éhezve jár körül érted; amit adsz, az övéből adod, a magad hasznára adod, — és még így sem adsz.

Nem ostobább-e a kődarabnál, aki ennyi vonzó indíték ellenére megmarad ördögi embertelenségében? Hiszen nem volt elég az Úrnak, hogy keresztre halált szenvedjen: azt akarta, hogy szegény legyen és vándor, kóborló és mezítelen, börtön foglya és beteg, hogy így hívogasson.

Ha nem viszonzod semmivel, hogy szenvedtem érted, legalább szegénységem miatt irgalmazzál. Ha nem könyörülsz szegénységemen, lágyuljon meg szíved betegségemért, fogoly voltomért. Ha még ez sem késztet emberségre, egyezz bele, mert oly keveset kérek. Nem valami nagy áldozatot kívánok tőled, csak kenyeret, szállást, egy kis vigasztalást.

És ha még ezután is makacs maradsz, javulj meg legalább a mennyek országáért, legalább a megígért jutalomért. Ezzel mind nem törődsz?

Legalább a természetes jóérzés törjön meg, amikor látod a mezítelent, és jusson eszedbe a mezítelenség, amelyet éretted tűrtem el a kereszten. Vagy ha nem akarsz figyelni a szegényre, figyelj szegény és mezítelen keresztemre.

Akkor érted kötözött meg a szeretet: most is érted kötöz meg. Azért tettem, hogy megindítsanak kötelékeim, akár a régiek, akár a mostaniak, és légy egy kis könyörülettel irántam. Éheztem érted, ma is éhezem érted; szomjaztam a kereszten függve, most a szegényekben szomjazom, hogy akár a magam, akár a szenvedők kínjával magamhoz édesgesselek és jóságossá tegyelek a magad üdvösségére.

Tőled, akit ezer jótétemény kötelez le irántam, azt kérem, hogy adjál valami viszonzást. Nem mint adóstól követelem, hanem mint nagylelkűséget jutalmazom, és csekély jótéteményeidért a mennyek országát adom.

Nem mondom: „Szüntesd meg szegénységemet", sem azt: „Add nekem gazdagságodat, hiszen éretted vagyok szegény", csak kenyeret kérek meg ruhát és éhségemben egy kis vigasztalást.

Ha börtönbe vetettek, nem kényszerítelek, hogy oldozd fel bilincseimet és vezess ki, csak azt az egyet kérem, hogy látogasd meg azt, aki fogoly lett érted. Ez a kedvezés elég, hogy mennyországgal jutalmazzalak. Pedig én halálos bilincsekből oldoztalak fel téged; de nekem elég, ha börtönömben fölkeresel.

Mert ingyen kegyelemből is meg tudnálak koronázni: de adósod akarok lenni, hogy nagyobb bizalommal közeledjél koronádhoz.

Szent Ciprián (kb. 200—258): De opere et eleemosynis 18—19. (CV 3,1,387; ML 4,615B)

De — mondod — sok a gyerek otthon, és gyermekeid száma meggátol a nagylelkűbb jócselekedetekben. Csakhogy éppen azért kell többet tenned, mert sok gyermek atyja vagy. Többen vannak, akikért kérned kell az Urat; sokak vétkét kell engesztelned, sokak lelkiismeretét tisztogatnod, sokak lelkét megszabadítanod. E világban minél több gyermeket kell táplálnod és eltartanod, annál nagyobb a költség. Éppen így a lelki és mennyei életben: minél több a gyermek, annál buzgóbban kell nekilátnod, hogy jót cselekedjél. Így ajánlott fel Jób sok áldozatot gyermekeiért: annyi áldozatot hozott Istennek, amennyi gyermek volt a házában (Jób 1,2.5). Elkerülhetetlen volt, hogy naponta ne vétkezzék valamelyik Isten ellen, azért nem hiányzott a napi áldozat sem a bűnök eltörlésére. Ha tehát szereted gyermekeidet, az atyai szeretet egész édességével, akkor több jót kell tenned, hogy igaz tetteiddel ajánld őket Istennek . . . Az a biztos örökség, amit Isten őriz meg. Így gondoskodsz drága gyermekeid jövőjéről, igazi atyai jóakarattal jövendő örököseidről (vö. Zsolt 36,25; Péld 20,7). Álutakon járó, áruló apa vagy, ha nem látod el hűségesen fiaidat, ha nincs rá gondod, hogy megmaradjanak az igazi vallásos jámborságban. Ha jobban törődsz a földi birtokkal, mint az égivel, akkor inkább az ördögnek ajánlod fiaidat, mint Istennek! Kétszeresen vétkezel, kettős bűnt követsz el: nem szerzed meg fiaidnak az Atyaisten segítségét, és arra tanítod őket, hogy jobban szeressék a vagyont, mint Krisztust.

Szent Ambrus (340—397): De Nabuthe Jesrahelita c. 12. n. 53—55.

„Ne mondd: majd holnap adok" — így szól Isten (Péld 3,28). Aki nem tűri, hogy azt mondd: holnap adok, hogyan tűrné, hogy azt mondd: nem adok? Nem a tiedből nyújtasz a szegénynek, hanem az övéből adsz vissza. Mert ami mindenkinek közös használatára van szánva, azt te egymagad bitorlod. Mindenkié a föld, nem a gazdagoké; de kevesebben vannak, akik nem használják, ami az övék, mint akik felhasználják. Tehát csak azt adod meg, ami jár, nem azt nyújtod kegyesen, ami nem jár.

Mit kevélykedsz hát, te gazdag? Mért mondod a szegénynek: Ne nyúlj hozzám? Nem úgy fogantál-e, nem úgy születtél-e anyád méhéből, akár én, akár a szegény?

Aki tehát a gazdagságban igaz embernek bizonyul, az valóban tökéletes és dicséretre méltó.

Szent Ágoston (354—430) zsoltármagyarázataiból (Enarratio in Ps. CXLVII, 12.)

Mit is mond az Írás? „Mert az ítélet irgalmatlanul lesújt arra, aki nem volt irgalmas" (Jak 2,13). Bármennyit is haladsz előre, csak az irgalomban remélhetsz. Mert ha az igazságosság érvényesül irgalom nélkül, mindenkiben talál kárhoztatni valót. Mivel vigasztal az Írás? Az irgalmasság gyakorlására buzdít, hogy osszuk el, ami bővebben van. Ha csak a szükségeset tartjuk meg, kiderül, milyen sok a feleslegünk; ha viszont a hiú dolgokat keressük, semmi sem elég. Testvéreim, azt keressétek, ami Isten művére elég, nem ami a magatok kapzsiságára. Kapzsiságtok nem Isten műve. Testetek, lelketek, egész magatok: ez mind Isten műve. Keresd, mi az elég, és meglátod, milyen kevés az. Az özvegynek két garas elég volt, hogy irgalmasságot gyakoroljon (Mk 12,42), elég volt két garas, hogy megvegye rajta Isten országát. Nézzétek, nemcsak hogy kevés elég nektek, hanem Isten maga sem kér tőletek sokat. Keresd, mi mindent adott neked, és vedd el belőle, ami elég neked; a többi, ami fölösleges, másoknak szükséges. A gazdagok fölöslege a szegények járadéka. Ha fölösleget tartasz meg, a másét tartod meg.

Nagy Szent Gergely (kb. 540—604) homíliájából (Hom. in Ev. 20, hom. 12.)

A bűnbánat méltó gyümölcseihez tartozik, hogy necsak külső és kevésbé szükséges dolgainkat osszuk meg embertársainkkal, hanem azt is, ami magunknak is nagyon szükséges, például az ételt, amelyből élünk vagy a ruhát, amelybe öltözködünk. Hiszen azt mondja a törvény: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat". És nem szereti eléggé felebarátját az, aki a szükségben nem osztja meg vele azt is, amire saját magának van szüksége . . . Aki pedig a lelki adományok embereinek földi segítséget ad, ezzel munkatársává lesz mindannak, amit lelki adományukkal végbevisznek.

R.

A VILÁG PÜSPÖKEI AZ IGAZSÁGOSSÁGRÓL

Észak-Kanada fejlődése. De milyen áron?

(A kanadai püspöki kar üzenete a munka ünnepére, 1975. szept. 1.)

Az észak-kanadai bennszülöttek igazságosságért kiáltó szava száll felénk. Drámai módon s nagy mértékben fenyegetve érzik magukat és életformájukat a kontinensen végbemenő lázas kutatástól új energiaforrások után.

Mások ugyanakkor komoly erkölcsi kérdéseket vetnek fel arra az energiaszükségletre vonatkozólag, amely elengedhetetlen a gazdagság és az iparosodott társadalmi jólét magas színvonalának fenntartásához. Különböző közérdeket képviselő csoportok nagyobb gondot követelnek a környezet iránt és felelős vezetést hazánk energiaforrásainál.

Mi kanadai püspökök visszhangot akarunk adni ezekre az Észak-Kanadából származó kiáltásokra és a felelős vezetés kívánságára. Elgondolkoztatnak magunkról mint hazánk fiairól és mint fogyasztókról, az észak-kanadai ipari társadalomról és az északi bennszülöttekről. Mint keresztények nem mellőzhetjük azokat a szorongató erkölcsi kérdéseket, amelyeket Észak-Kanada fejlődése vet fel. Az Élő Isten, az Isten, akit imádunk, a Teremtés és az Igazságosság Ura.

1) Az északi válaszút

Az a véghetetlen föld, amely tartományaink északi végeit és az északi sark alatti részeket alkotja, „emberemlékezet óta" hazája az ottani bennszülötteknek: indiánoknak, inuiknak és meszticeknek. Idők folyamán ezek a bennszülöttek olyan társadalmi, kulturális, gazdasági és vallási életformát fejlesztettek ki, amely összhangban áll az ottani vidék ritmusával.

Ez a föld volt a megélhetési forrása az északi bennszülöttek nagy részének, valamint a régebben odaköltözött fehér embereknek, Alapját képezte hagyományos gazdálkodásuknak: vadászatnak, halászatnak, prémfeldolgozásnak. A bennszülötteknek a föld többet jelent, mint puszta kenyér- és pénzforrást. Biztonságuk, jólétük és személyiségük alkotó eleme. Saját kifejezésük szerint: életünk a földünk.

Miután megszámlálhatatlan nemzedék birtokolta, élvezte és gondozta ezt a földet, az északi bennszülöttek most jogukat követelik hozzá. Bár egyesek abbahagyták a halász, vadász, prémfeldolgozó életet, a föld lényeges marad gazdasági fejlődésükhöz. Ugyanis ezen a vidéken halmozódnak fel a kontinens legfontosabb természeti kincsei: gazdag olaj- és gázmezők, hatalmas folyóhálózat és dús ásványtelepek. Az iparvilág jelenlegi „energiaválsága" komoly kihívást jelent az északi vidék lakóinak és az energiaforrások felelőseinek.

Amilyen ütemben az ügyek haladnak, Észak-Kanada hamarosan az új energiaforrásokért folyó kontinentális versengés színhelye lesz. A döntő kérdés a következő: hogyan fejlesszük ezeket az energiaforrásokat — kik végezzék ezt — és kinek a javára? Fő gondunk, hogy az északi rész jövőjét ne

koloniális fejlődési forma határozza meg. Akkor ugyanis egy kis csoport kerít hatalmába mindent: az embereket és a gazdasági forrásokat.

2) Az igazságosság követelményei

Lelkipásztori gondunk első helyen arra irányul, hogy a jövendő észak-kanadai ipari fejlődés igazságos legyen. Az északi vidékek bennszülötteinek tiltakozása egész sor igazságtalanságra hívja fel a figyelmet. (A körlevél részletesen felsorolja ezeket.)

Az igazságosság Istentől belénk oltott érzete azt sugalmazza, hogy jobb lehetőségek is vannak Észak-Kanada kifejlesztésére. A teremtés Ura az emberiség felelősségére bízta a természet kincseinek kiaknázását. De úgy, hogy ezáltal minden nép emberibb élethez jusson. Ez megegyezik a bennszülöttek hitével, akik hagyományuk szerint „közös osztozásban" bírják a földet, a Teremtő tulajdonát.

A bennszülöttek hangoztatják: nekünk kell nagy mértékben irányítanunk saját gazdasági fejlődésünket. Enélkül arra a sorsra jutunk, mint a rezervációkban élő déli testvéreink: minden hatalom nélkül, mindig fenyegetve és folyvást szegényebben.

3) Felhívás felelősségteljes vezetésre

Másodszor az a gondunk, hogy az észak-kanadai energiaforrások fejlesztése felelősségteljesen történjék.

1. Az energiáért folyó harc folytatódik anélkül, hogy megfelelő intézkedések szabályoznák hazánkban a kíméletlen fogyasztás irányelveit. Az elmúlt 25 év alatt Kanada megháromszorozta olaj-, gáz- és villanyfogyasztását. A szertelen energiafogyasztás növekvő igényeket támaszt az északi készletek sürgős kiaknázására.

2. Az északi vidék fejlesztése folytatódik anélkül, hogy a nyilvánosság előtt komolyan megtárgyalták volna jövő energiaszükségletünket. A kormány és az üzemek előre látják, hogy a század végéig Kanada szükségletei megnégyszereződnek, ha meg akarja tartani „magas életszínvonalát". De mit jelent: „magas életszínvonal", s ki állapítja meg, mik lesznek ezek az energiaszükségletek?

3. Komolyan kétségbe vonták ennek a gyors és tömeges energiafejlesztésnek indokoltságát. Ezeknek a természeti erőknek értékesítése pillanatnyilag kétségtelenül nagy nyereséget jelent az energiát termelő üzemeknek. De jelentheti az olaj és a gáz meg nem újítható készleteinek a kimerülését is, amelyekre a jövőben szükségünk lesz.

4. Az energiának ez a rohamos fejlesztése gyakran az ipari központok energiaellátását szolgálja. Ugyanakkor jónéhány országnak, főképpen a harmadik világban, életfenntartásra sincs elegendő energiája.

Az Egyesült Államok és Kanada a mai világban a föld legnagyobb energiafogyasztói közé tartozik. Ez a két ország, amelynek lakói a földnek valamivel több mint 6.5 %-át teszik ki, bolygónk energiakészletének 43 %-át használja

fel. Mindez arra szolgál, hogy tápláljon számtalan gépet, „energia-rabszolgát" az üzemekben, a hivatalokban és otthon. Ha átszámítjuk, mennyi emberi, izomerő lenne szükséges ezeknek a gépeknek üzemben tartására, kiderül, hogy minden személyért 400 „energia-rabszolga" dolgozik.

Mi igen fejlett ipari társadalmat teremtettünk. S ez mérhetetlen követelményeket támaszt a rendelkezésünkre álló energiaforrásokkal szemben. Társadalmunk gyakorlati vezérelve pedig így hangzik: „minél több fogyasztás, haszon és hatalom." Ezek a mozgató erők az északi energiaforrásokért vívott kontinentális harcban. Ezek térítenek el sokakat az ember és a világ helyes szolgálatától s az Élő Istentől.

Helyes lépések Észak-Kanada fejlesztésére

Elismerjük, hogy a katolikus egyháznak kritikát kell gyakorolnia saját portáján is. Ma látjuk, hogy amikor az egyház a misszionáriusok teremtő erőfeszítésén keresztül megvitte a kereszténységet az északi bennszülöttekhez, közreműködhetett kultúrájuk elidegenítésében is. Hithirdetői, bár osztoztak a nép kemény életében, más kultúrkörből származtak. Ugyanakkor az Egyház másokkal együtt részese az ipari társadalom jólétének és kényelmének, ami igen nagy igényeket támaszt az energiaforrások kihasználására, más népek kárára.

Visszatekintünk a múltra, hogy nagyobb felelősséggel járjunk el a jelenben. A mostani észak-kanadai ipari fejlődés új feladatok elé állítja az Egyházat. Néhány északi egyházmegyénk megkezdte missziós munkájának elemzését ezeknek az új adatoknak a fényénél. De a felelősség mindazokat terheli, akik a kanadai egyházat alkotják.

Hisszük, hogy a Szentlélek felhívást intéz az egész egyházhoz: töltse be prófétai küldetését a mai társadalomban. A 3. püspöki szinodus már 1971-ben mondta: „Az igazságosságért való küzdelem és a világ átalakításában való részvétel mindenestül úgy tűnik fel nekünk, mint az evangélium hirdetésének szerves megnyilvánulásai; más szóval: mint az Egyház küldetése az emberiség megmentésére és mindenféle elnyomástól való felszabadítására."

Mint keresztények és mint állampolgárok kötelesek vagyunk sürgetni, hogy Észak-Kanada fejlődésének alapja az igazságosság követelményei és a felelős vezetés legyenek. Mint a kérdésben érdekelt állampolgárok készek vagyunk-e

a) tanulmányozni az északi tartományok vagy az északnyugati részek egymásik ipari tervét?
b) támogatni a bennszülött szerveket és azokat a közérdeket szolgáló csoportokat, amelyek jelenleg az észak-kanadai fejlődéspolitika megváltoztatásán fáradoznak?
c) felvenni a nyilvános vitát azokkal, akik állami vagy tartományi síkon mint képviselők, technikusok vagy más módon felelősek a tervekért, s így megtárgyalni az Észak-Kanada kiaknázásával felvetett erkölcsi problémákat?

d) meghatározni azokat az erkölcsi kérdéseket, amelyeket az Észak-Kanada fejlődésén dolgozó társaságok magatartása vet fel; főként azokat, amelyekben keresztényeink közreműködhetnének?
e) igazságos megoldást keresni a bennszülötteknek egyházi javakkal szemben támasztott követeléseire?
f) nevelő programokat előkészíteni, s ezek révén felszólítani az embereket: vizsgálják fölül életmódjukat, mérsékeljék energiafogyasztásukat vagy pazarlásukat otthonukban, egyházi birtokokon, templomokban és munkahelyükön?
g) minden lehető módon közreműködni más kanadai egyházakkal, hogy egyesült erővel elérhessük az említett célokat?

Röviden: a nekünk szegzett kihívás Isten iránti hűségünk próbaköve. Hisszük ugyanis, hogy ma az Észak-Kanada igazságos fejlődéséért és felelősségteljes vezetéséért vállalt harc ugyanúgy az Úr szavát jelenti számunkra, mint a messzi harmadik világért vállalt elkötelezettségek. Az a hivatásunk, hogy belevessük magunkat ebbe a harcba, tevékeny részt vegyünk az emberi történelem kellős közepén, ott, ahol Isten hív bennünket a teljesebb életre.

A mi főkérdésünk: a fajok közötti igazságosság

(A délafrikai püspökök körlevele 1972-ben: Lelkiismereti felhívás)

Az iskolai oktatás tudvalevőleg a modern társadalmi élet alapfeltétele. Így országunkban mindenkinek, faji hovátartozására való tekintet nélkül, egyforma lehetőséggel kellene rendelkeznie, hogy elemi oktatásban részesüljön. Milyen döntő érvet hozhat fel valaki arra, hogy az egyiknek az iskolai oktatás kötelező és lehetséges, a másiknak nem? A felsőbb fokú képzés lehetőségének sem szabadna sem fajtól, sem pedig gazdasági helyzettől függnie. A félig-képzettség mélyen szántó csalódások oka lehet. Az afrikaiaknak különösen sokszor mondják, hogy megfelelő képzés és fejlettség nélkül nem foglalhatnak el felelős állásokat; ugyanakkor nincs elegendő lehetőségük arra, hogy ezt megszerezzék. A lakosság egy részének megkönnyíteni a művelődést, a másik számára viszont összeszűkíteni vagy akadályozni — ez egyenértékű mesterséges felsőbbrendűségi ill. alacsonyabbrendűségi érzet teremtésével.

Amit a nevelési rendszerről mondtunk, áll a szakmunkák és a közhivatalok lehetősége terén is. Igazságtalan, hogy valakinek az előléptetését megtagadják, mert valamelyik fajhoz, valláshoz, nemhez, társadalmi osztályhoz vagy politikai párthoz tartozik. Nemcsak felnőttek, hanem főleg az alkotó kedvtől fűtött fiatalok henyélésbe, kétségbeesésbe, bűnözésbe és erőszakos magatartásba sodródnak, amikor látják, hogy a fehéreknek van biztosított munkahelyük, nekik pedig nincs elegendő lehetőségük a szakmunkára.

Színes lakosságunk legszegényebb tagjait sok tekintetben nem védi a törvény. A legalacsonyabb bérű dolgozóknak nincs törvényileg előírt munka-

nélküli segélyük. A járadékok nem elegek a megélhetéshez. Az öregek, szegények és fogyatékosok nem részesülnek társadalmi gondozásban. A lakáshiány aggasztó. Nincs elegendő kulturális és üdülőintézmény, ami az életet emberibbé és elviselhetőbbé tehetné. Az áttelepülők számára berendezett lágerek példák arra, milyen szívtelenül lehet az embereket gyökerükből kitépni és össze-vissza tologatni. Sürgős javításra van szükség az afrikai negyedek és telepek, valamint a vonatjáratok rendőri felügyeleténél. A szegények és tudatlanok kevés védelemre találnak az erőszakkal, a megvesztegető zsarolással és hasonló eljárásokkal szemben.

A demokratikus társadalomban a választójog az emberi jogok minden megvitatására nélkülözhetetlen. Dél-Afrika munkaerejét 75 %-ban afrikaiak, ázsiaiak vagy színesek teszik ki, s mégis megtagadja nekik a teljes polgárjogot és szavazójogot. Bármilyen legyen is a helyzet szülőhazájukban, a legelemibb igazságosság követeli, hogy Dél-Afrika mindazok számára fölvesse a polgárjogok megadásának kérdését, akiknek tényleges lakóhelye ebben a köztársaságban van, és nincs más hazájuk.

Több igazságosságot a szegények iránt!

(Dr. Francis A. Arinze onisthai (Nigéria) érsek 1972 nagyböjti körleveléből)

Ha országunkat nyitott szemmel szemléljük, sok olyat találunk, aminek nyugtalanítania kell lelkiismeretünket. Népünk nagyrésze szegény evilági javakban: lakás, nevelés, közlekedési eszközök, orvosi gondozás. A szegények és munkanélküliek az iskola bevégzése után a városokba özönlenek abban a reményben, hogy végül mégis csak találhatnak megfelelő munkát. De ha már a szegénységnek ez a formája is nehezen viselhető el, van még sok más súlyosabb. Íme egynéhány:

Sokan mondják, hogy a mi társadalmunk, úgy látszik, a gazdagokat és hatalmasokat látja el kegyeivel, a szegényekre pedig keserves idők járnak. Pénzzel ugyanis sok mindent el lehet érni. Ha pl. egy kis és egy „nagy" emberrel történik autószerencsétlenség, s mindkettőt kórházba szállítják, sokak szerint nem egyformán kezelik a kettőt. Akinek nincs valakije, hogy gondoskodjék róla, közbenjárjon érte, vagy pedig nem tudja megfizetni a kezelést és az orvosságot az utolsó fillérig, az valószínűleg ellátatlanul marad, sőt sérüléseibe bele is halhat.

Mit mondjunk jónéhány felvételi vizsgáról vagy előléptetésről? Hiszi-e a legtöbb ember Nigériában, hogy ez igazságosan történik? Nem azok érnek-e el inkább eredményt, akiknek ismeretségük van, akik összeköttetéssel rendelkeznek? Vagy mit szóljunk ahhoz a számos esethez, amikor a női jelölteket felszólítják, jelenjenek meg „megbeszélésre" a „fejes" lakásán, — ha nem, félő, hogy nincs állás vagy előléptetés, vagy a meglevő munkát veszíthetik el.

Általános a felfogás, hogy a hatalmasok és a gazdagok ritkán kerülnek börtönbe, s legtöbbször a kisember a hibás.

S most a megvesztegetés és a korrupció problémájához érünk. Ez a betegség egész társadalmunkra kiterjed. Pénz csúszik egyik kézből a másikba, s ilyenkor az emberek azt teszik, amiért megfizették őket, nem pedig ami a kötelességük. A megvesztegetés és a korrupció oly sok társadalmi intézményünkbe rágta bele magát, hogy sokan betegnek tartják társadalmunkat.

A nepotizmus és a törzsgazdálkodás a csoportönzés formáit képviselik. Csak a hatósugaruk különbözik a többi igazságtalanságtól.

De a szegények iránti igazságosságról nemcsak vitatkozni kell: tettekkel kell megvalósítani. Arra szeretnénk most rámutatni, hogyan tehetnek valamit ennek érdekében társadalmunk különböző tagjai: az egyházi vezetők és az egyes keresztények.

Az egyházi vezetőknek az evangélium üzenetét teljes tisztaságában kell hirdetniök, és ezt összefüggésbe hozni az aktuális kérdésekkel. Pl. azokat a gazdasági kizsákmányolókat, akik éhbért fizetnek munkásaiknak, úgy kell bemutatni, mint a jerikói úton leselkedő rablókat, akiknek kezébe esett a Jeruzsálemből oda tartó ember. S hogy szavuk hitelt érdemeljen, ügyelniök kell arra, hogy az egyházi szervek mintaszerűen járjanak el a szegényekkel szemben az igazságosság tekintetében.

Az egyes keresztény kötelessége és kiváltsága, hogy a szegények iránti nagyobb igazságossággal tegyen tanúságot Krisztusról. Az igazi kereszténynek mélységesen kell érdeklődnie a szociális igazságosság iránt. Jobb látni a világ bajait és megváltoztatásukon fáradozni, mint csak elnézni és kárhoztatni a bajokat, és kereket oldani. Torzképe a kereszténynek az a keresztény, akit nem érdekel a szegények helyzete, kivonja magát szociális kötelezettsége alól, és „magánkeresztségbe" menekül. Meg kell tehát érteniök a keresztényeknek, hogy a szociális igazságosság hitünk valóra váltásának egy része. Nem elég panaszkodni, hogy társadalmunk beteg, a megvesztegetés és korrupció általános, a rablások és kiterjedt becstelenség fenyegetik a társadalmi életet. A keresztényeknek gyakorlati lépésekkel kell változtatni a helyzeten. A püspökök és papok a dogmatikai és erkölcsi alapelveket közlik, viszont a laikusok dolga, hogy tevékeny részt vállaljanak a szociális élet küzdőterén, jól meggondolt kezdeményezésekbe fogjanak, és a keresztény szellem elterjedésén fáradozzanak, a piactól a kórházig — egyszóval mindenütt.

Szegénységet vállalva az igazságosságért

(A perui püspöki kar 36. közgyűlésének zárójiratából, 1969)

Ha azt akarjuk, hogy „Latin-Amerikában mindinkább tisztán ragyogjon fel az Egyház hitelesen szegény, hitet hirdető és húsvéti arca, minden földi hatalomtól mentesen és az egész ember és minden ember felszabadításának bátran elkötelezve", akkor nekünk keresztényeknek el kell mélyítenünk a világ szolgálatára vonatkozó hivatásunkat. Mint minden keresztségnek, az a feladatunk, hogy testvéri magatartással „segítsük a másikat, hogy méltóságának teljes tudatára ébredjen, személyiségének kifejlesztésére töreked-

jék abban a közösségben, amelyiknek tagja, öntudatos alanya legyen jogainak és kötelességeinek, s környezetében értékes eleme a gazdasági, társadalmi és erkölcsi haladásnak" (VI. Pál pápa bogotai beszédéből, 1968).

Mindenekelőtt elismerjük, hogy mi keresztények nem voltunk teljesen hűek az evangéliumhoz. Szavainkkal és tetteinkkel, hallgatásunkkal és mulasztásunkkal közreműködtünk a jelenlegi igazságtalan helyzet kialakításában. S mint az ország lakói felelősek vagyunk testvéreink nagy részének kizsákmányolásáért is.

A perui püspöki kar nem lehet érzéketlen a hazánkban tapasztalható megdöbbentő igazságtalanságokkal szemben s a belőlük származó szegénység és fejletlenség iránt. Krisztus, „bár gazdag volt, kiüresítette magát", hogy a szegényeknek megváltást és szabadulást hozzon. A tőle kapott parancsnak megfelelően az Egyháznak látható jelként kell élnie azt, hogy a szegény kedves az Úrnak. Így mutatja meg elkötelezettségét azok iránt, akik szenvednek.

Az evangéliumi szegénység hivatásának rá kell ébresztenie Isten népét teljes egészében — a püspököket, papokat, szerzeteseket és a híveket —, hogy vessék alá minden téren komoly vizsgálatnak magatartásukat és feladataikat. Ugyanígy keressenek új utat-módot életük, jelenlétük és cselekedeteik formájában, Urunk hívására, országunk történelmi helyzetének megfelelően. Ennek értelmében a püspöki kar sürgős feladatának tekinti, hogy felülvizsgálja az egyházmegyék, szerzetesi közösségek és egyéb egyházi szervek ingatlanjait, javait és értékeit. Áttekintő képet akarunk szerezni a helyzetről, tudni akarjuk, mire valók s az evangéliumi szegénység szellemében a szolgálatra akarjuk őket beállítani.

E döntésünk indítóokai: Sok szerzetesi, papi és világi közösségben él a vágy, hogy hitelesebben éljék az evangéliumot, mint nagyobb lelki szabadság kifejezőjét, javaikat a közösség szolgálatára szánva. Továbbá ezek az ún. „egyházi javak" céljukkal sokszor ellentétes eredményt érnek el, mivel azt a látszatot keltik, hogy az Egyház hatalmas és gazdag.

Nem tekinthetjük magunkat Mária fiainak, ha nem szeretjük a szegényeket (R. A. Villalobosnak, a Costa Rica-i püspöki kar elnökének beszédéből 1975. szept. 24-én, az Angyalok Királynéjának, az ország patrónájának ünnepén a képviselőházban)

Sokat kell tenni a szegényekért Costa Ricában: a bérkérdésben, a lakáskérdésben, az egészség, a földreform, a munkalehetőségek és a nevelés érdekében — hogy csak egy-kettőt említsünk föl számtalan szükségletünk közül. Véget kell vetnünk a spekulációnak. Förtelmes bűntett, aminek révén egyesek egyik napról a másikra meggazdagodnak, de sok szegény nyomorának, megszámlálhatatlan otthon éhségének, ártatlan gyermekek rosszultápláltságának és korai halálának árán. Az Isten szerelmére, senki ne mondja, hogy ez demagógia vagy nagyítás. Siralmas valóság ez, amit egyházmegyém-

ben kézzelfoghatóan tapasztalok falun és városon, a síkságon és a hegyek között. Véget kell vetnünk a parasztok, közvetítők és fogyasztók között uralkodó igazságtalanságnak. A közvetítő túl sokat tart meg magának a mi egyszerű földműveseink izzadságából és erőfeszítéséből. Costa Ricában sokan nem is tudják, de ennek tulajdonítható be, hogy parasztjaink már régóta sztrájkolnak, keresztbe tett karokkal. Lehetetlen hajnaltól napestig dolgozni, s annyit sem termelni, hogy el tudja tartani a gyerekeket; lehetetlen vállalni a termelés kockázatát, hogy aztán a közvetítő 50 kolont fizessen neki azért, amit a legközelebbi piacon 100-150 kolonért ad el. Fejlesztenünk kell, amenynyire csak lehet, a termelő és a fogyasztó közti közvetlen kapcsolatot. S ahol a dolgok természete szerint a közvetítő szerepe nélkülözhetetlen, hasznát igazságos határok közé kell szorítani. Amit most nyerészkedően magának tart meg az igazságoson felül, osszák meg úgy, hogy egyrészt fizessenek többet az eladónak, másrészt a fogyasztási ár csökkenjen. Ha ez nem történik meg, mégpedig minél hamarabb, az a benyomásom, hogy köztársaságunk társadalmi békéjét történelmünk legnagyobb veszélye fenyegeti. Az Angyalok Királynéja, áldott és szeretett Anyánk, értesse meg ezt mindazokkal, akiktől függ és akiknek feladata ezeknek az egyenetlenségeknek a kiküszöbölése — a törvény hatályától egészen lelkiismeretük szentélyéig. Nem tekinthetjük magunkat az ő gyermekeinek, ha nem azzal a gonddal és különös szeretettel kezeljük a szegényeket, amivel ő viseltetett irántuk azóta, hogy szeretett hazánk legegyszerűbbjeinek megjelent: ő, akit mint patrónánkat tisztelünk.

A keresztény elkötelezettsége

(A mexikói püspöki kar körlevele 1973. okt. 18-án)

Evangéliumellenes magatartások:

Az összes társadalmi osztályban erősödik a kapzsiság. Az a mohó törekvés, hogy a szükségesnél többet birtokoljanak, mint kielégíthetetlen szomj mutatkozik meg azok között is, akiknek van elegendő javuk, talán még feleslegük is. Sőt mi több, ez nemcsak egyéni síkon nyilvánul meg, hanem elsősorban társadalmilag: a gazdasági élet fő indítéka a nyerészkedés, nem pedig a szükségletek együttes felelősséggel vállalt kielégítése. Amikor a munkáért jogtalan bért követelünk, nem véve tekintetbe a többiek szükségletét, amikor szolgálatunkat meghaladó hasznot keresünk anélkül, hogy a másik lehetőségét vagy magát a közjót szem előtt tartanánk, a nagyravágyás és a kapzsiság szelleme uralkodik rajtunk. Ezek vitték társadalmunkat azokra az igazságtalanságokra, amelyektől ma szenved.

A haszon mértéktelen hajhászásával együtt jár az érzékek kielégíthetetlen vágya. Úgy látszik, mintha az ember csak „test" lenne, s mintha az egész föld romlott lenne Isten színe előtt, mivel minden test, minden lény a rossz útjára tért (Ter 6,3.11-12). Társadalmi rendszerünk a fogyasztásra ösztönöz, s fölserkenti a kényelem, a luxus és a birtokvágy értékelését, mint a hatalom szimbólumait. Ez arra vezet, hogy a kevés vagy sok pénzt, amit

valaki szerez, haszontalan dolgokra költi — a szegényeknél sokszor a szükséges javak beszerzésének kárára.

Amikor valaki visszaél a magántulajdonnal — azaz nem használja természetes rendeltetése szerint, sem az evangélium szellemében, sem az egyház szociális tanításának megfelelően —, előmozdítja a javak mérhetetlen halmozódását, a termelőeszközöknek elsősorban birtokosaik vagy letéteményeseik érdekeit szolgáló gyümölcsöztetését. Az emberi munkát úgy kezeli, mintha áru lenne, az embereket vagyonuk szerint csoportosítja vagy választja szét; ennek megfelelően részesednek vagy nem részesednek a nevelés lehetőségeiben, a szabadságban és a közéleti felelősségben.

Társadalmi életünket romboló másik magatartás: a mások feletti hatalom keresése önző célokból. Megnyilvánul az élet minden területén. Elsősorban mikor valaki eszközként használ fel másokat, hogy ebből saját maga húzzon hasznot. Ilyenek: mások kizsákmányolása, a jogos hatalommal való visszaélés, a szegények, gyengék és tudatlanok eltiprása, a törvények kijátszása a hatalmasok támogatásával, megvesztegetés útján elért korrupció s az emberek különféle testi és lelki prostitúciója.

Ennek a bajnak a gyökerét a helytelen irányú társadalmi elismerés és érvényesülés keresésében látjuk. Ettől fűtve tör az ember bármilyen hatalomra, küzd, hogy elnyerhesse, s visszaél vele, amikor birtokába jutott. A személyi kifejlődésnek ilyen keresése igazságtalan társadalmi viszonyokat hoz létre, és megosztja a közösséget.

Az ember gyökeres nyomora abban áll, hogy Istent önzőnek tekinti, nem hisz szeretetében, következésképpen tagadja, hogy szeretetének tárgya vagyunk, s azt is, hogy „Benne élünk, mozgunk és vagyunk" (Csel 17,28) s hogy „minden őbenne áll fönn" (Kol 1,17).

Pedig az emberiségnek adott ígéret Isten gyermekeinek nagyságát foglalja magában az igazi szabadság gyakorlásában, amely az embert önként és szeretettel aláveti az isteni tekintélynek. Az Istentől való teljes függés az embert bölccsé teszi „a magasból származó bölcsességgel" (Jak 3,17), hatalmassá a benne megnyilvánuló isteni hatalommal, halhatatlanná az isteni élettel, és szolidárissá a társadalmi életben azzal a Szeretettel, amely maga Isten.

Új evangéliumi magatartás felé

Az emberségességre törekvő társadalom alapmagatartása a szolidaritás. Ez abban áll, hogy az ember szabadon arra szánja saját személyét, idejét, javait és ismereteit, hogy a többiek és az egész társadalom élhessen és fejleszthesse személyi és közösségi életét. Minthogy önzéstől terhelt bűnös emberek vagyunk, a szolidaritás komoly lemondást követel a javak használatában és az érzékek kielégítésében. A fölöslegtől való tartózkodás, a mértékletesség és az alapvető szükségletekre irányított figyelem lehetséges és szükséges minden társadalmi és gazdasági síknak megfelelően. Jelenti a szolgálatkészséget is, amely ösztönzi az egész közösséget és minden egyes

tagját; szentelje ki-ki lehetősége szerint idejét, tehetségét és munkáját arra, hogy a hozzá közelebb állók, de az egész társadalom is emberibb életet élhessen. A vagyonosaktól pedig különösen azt kívánja meg, hogy vagyonukat az egész közösség javára használják és fordítsák. Az ilyen magatartás következménye az igazi társadalmi igazságosság.

Továbbá olyan társadalomban, amelyben nyomor létezik, a szolidaritás irgalmasságot jelent. Az irgalmasság gyakorlata kiterjed mind az anyagi nyomor enyhítésére, mind a mások és a társadalom ellen vétők lelki nyomorára. Társadalmi dimenzióját akkor kapja meg, ha ahelyett, hogy segélyek osztásával enyhítené az igazságtalan társadalmi szervezetből fakadó anyagi nélkülözés egyes eseteit, az emberek közötti viszony igazi megváltozására ösztönöz.

Az az állítólagos megtérés, amely nem fogja át az embert teljes egészében, az egyént és a társadalmat, és nem mutatkozik meg új struktúrák megvalósulásában, az emberek konkrét kapcsolatában igazságban és szeretetben — az ilyen „megtérés" csak az individualista gondolkodás ábrándképe, a lelkiismeretek végzetes elaltatása lenne.

Elengedhetetlen, hogy minden pillanatban, főként pedig szeretettel hirdessük az igazságot. A jelenlegi közéleti romlottságunkból való szabadulás föltételezi az igazság komoly megvalósítását, mert „az igazság tesz szabaddá benneteket" (Jn 8,32).

Az Egyháznak a mai problémák megoldásához való sajátos hozzájárulásában különleges szerepe van, mivoltából kifolyólag, a papnak. Feladata: hitre nevelés és a közösség előmozdítása.

A hitre nevelés magában foglalja az igazságosság erényének komoly kialakítását, amellyel az ember a társadalomban nem elsősorban az anyagi javakat, inkább a személyek teljes javát keresi. Minthogy az igazságosság erénye az élet minden oldalát átfogja, a küldetésének tudatában élő pap mindig megtalálja azokat az élethelyzeteket, amelyekben a rábízottak elé élheti a hitet. — Magában foglalja az erkölcsi lelkiismeret kritikus kialakítását is, úgyhogy minden keresztény és minden közösség vállalja a felelősségét a magán- és közéletben.

A papi hivatás sajátos eszközei, ha hittel adják és hittel fogadják, megszabadítják az embert egyéni és társadalmi önzésétől, s előmozdítják az igazságos viszonyok kialakulását, amelyekben a köztünk élő Krisztus szeretete tükröződhet.

Küldetése megvalósításának egyik jelentős módja: a bárhol mutatkozó igazságtalanságok elítélése. De hogy ennek az elítélésnek prófétai értéke legyen és objektív jellege ne szenvedjen sérelmet, ahhoz szükséges, hogy az igazi életszentség tanúságtétele előzze meg és kísérje. Magatartásának és cselekedeteinek kell kezeskedniök, hogy Isten nevében beszél.

A spanyol egyház megújulása

(A spanyol püspöki kar jegyzékéből. Madrid, 1975. dec. 20.)

A spanyol egyház meg akarja újítani belső életét és jelenlétét az ország életében.

Az evangélium elfogadása kötelez minden kereszténytt egyenként és közösségben — kezdve a püspököktől —, hogy tevékeny figyelemmel legyen a gyengébbek iránt, s mindazokkal szemben, akik valamiképpen a bibliai szegények kategóriájába esnek. Az irántuk való előszeretet és a problémáikkal való törődés a Lélek érezhető felszólítása korunk Egyházához.

Bár az utóbbi évtizedekben haladást könyvelhetünk el főleg gazdasági téren, a jelenlegi spanyol helyzet még sok fájdalmas tünetet mutat, amelyek szorongatják Krisztus tanítványainak lelkiismeretét:

A munkanélküliség súlyosbodása. Testvéreink százezrei, beleértve a hazatérő kivándorlókat, nem találnak munkát, s a munkanélküli segély ellenére már szűkölködnek és bizonytalanságban élnek.

A bérek elégtelensége. Sok spanyol, köztük számos pap is, főként az infláció következtében mind silányabb fizetést kap. S lelkükbe szúr, amikor látják, mekkora a különbség az ő jövedelmük és mások bőséges fizetése vagy járadéka között.

A munkások részvételének hiánya: nincs módjuk részt venni az üzemek, a gazdasági, társadalmi és politikai élet döntéseiben.

Elhanyagolt részlegek: Nyilvánvaló s gyakran megbotránkoztató a parasztok és halászok társadalmi helyzete, valamint az általános gazdasági fejlődésből jobban kieső vidékeké. A vagyonnak bizonyos területekre és kevés kézbe történő összpontosítása, a rendszerben s az adópolitikában tapasztalt hiányok sötétlátásra kényszerítenek a jövőre nézve.

Idős és munkaképtelen személyek: Bár nagy haladás történt ezen a téren, általában nem lehet arról beszélni, hogy az alapvető szükségletek ki lennének elégítve.

A politikai foglyok és menekültek: A római szentév vége és a compostellai zarándoklat előtt megújítjuk felhívásunkat, hogy a politikai okból letartóztatottak gyorsan visszanyerjék szabadságukat. Térhessenek vissza hazánkba azok is, akik onnét politikai kérdések miatt vannak távol. Végül pedig változtassák meg a politikai szabadságot csökkentő törvényeket. Ezek a lépések egyengetik az utat az annyira szükséges kibékülés felé az összes spanyol között.

Kiengesztelődés az igazságosságban

(A svájci püspöki kar körlevele 1974. szept. 15: A kiengesztelődés útjai)

Ma gyakran születik viszálykodás az emberek között gazdasági és szociális problémák miatt. Az igazságtalanság veszekedést és gyűlöletet kelt. Az igazságosságot és a békét nem lehet elválasztani egymástól. A mai napon, amit a megfontolásnak és imának szentelünk, azt kívánjuk, hogy hazánk és

az egész világ gazdasági és társadalmi kérdései iránti közös felelősségünk tudatosabbá váljék. Ezért egyszerűen fel akarunk vetni néhány idevágó kérdést:

— Nem nő-e, nálunk és az egész világon, a szakadás azok között, akik egyik oldalon a felhalmozódó gazdagságot és az emberi haladást élvezik, a másikon mindebben hiányt szenvednek?
— Valóban figyelembe vesszük-e az emberi személy alapvető jogait, főleg a vendégmunkásokét?
— Tudatában vagyunk-e azoknak a legyőzhetetlen nehézségeknek, amelyekkel még igen sok munkás és kisparaszt családnak kell megküzdenie?
— Ráébredtünk-e, hogy az ún. módosabb osztály tagjai is itt-ott igen súlyos helyzetbe kerülhetnek az infláció, az ipar és vezetőszervek összevonása és a modern gazdasági élet felépítésének követelményei miatt?
— A meg nem született gyermek joga az életre az emberi személy elidegeníthetetlen joga-e szemünkben? Ennek következtében kötelesnek érezzük-e magunkat, hogy — olyan sürgősen, ahogy csak lehet — az anyákat és a családot jobban védelmező társadalmi törvényhozásért fáradozzunk?
— Hallgatunk-e eléggé az ifjúság szavára és kérdéseire? Velük együtt akarjuk-e kialakítani a holnap világát?

Mindezek a kérdések arra szólítanak fel, hogy küzdjünk az egész embert és az egész emberiséget átfogó fejlődésért (Populorum Progressio 42). A nagyobb igazságosságért való odaadó fáradozás az emberek békéjéért és kiengesztelődéséért való odaadást jelenti.

Feladataink a harmadik világ segítésére

(A nyugatnémet szinodus határozataiból, 1975. nov.)

Az egyes részegyházak az emberiségnek ehhez a nagy feladatához csak korlátoltan járulhatnak hozzá, országaik különös feltételei és lehetőségei szerint. A mi egyházunknak három nagy feladatkör kínálkozik: a helyzet tudatosítása — a fejlődő népek érdekeinek pártolása — anyagi és személyi segítség nyújtása.

A tudatosításnál arról van szó, hogy beláttassuk az emberekkel: milyen teljességében összefonódott és részeiben egymástól függő világban élünk, és ebből milyen szükségszerűen adódik a szolidaritás kötelezettsége minden népnek és minden embernek. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy az igazságosabb, mindenkinek emberhez méltó életet biztosító világ felelősségét Isten egész népe magától értetődő feladatává kell tenni. Ezért a tudat képzésének állandóan szerepet kell játszania az igehirdetésben, az egyházi kiképző munkában és az egyházi tájékoztatásban. Ugyanúgy állandó napirendi pontként kell szerepelnie a püspöki kar és más egyházi szervek tanácskozásaiban. Az egyházközségekben külön kezdeményezésekkel kell gondoskodni arról, hogy a keresztények mint Isten népe meglássák világarányú testvéri felelősségüket, átéljék ezt és megvalósítsák, ami belőle következik. E tudatosítás álta-

lános célja a lelkiismeret élesítése és mindig éberebb szolidáris érzék keltése minden értetlenség és önzés ellenében (PP. 64). Részleteiben: országunk lakosaival világosan meg kell ismertetni a fejlődésben lévő országok állandóan romló helyzetét. Meg kell mutatni, milyen eszközökkel segíthetünk nekik. Arra is rá kell mutatni, hogy a fegyverkezés ellenőrzése és csökkentése eszközöket szabadít fel a fejlődési segítségre, s ezzel az egész világra kiterjedő igazságosságot és egyetemes békét szolgálhatja.

Az Egyház munkájának egyik fontos célja, hogy lehetőségei szerint érvényt szerezzen köztünk a fejlődő országok emberei jogos érdekeinek. Különösen áll ez a nemzetközi árucsere történelmileg hagyományossá vált rendszerére. Az Egyháznak síkra kell szállnia, hogy az iparosodott államok ne a fejlődő országok hátrányára használják ki gazdaságilag és technikailag adott fölényüket, ne tartsák fönn a korábbi gyarmati függést ill. ne teremtsenek ilyet.

A szinodus állást foglal amellett, hogy az egyház a fejlődési segítséget fokozza és minőségileg javítsa. Minthogy az adományok és más rendelkezésre álló eszközök mindig kevésnek fognak bizonyulni a nyomorhoz képest, a hováfordítást gondosan meg kell fontolni.

Összeállította Eke B. Antal

Georges Cottier

VAN-E KERESZTÉNY TANÍTÁS AZ ERŐSZAKRÓL? *

Egy erkölcsi probléma vizsgálatánál ne bízzuk magunkat egyoldalúan a mai terminológiára. Az „erőszak" kifejezés használata a minket most foglalkoztató kérdésre viszonylag új, ma mindinkább elterjed és gyakorivá válik. De látni fogjuk, hogy maga a kérdés már a múltban sokat foglalkoztatta az embereket, és sok sajátos problémában benne rejtőzött. És ma este éppen arra törekszünk, hogy elkülönítsük egymástól az erőszak témakörében a hagyományosat meg az újat.

Az írás tanítása az a forrás, ahonnét minden idevonatkozó keresztény elmélkedés merít, az az alap, amelyből kifejlődik. Jelentős dolog például, hogy az egyháztörténelem különböző korszakaiban a keresztény életszentség mint Krisztus követése az evangéliumi minta nyomán állandóan a szelídség és a hősiességig menő türelem erényein ihletődik. Szent testvéreink sokasága között egy Assisi Szent Ferenc az élő hit csalhatatlan ösztönű tanúja. Elsődleges és lényeges adottsága: a béke, a szelídség, a türelem, az alázat, a gyermeki lelkület, a bántalmak megbocsátása, vonzalom a kicsinyek és szegények felé, és mint mindezeknek alapja: a szeretet, a kereszténység pozitív alapértékeinek létoka. Nem hiába gúnyolta az egész történelem során annyi antik és modern gondolkodó ezt a vallást azzal, hogy gyönge, rabszolgáknak való, vagy hogy belenyugvó, megadja magát ahelyett, hogy küzdene a rossz ellen.

Az ilyen vádakra a keresztény magatartása kettős. Egyrészt erősebben megérti, hogy az olyan értékek, mint a szelídség, az alázat stb. annak az Országnak egészen sajátos kincsei közé tartoznak, amelyet a világ (a szónak Szent Jánosnál található egyik értelmében vett világ) nem ismerhet meg, amint a Fiút sem ismeri. Nem ragadja-e gondolkodása a keresztényt a „balgaságba", „a világ utolsóinak" kiválasztásába (vö. 1Kor 1,27)? Ezzel párhuzamosan ezeket a vádakat a keresztény igaztalannak érzi. Az egyik gondolat nem semmisíti meg a másikat, hanem egy paradoxonnal állít szembe: az erőszak keresztény elítélése az erő, a bátorság erényének mint pozitív értéknek elismerésén alapul. Hiszen minden erény fáradságos hódítás, mindegyik, mint maga az Ország is, „erőszakot szenved". Heroikus dolog a másik arcunkat odatartani, a türelem a vértanúk erénye, a szeretetet emésztő tűzhöz hasonlítják, és a keresztény életet „katonasorhoz", harchoz a bűn ellen. Az evangélisták beszélnek nekünk Jézus haragjáról. Az Újszövetség tudtunkra adja, milyen szigorú büntetés vár a megátalkodott bűnösre erkölcsi felelősségének mértéke szerint, amely velejár az emberi szabadsággal.

---

* Előadás a francia katolikus értelmiségiek hetén, 1967. febr. 1-7.

De figyelemre méltó, hogy a gyűlölet és a küzdelem a rossz, a bűn ellen irányul, a szeretet egyetemes parancsa viszont minden emberre vonatkozik, senkit sem zár ki. Kétségtelenül itt van az a központi intuíció, amely problémánkat egész bonyolult voltában megvilágítja. Olyan értelmi átvitelről van itt szó, hogy őrizkednünk kell a betű szerinti értelmezés minden kísértésétől. A jelentéstanilag oly sokarcú „erőszak" tárgya szerint lesz szent vagy elítélendő. Ha tárgya személy, akkor elítélendő.

*

Most már körvonalazhatjuk tárgyunkat. Az elítélendő erőszakról lesz szó. A konstantini korral váltak a keresztények többséggé, elfogadottakká a társadalomban. Ekkor „hatol be az evilágban élő keresztények tudatába a világ keménysége" (O. Lacombe), ekkor kell közvetlenül szembeszállniok az erőszak problémáival. Az egyházi tanítóhivatal dokumentumai több alkalommal is érintik kérdésünket, akár egyes zsinatokra gondolunk, akár a Gratianus-féle dekrétum mintegy száz lapnyi szövegére a háborúról. De a modern korban az állásfoglalások és közelebbi meghatározások egyre szaporodnak. Csupán a II. vatikáni zsinat is különböző dokumentumokban tárgyal a témáról. A „Gaudium et Spes" hosszú fejezetet szentel a háborúnak és a békének, és elítéli az erőszak, a kényszer és a hátrányos megkülönböztetés minden formáját, amelynek az emberi személy áldozatul esik. A nemkeresztény vallásokról szóló nyilatkozat elutasítja az antiszemitizmust és a diszkriminációt. A vallásszabadságról szóló kárhoztat mindennemű kényszert, amely a személy szabad választását befolyásolja, és nem kerüli ki a prozelitizmus kényes kérdését sem.

A teológiai gondolkodás több oldalról is felfigyelt tárgyunkra. Talán a következő erővonalakat lehetne felvázolni:

a) Alapvető jellegű egy metafizikai, vagy pontosabban a keresztény filozófiából származó, a bibliai kinyilatkoztatásból kibontakozó meglátás: az erőszak, úgy, ahogyan világunkban megmutatkozik, nem természetes dolog. Mindent elárasztó elharapózása nem a teremtés Isten akarta rendjét tárja elénk. Inkább a bűn okozta rendetlenség megnyilvánulása. Persze meg kell gondolni ennek a kijelentésnek a tartalmát és elemezni különféle következményeit. Az elmélkedés meg fogja állapítani, hogy az erőszak kikerülhetetlenül beleíródott a fizikai és biológiai világ szerkezetébe. De ezek a részletek nem gyöngítik az alapmeglátást. Az ember olyan erőszakos helyzetekkel és cselekedetekkel kerül szembe, amelyek a bűntől megrontott mindenség sajátjai. Az ilyen látás persze kedvezhet a pesszimista, kiábrándult megítélésnek: az ember gonosz, a társadalmi életből nem irtható ki a vadság. Ha azonban egész mélységében vesszük, akkor éppen ellenkezőleg dinamikus kilátásokat tár fel. Mert ha az emberi kapcsolatok minden síkján megállapítható erőszak nem az ember természetéből származik, hanem a bűn az oka, akkor többé már nem kikerülhetetlen szükségszerűség. Egy szabadságunkból származó

katasztrófa hozta be az emberi történelembe, és egy szép napon talán le tudjuk igázni, vagy legalább gyöngíteni ugyanannak a szabadságnak a segítségével, ha a megváltó kegyelem erői újra felkeltik és fenntartják bennünk.

Az emberi gondolat érlelődésének feltételeiből folyik, hogy egyes kérdések csak századok múlva merülnek fel. De azért merülhettek fel egyáltalán, mert az erőszak és bűn közötti kapcsolatot felismertük. Ilyen kérdések: Hogyan viselkedjünk mint erőszakos helyzetek és cselekedetek áldozatai? Lehet-e a válasz az, hogy mi is erőszakhoz folyamodunk? Mindegy-e, hogy az erőszakot én szenvedem vagy azok, akik rám vannak bízva? A teológia nagyon sokat elmélkedett a jogos önvédelem kérdésein, hiszen az Újszövetség itt igen kategorikusan fejezi ki magát („aki elveszi a köpenyedet, annak add oda a tunikádat is" stb.), és hasonlóképpen kategorikus az isteni parancs: „ne ölj!" Fel kell vetnünk egy másik, még gyökeresebb kérdést is: lehetséges-e változtatnunk az erőszakot szülő helyzeteken, vagy megszüntetni ezeket? Ilyen kérdéseket azért lehetett egyáltalán feltenni, mert már nem uralkodott a természettörvény fatalista felfogása. Később látni fogjuk, min alapul az adott felelet reális volta.

b) A moralisták figyelmét a kényszer kérdése kötötte le. A kényszer hiánya a szabad, erkölcsileg felelős cselekvés egyik föltétele. Tanulmányozták ezt a föltételt a hit elfogadásának kérdésében, az élethivatásra való elkötelezésben, a házassági beleegyezésben. Ebben az összefüggésben Szent Tamás az erőszak arisztotelészi meghatározását idézi: „quod est contra inclinationem rei, ami valaminek a hajlandósága ellen van". A szabadakarat hajlandóságáról van itt szó, amelynek nem szabad útjába állni sem a belső választásban, sem akkor, amikor az illető végbeviszi az akarati döntésétől irányított külső cselekvést. A moralisták egyre ismételgetnek egy kifejezést: „vis et metus", erőszak és félelem. Figyelemre méltó a fizikai és lelki kényszer e két fajtájának összekapcsolása. Mutatja, hogy a régi teológusok éleslátását nem kerülte el kérdésünk egy lényeges oldala. Az erőszak, amely kezdetben a fizikai rendhez tartozik, a félelemben találja meg lélektani és erkölcsi megfelelőjét. Ez a látás a legmodernebb problémákhoz kapcsolódik. Valóban: ha az erőszak valamelyik brutális fajtája eltűnik vagy álarcot ölt, ez még nem jelenti szükségképpen magának az erőszaknak eltörlését. Lehet szó egyszerű átalakulásról is. Éppen a mi korunk tanúja volt emberek lélektani és társadalmi „kondicionálásának": Pavlov vagy a lélekelemzés vagy éppen a biokémia tudományos fölfedezéseit egyesek arra használták, hogy az ember manipulálásának módszereit dolgozzák ki velük. Elég, ha emlékeztetünk a hirdetésekre, az ösztönöknek való hízelgésre a fogyasztó társadalomban, a politikai propagandára, a hidegháborúra stb. Nemtörődöm szemünk előtt a „tompított" erőszak roppant épülete kezd fölemelkedni. Ha a „vis et metus" szópár egy bonyolult, de alapvetően egységes valóságot fejez ki sokféle megnyilvánulása mögött, akkor nemzedékünknek ugyancsak van oka szerénységre. A múlt brutális erőszakosságai láttán érzett résztvevő és mű-

velt méltatlankodásunk hízeleg kifinomult érzékenységünknek, de ugyanakkor vakká tesz korunk választékosabb erőszakfajtái iránt.

Egyébként az erőszakról és félelemről való gondolataink nemcsak kiemelik az erőszak proteuszi sokarcúságát, hanem pontosabban megmutatják természetét is. Az erőszak minden esetben merénylet a szabadság, mégpedig a személy szabadsága ellen. Az ember személyi méltóságának tisztelete, a személyiség tényleges elismerése: ez az az elv, amelyhez mérve nyomára jövünk az erőszaknak.

c) Az erkölcsteológiának tehát számos fejezetében esik szó az erőszakról. Említettük a szabadság és a kényszer problémáját a szerződések érvényességére vonatkozólag, a törvényes önvédelmet és az élet tiszteletét. Ezektől függenek azután a háború, a lázadás, a forradalom, a zsarnokgyilkosság, a halálbüntetés vagy a magzatelhajtás problémái. Tegyük még hozzá a rabszolgaságot, a foglyokat, a büntetőjogot, a bírói erkölcsöt, a titoktartás jogát, a beismerést és a kínzások elítélését. Ez a lista semmiképpen sem kimerítő, de máris lehetetlen, hogy csak röviden is elemezzük.

De az egyszerű felsorolás egy megállapításra vezet: A puszta tény, hogy a moralisták annyit küszködtek ilyen problémákkal, mutatja, milyen élesen tudatában voltak az erőszak rendellenes és botrányos voltának. Ez a megállapítás az erkölcsteológiára vonatkozik, vagyis arra az elméleti tudományra, amely szabatosan próbálja szemlélni a kérdéseket. Ezen a síkon az erkölcsi tudat mindig világosabb megértés és mindig határozottabb megfogalmazás felé tör. De a tudatosodás folyamata az egyházi tudomány valamelyik területén többé-kevésbé hatékonyan tudja alakítani egy társadalom vagy egy korszak magatartását. Meg kell tehát különböztetnünk az erkölcstannak mint szerves tudománynak fejlődését az erkölcsök történetétől. Jókora távolság lehet a kettő között. És amikor magatartásról beszélünk, nem csupán viselkedésre gondolunk, hanem a gondolkodásmódra és az önkéntelen erkölcsi ítéletekre is. Sőt egyik-másik moralista, mint korának gyermeke, megosztthatja annak előítéleteit és beleszőheti teológiai értekezéseibe, anélkül, hogy rájönne: ezek nincsenek összhangban az elvekkel. Így azután egyes dolgok feledésbe merülnek, másokban visszaesés mutatkozik, vagy éppen nyílt ellentétek a teológusok tanítása és a korfelfogás között. A renaissance idején elfelejtették, hogy 866-ban I. Miklós pápa elítélte a kínzást. A királyok „isteni jogának" elméletét vallva az utóbbi századok szem elől tévesztették a középkornak azt a szilárdan megállapodott tanítását, hogy a zsarnok az igazi lázadó, s ezért elűzése törvényes lehet. De legszomorúbb példája a kiáltó ellentétnek bizonyos keresztény korszakok antiszemitizmusa.

Világos, hogy gondolatmenetünk a teológiai gondolkodás állapotára vonatkozik, nem pedig a szenvedélyek és előítéletek homályában álló szokások tanúbizonyságaira.

•

Már most fel kell vetnünk a kérdést: tesz-e hozzá valami újat, eredetit a mi századunk az elmúlt századok elmélkedéseihez? A válasz nézetem szerint igenlő. Az újság elsősorban abban áll, hogy megértjük az imént felsorolt különféle fejezetek összefüggését. Mindegyik az erőszak egy-egy sajátos módjára vonatkozott. Ma kihámozzuk, mi bennük a közös, és így jobban felmérjük az erőszak jelenségének kiterjedését, sokféle és bonyolult jellegét, a mélységeket, ahová gyökerei nyúlnak.

Továbbá mind kényszerítőbbé válik a meggyőződés, hogy ezt az erőszakot bizonyos mértékben ki lehet és ki kell küszöbölni. Valaha az erőszakot leküzdhetetlennek ismerték el, csupán mérsékelni törekedtek. Amikor a háború a fejedelmek és zsoldosok dolga volt, korlátolt eszközökkel, bizonyos időszakokban, még csak nem is gondoltak rá az emberek, hogy kétségbe vonják elkerülhetetlen voltát. A háborúzás ősidők óta a fejedelmek egyik rendes tevékenysége volt. Ilyen környezetben az igazságos háború teológiája igen figyelemreméltó elméleti erőfeszítést jelentett annak érdekében, hogy megfékezzen egy olyan jelenséget, amelynek dimenzióit még nem tudták fölmérni. Elválasztani az igazságosat az igazságtalantól mindig is merész feladat volt a gondolkodás számára. Hiszen gyakran nem tud kellő távolságba kerülni meghatározott gazdasági, társadalmi, politikai vagy kulturális feltételektől. Hogy egy ókori példával éljünk: a „Politika" I. könyvében a becsületes Arisztotelész szigorúan elítéli az uzsorát és a kamatra való kölcsönzést, mint az igazságossággal ellenkezőt. Ugyanitt szemrebbenés nélkül elismeri, hogy a rabszolgák összefogdosása a törvényes birtokszerzési módok közé tartozik.

Ma tehát megértjük, hogy az erőszak határai hátrálhatnak, sőt egy bizonyos adott esetben kiirtására is gondolhatunk. De hogy értsük ezt? A keresztény realizmus megóv bennünket attól az ábrándtól, hogy teljesen és véglegesen meg lehetne szüntetni. Ha le kell és le lehet győzni az erőszakot, akkor ez csak részlegesen lehetséges, annak arányában, ahogyan a kegyelem — az egész világunkat majdan magába merítő dicsőség záloga — legyőzi a bűnt a Parúziáig eltelő idő során. A kegyelem iránti készség hiányozhat, lehet teljesebb vagy fogyatékosabb, kérdéssé válhat. A Krisztus utáni kor az eszkatológikus feszültség kora, amelyben a hitnek félelmetes harcot kell vívnia a gonoszság erői ellen; Isten országa fokozatosan csírázik ki a konkoly között; az aratás ideje még nem jött el. Szüntelen és kétes kimenetelű küzdelem során nyerünk teret az erőszak ellenében, és ezt a harcot mindig újra kell kezdenünk. Nem egyszer az erőszakon aratott győzelem nem az erőszak hiányát fogja jelenteni, hanem a hősies erőszakmentesség válaszát a mind nyersebb erőszakra. Mégis lehetséges a haladás. Elsősorban a tudatosodás síkján. Az elméleti tanítás és az emberi lelkiismeret mindig jobban megérti, mekkora rossz az erőszaknak ez vagy az a fajtája. Behatol-e majd ez a meggyőződés az életmódba is? Ez nehezebb, de nem lehetetlen. Remélhetjük, hogy először is belekerül a politikai okmányokba, a törvények

szövegébe, az intézményekbe. De még ezen a kereten belül is újra meg újra visszahódítja állásait a rossz. Az erkölcsi éberségnek nem szabad lankadnia. Mert az erőszak gyökeres elnyomása egyenlő lenne a bűn gyökeres elnyomásával. Azt pedig csupán az „új ég és új föld" idejére várjuk. A bűnnek ez az eltörlése reményünk egyik része, és ennek mértékében táplálja tevékeny küzdelmünket az erőszak ellen. Mert a remény hatékony erő: arra ösztönöz, hogy valósítsuk meg részleges zálogait, jelzéseit annak a teljességnek, amelyre vár.

Ennek a magatartásnak tudatosodása vitathatatlan pozitív nyereség.

Az erőszakmentesség említése egy további megjegyzésre is alkalmat ad. Ez az erőszak sokrétű jellegéhez kapcsolódik.

Az erőszak elleni küzdelem ugyanis, ha nem elég figyelmes vagy meggondolt, azzal a veszéllyel járhat, hogy kizárólag egyetlen formája ellen tiltakozunk. Olyan maradéktalanul összpontosítjuk energiánkat erre az egyre, hogy a többi elhanyagolt formája kényére-kedvére érvényesülhet. Az erőszak valamelyik sajátos alakját azonosítjuk „a" rosszal, vagyis azon kívül semmi más rosszat nem látunk, és készek vagyunk mindent feláldozni, hogy megszüntessük. Így például valaki elhanyagolható rossznak tartja a politikai szolgaságot a háborúval összehasonlítva, amely ellen mindenáron küzd. Vagy figyelmét az élet valamelyik területén, mondjuk a gazdasági területen előforduló erőszakra összpontosítja, annyira, hogy közönyös marad más formák iránt. Fajüldözés, fajirtás, adminisztratív erőszak stb.: egész listáját állíthatnánk össze mindannak az erőszaknak, amely észrevétlen marad annak árnyékában, hogy az egyoldalú figyelem más formáira irányul. Egy példa szerintem különösen figyelemre méltó: a prostitúcióé. Ez ma hatalmas, megszervezett nemzetközi hálózat formájában létezik, hivatalos cinkosokat élvez, néha még parlamenti képviselők alakjában is. Nyilvánvaló esete ez az olyan erőszaknak, amelyet szándékosan, nagy kiterjedésben követnek el emberi személyek milliói ellen. Az erkölcsi tudat még nem ébredt rá erre a botrányra. Jelszavak segítségével okoskodunk a jelenségről, mint valaha a háborúról: kikerülhetetlen társadalmi tényről van szó, meg kell engedni a maga helyén. Ezért általános szkepszis fogadja annak a néhány úttörőnek erőfeszítését, akik küzdenek a ragály ellen.

Ha az erőszak sokféle alakban jelentkezik, akkor leküzdésének első feltétele, hogy világosan lássuk és gondolkodásunkkal meg tudjuk ragadni okait és természetét. Ez annál is szükségesebb, mert ami bennünk önkéntelenül tiltakozik az erőszak ellen, az nem mindig tiszta és érdektelen. Vannak az erőszaknak olyan fajtái, amelyek nagyobb benyomást tesznek, felháborítják érzékenységünket, és talán önzésből küzdünk ellenük, mert zavarják a saját nyugalmunkat. Vannak viszont rideg, „fertőtlenített" fajtái, amelyek nem keltenek visszhangot képzeletünkben, pedig nem kevésbé rettenetesek. Vannak például emberek, akik meghatódnak az állatok szenvedésén, de az abortusz

semmi problémát nem jelent számukra. Ez annyit jelent, hogy az erőszakról ítéletet kell mondanunk, hogy nem „index sui ipsius", azaz nem önmagának mércéje. Ha igaz, hogy rosszasága az emberméltóság megtámadásából származik, akkor aszerint kell mérnünk, mekkora igazságtalanságot rejt magában.

Harcolnunk kell az igazságtalanság ellen. Nem jogos-e néha erőszakos eszközök használata? A jogos védelem erkölcstana hagyományosan igenlőleg válaszol, amennyiben a felebarátról vagy a közjóról van szó. (Ha egyedül az egyén forog szóban, akkor hősiesen lemondhat saját védelméről.) Ami magukat az erőszakmentes eszközöket illeti, ne felejtsük el, hogy ezek az igazságtalanság elleni harc szellemi fegyverei, tehát nem a küzdelem abbahagyását jelentik.

Tétlenül elfogadni az igazságtalanságot cinkosságot jelent. (Babits Mihály szép sorával: „Mert vétkesek közt cinkos, aki néma." Ford.) És mikor a latin költő kárhoztatja azt a magatartást, amely az élet érdekében elveszti azt, amiért éljen, „propter vitam vivendi perdere causas", ezzel egy alapvető meggyőződést tükröz: Az ember nagysága az abszolút értékekhez való hűségében rejlik, ezek adják az élet értelmét, ezekért esetleg a végső áldozatot is meg kell hoznia. Az emberi élet önmagában szent, de ez az élet nem szorítkozik az egyszerű biológiai életre. Ezért lesz problémánk mindig bonyolult és nehéz, és ezért nem hamis problémafölvetés, ha azt kérdezzük magunktól: meddig szabad eltűrni az erőszakot, és mikor válik jogossá erőszak alkalmazása a lényeges értékek védelmében.

•

Az erőszakról szóló keresztény tanítás tehát még egyre mélyülhet és ebben az értelemben fejlődhet: mindinkább tudatára ébredhetünk az erőszak gyökereinek és formáinak és az ellene való küzdelem módjának. Ebben a tekintetben jellemző a háború teológiájának fejlődése.

A fejlődés elve adott: a békének mint pozitív jónak elsődleges követelése, és az az ebből fakadó meggyőződés, hogy a háború — IV. Leó pápa írja így a bulgároknak — „eredetében mindig sátáni". Igazságtalanul ismerik ma egyesek félre az elméleti tanításnak azt a hatalmas emlékművét, amelyet az igazságos háború teológiája képvisel. Elszánt gondolati erőfeszítés ez arra, hogy az igazságosság és értelem követelményeivel behatoljanak egy észellenes valóságba, hogy ellenőrzés alá kerítsék a háborús cselekedetek indítékait és jogosságát, hogy elhatárolják azokat a módszereket, amelyek megóvják a hadviselő feleket az elvakult vadságtól. Tehát tekintélyes haladást képvisel az emberiség erkölcsi tudatában. Természetesen az elméleti és jogi tudatról beszélünk itt, amelyet a valóságos viselkedés gyakran szégyenbe hoz. De az, hogy egy tanítást értelméből kiforgatva kihasználnak, mit sem bizonyít ellene. Hozzá kell tennünk — és ez döntő fontosságú —, hogy ezt a tanítást dinamikus távlatban kell felfogni. Ezért óhajtotta 1944 karácsonyán XII. Pius egy legfelsőbb tekintéllyel felruházott nemzetközi

szervezet létrehozását a béke fenntartására. Hozzáfűzte: immár túlhaladott a háborúnak az az elmélete, amely szerint alkalmas és megfelelő eszköz a nemzetközi összeütközések megoldására.

Éppen így az igazságos háború teológiájának paradoxona is az, hogy ez a fejezet saját fejlődése következtében tűnik el egy napon az erkölcstanból. A „Gaudium et Spes" tárgyunknak szentelt lapjai ebből a szempontból fontos és kétségtelenül döntő szakaszt képviselnek. A szövegben minden bizonynyal némi tanácstalanság mutatkozik, de ez a becsületesség jele, amikor a jelenlegi helyzetről elmélkedik. Történelmileg a háború kérdése fordulópontra érkezett, és az államok habozva állnak a szükséges nagy döntések előtt. Amíg az óhajtott megoldás nem valósult meg, addig az a kérdés vetődik fel, hogyan védjük ki a közvetlen eseményeket. Ez kétértelmű dolog, mert az ebből adódó követelmények ürügyül szolgálhatnak arra, hogy kitérjünk a jövendő kilátásai elől. Ezzel azt akarjuk mondani, hogy a zsinati szöveg további kidolgozásra szorul. Hiszen a modern háború mérhetetlenül bonyolult mozgató erő. Nem kommentálhatjuk itt ezt a dokumentumot. Inkább vessünk fel néhány gondolatot, amelyet sugall.

Nem tagadhatunk egy nyilvánvaló tényt. A moralisták annál határozottabban ítélték el a háborút, minél rettenetesebbek lettek a fegyverek. A fordulatot az atomfegyverek, pontosabban az ABC-fegyverek megjelenése jelzi. Az erkölcstan tudósait mindenekelőtt az a megállapítás döbbentette meg, hogy ezek a hatalmas fegyverek logikusan a totális háborúra vezetnek, és így már nincs értelme többé a „kisebb rossz" gondolatának, amely az „igazságos háború" egyik alapföltétele volt.

Tehát az erőszak lehetőségeinek hallatlan fokozódása váltotta ki a moralisták elítélését. Nem valami hanyatló, elavult intézményt ítélnek el, hanem társadalmunk teljes fejlődésben található valóságát. Ez a jelenség figyelemre méltó, és ha rosszul értelmezzük, igen súlyos következményeket vonhat maga után. Azt a következtetést is levonhatjuk belőle, hogy a háborút azért kell ma elutasítani, mert túlságosan terhes. De ami az erkölcsi érzéket és az uralkodáson és az ellentéteken nyugvó társadalmi törvényeket illeti, semmi sem változott. A béke annak a félelmetes Damoklész kardjának jóakaratú neve, ami valójában a rettegés egyensúlya. Határai az államokra tartoznak, amelyeket mindig az uralkodás és versengés ösztöne vezetett és vezet, az a törekvés, hogy a győzelem kifinomultabb és gazdaságosabb eszközeit fedezzék fel: ideológiai háborút, gazdasági háborút, forradalmi háborút. Más szóval: a háborútól való félelem pótolja a politikai bölcsességet, és az erőszak a politikai élet lényeges tényezője marad.

Ha ez a — manapság nagyon elterjedt — okoskodás hibátlan lenne, nem beszélhetnénk az erkölcsi tudat haladásáról. De szerintünk az az értelmezés, amelyet föltételez, nem vet számot szigorúan a tényekkel. Azt mondanánk, hogy amikor az emberiség erkölcsi tudata világosabban körülhatárolja és

kifejti a természetjog valamelyik követelményét, ez sajátos, magában véve pozitív folyamatot képvisel. De ez a folyamat nem autonóm: az ember történelmi tapasztalata adja meg föltételeit és jellegét. Az ember, technikai hatalmának tükrében, fölfedezi, miféle lehetőségeit hordja magában a gonosznak és a megsemmisítésnek. Alkotásai tehát önmagára utalják vissza, arra szólítják fel, hogy vizsgálja meg lelkiismeretét, és romboló, ölő erőinek torzító tükréből világosabban tudja kiolvasni a pozitív parancsot a testvéri béke építésére. A félelem megvan benne; szerepe az, hogy a bölcsesség kezdete. De nem maga a bölcsesség. A halálban való egyenlőség, amelyet a modern háború egykönnyen megvalósíthat, arra indít, hogy jobban megértsük a minden embert egyesítő testvéri szolidaritás értelmét.

Ez egy második megjegyzéshez vezet el bennünket. A béke nem a háború egyszerű hiánya, sem a háború elhalasztása vagy elnézése. Ellenkezőleg: a háborút kell meghatároznunk a béke pozitív értéke felől. A béke mély rend, összhang, egyetértés gyümölcse. Ismét alapvető meglátásunkra bukkanunk: első a béke, a rend, a harmónia. Ezért van a hangsúly a béke létrehozásának pozitív feladatán, amelynek kezese csupán egy nemzetközi politikai rend lehet. Ebből a rendből következik majd az erőszak részleges kiküszöbölése és a háború erőszakának teljes kiküszöbölése.

Jegyezzük meg ezzel kapcsolatban, hogy az „erőszakmentesség" (francia: non-violence) kifejezés zavart kelthet, mert negatív jellegű, és így azt sugalmazza, hogy a kezdeményezés az erőszaké. Jobb lenne: a béke munkása, mint egy harcos és építő jellegű erény meghatározása.

Ezért a béke művének a béke (és az erőszak) előfeltételeivel kell kezdődnie. Mert elhanyagolták ezeket az okokat, azért volt sokszor már késő, amikor meg akarták fékezni az erőszak túltengéseit, a belőlük folyó okozatokat. Már most az erőszak egyik forrása: a mi fogalmaink a gazdasági, társadalmi és politikai életről. A nemzet bálványozása, az államok szuverénitásának mítosza vagy a gazdasági egyenlőtlenségek az erőszak létrehozó okai. A békéért folytatott küzdelem egyik fajtája tehát a gondolkodás, a nevelés, az intézmények szintjén kezdődik. Például a történelmi kézikönyvek felelőssége igen nagy lehet.

A nemzetközi rendet — amelynek kezesei valódi politikai tekintéllyel rendelkező nemzetközi intézmények — állandó hódításnak kell felfognunk. És a tekintély hathatós voltához az szükséges, hogy rendfenntartó erővel legyen ellátva. Mert az összeütközések, az erőszak tűzhelyei nem fognak eltűnni, és csak erővel oszlathatja el őket. A háború erőszakát csak akkor lehet legyőzni, ha készen állnak fenyegetésének kivédésére, amely mindig újra fölmerülhet.

A zsinati szöveg, amely — mint mondottuk — a mai kor történelmi pálfordulását tükrözi, a jogos védelem jogairól beszél: ezt az államok mindaddig megőrzik, ameddig megkivánt nemzetközi rend még nem épült ki. Ez a zá-

radék egy fontos pontra figyelmeztet. A békéért vívott küzdelem föltételezi a béke reményét. Azért tudunk dolgozni — számos akadály ellenére — egy nemzetközi rend fölépítésén, mert hisszük, hogy a bűn s következésképpen az erőszak elleni küzdelem nem hiábavaló. Ha visszautasítjuk ezeket a kilátásokat és így áldozatul esünk az ebből folyó kockázatnak — azzal az ürüggyel, hogy míg egyáltalán államok lesznek, nem tehetnek másképp, mint hogy önzőn totális uralomra törekedjenek —, azzal aláássuk a béke művét. Már egy bizonyos szkepticizmus is akadálya a békének, amely azt állítja magáról, hogy „realista" módon fogja fel a történelem leckéjét.

*

Egy másik zsinati szöveg is — úgy vélem — nagyfontosságú tanítást tartalmaz problémánk szempontjából. A „Dignitatis humanae" nyilatkozatra gondolok a vallásszabadságról, annak is a második részére. Az Egyházra mint társaságra nézve kötelező magatartás mércéje Jézus és az apostolok példája. Ők nem voltak hajlandók kardot ragadni, és egyedül Isten segítségére támaszkodva tettek bizonyságot az igazságról. Ezen a ponton az Egyház a zsinat által mélyebb tudatára ébredt sajátos jellegének és az ebből folyó sajátos történelmi magatartásnak. Ezután már le akar mondani az ideigvaló erők kétes segítségéről (ezek az erők igen elnehezítik az Egyházat), és csakis a lelki eszközökben bízni, amelyek látszólagos gyöngesége valójában záloga annak, hogy áttetszőbbé válik a Nagyobb felé. Ez a tudatosodás természetesen magának az Egyháznak mint a politikai társadalomtól különböző természetfölötti társaságnak magatartását jellemzi. De figyelemre méltó, hogy ugyanakkor a zsinat mennyire hangsúlyozta: kell, hogy magát az evilági rendet is járja át az evangéliumi kovász. Arra gondolhatunk tehát, hogy a keresztényekre váró egyik feladat a világban ez: Minél erőteljesebben tanúskodnak az Evangélium független és transzcendens jellegéről, annál határozottabb követelményeket szegeznek a világi rendnek az emberi személyiség tisztelete és ezáltal az erőszak elutasítása érdekében. A gazdasági, társadalmi, politikai, nevelési fogalmaknak, intézményeknek és szokásoknak az alá a vonzóerő alá kellene kerülniök, amit az Egyház élete sugároz ki a sajátos evangéliumi erények jegyében.

*

Még egy utolsó megjegyzést szeretnénk tenni az „erőszakellenesek" („non-violents")-re vonatkozólag. Azokról az emberekről van szó, akik nagy evilági ügyeket szolgálva féltékenyen őrködnek azon, hogy biztosítsák a harci eszközök lelki tisztaságát. Szép mai példáját adta ennek Martin Luther King lelkész a faji egyenjogúságért vívott küzdelmében. Az ilyen emberek hivatása kivételes. Nagy a szerepük, hiszen kivételes tanúk jelenléte nélkül a társadalmi élet könnyen megromolhat. Az erőszakot, akár a bűnt, vissza lehet szorítani és részben legyőzni, de szünet nélkül újjá próbál születni és elnyelni az evilági rendet. Korunk eszkatológikus feszültségének látókörében

nézve minden győzelem ingatag. Ha tehát azt akarjuk, hogy a béke és a testvériség magában „az ember városában" se pusztuljon el, hanem megszilárduljon, akkor szükség van egy bizonyos prófétai magatartás jelenlétére az emberi értékek tekintetében is. Bárcsak ezek a nem közönséges erkölcsi erővel rendelkező emberek fenntartanák az egyetértés és a tisztelet lángját! Társadalmunk rászorul erre. Az erőszakon lehet győzelmeket aratni, de aki győzelmet mond, az harcot és lelkierőt is állít.

Szabó Ferenc

A FRANCIA MUNKÁSMISSZIÓ KEZDETEI

Ez a rövid történeti visszapillantás a Franciaországi Misszió (Mission de France) és a Párizsi Misszió (Mission de Paris) születésének körülményeit mutatja be. Ma már jól ismerjük ezeket a körülményeket; feldolgozták azokat a dokumentumokat, amelyek fényt vetnek a Misszió eredetére, kibontakozására, az 1953-as megpróbáltatásra (amikor Róma közbelépésére megszűnt a szeminárium), illetve az 1954-ben kapott új státus óta megtett útra, amely az Egyház korszerűsödését és új missziós elkötelezettségét kereső Zsinatig vezetett. Néhány alapvető munkát megemlítünk a jegyzetben (1). Hangsúlyozzuk, minket itt most nem a munkásmisszió teljes története érdekel, hanem elsősorban az a helyzet, szellemi légkör, amelyben megszületett, és azok a személyek, akiknek döntő szerepük volt a misszió kialakulásában.

A Franciaországi Misszió létrejötte két tény konvergenciájának köszönhető: Franciaország a századforduló óta egyre inkább elkereszténytelenedett, és ezt a tényt egyre jobban tudatosították a püspökök, papok, világi hívők; másrészt a francia főpásztorok egyházmegyéik határain túlra kezdenek tekinteni és egyre jobban együttműködnek, hogy országos szinten megszervezzék az evangélizálást, mindenekelőtt az Egyháztól eltávolodott munkásrétegeket tartva szem előtt.

Franciaország elkereszténytelenedése már a század eleje óta nyugtalanította az egyházi vezetőket. De elsősorban a helyzetet közvetlenül, tapasztalatból ismerő papok riasztottak. A két háború között különböző kezdeményezések születtek: a Katolikus Akció a munkásvilág felé fordul (a belga Cardijn kanonok mozgalma, a JOC = Keresztény Munkásifjúság, Franciaországban is tért hódít; ugyanakkor a földművesek körében is kibontakozik a Katolikus Akció); új lendületet kap a Chevrier által alapított munkáspapi csoport, a Prado; P. Voillaume Charles de Foucauld szellemében megalapítja Jézus Kis Testvéreit stb.

1938-ban, amikor Hitler elfoglalja Ausztriát és aláírják a müncheni megegyezést, amikor Maurras a Francia Akadémia tagja lesz, Sartre pedig közzéteszi „A csömör" c. egzisztencialista regényét, Féron abbé, egy északfranciaországi pap (a JAC = Keresztény Agrárifjúság egyik országos tanácsadója) elkészít egy beszámolót a francia püspökök számára. Bretagne-ban és Közép-Franciaországban utazgatva megállapította, hogy a francia falvak lakossága teljesen elkereszténytelenedett. Beszámolójában azt hangoztatja, hogy Franciaország missziós terület lett. Meg kell szervezni a belső missziót; olyan papi csoportot kell kiképezni, amely alkalmas lesz erre a sajátos misszióra. Féron abbé beszámolóját különbözőképpen fogadták a francia püspökök: többen szkeptikusan a vállukat vonogatták, féltek az új próbálkozásoktól. Mások viszont a legnagyobb örömmel üdvözölték a tervet. Liénart bíboros bízott abban, hogy számíthatnak a francia püspökök önzetlen beleegyezésére, és a terv megvalósulhat.

De a legnagyobb érdeklődést Suhard bíboros, Reims érseke mutatta. Már előzőleg, mint Bayeux és Lisieux püspöke is felfigyelt a Caen környéki munkástelepek helyzetére. Reims-ben még világosabban látta, hogy egyházmegyéje bizonyos vidékein szinte kihalt a kereszténység. Egyes papok már a feloldozás formuláját is elfelejtették, olyan régen gyóntattak. Suhard bíboros már országos távlatokban kezd gondolkozni: országos szeminárium felállítására gondol. E szemináriumba Franciaország minden területéről jönnének papjelöltek, akiket megfelelő kiképzés után az ország elkereszténytelenedett vidékeire küldenének. Szórványos kezdeményezések már vagy két évtizede vannak, de átfogó megoldásra van szükség.

A terv megvalósításában döntő esemény lesz, hogy — két nappal a német megszállás előtt — 1940. május 8-án pápa Suhard bíborost kinevezi Párizs érsekévé. A bíboros a fővárosban még inkább tapasztalja, hogy magas fal választja el a munkástömegeket az Egyháztól. Ezt a falat le kell dönteni, hangoztatja, hogy a munkások újra visszataláljanak az Egyházba, Krisztushoz. Ehhez pedig olyan papok kellenek, akik a munkások közé mennek, és ott a kovász szerepét töltik be. J.-F. Six szerint a Franciaországi Misszió, majd a Párizsi Misszió megszületésében a döntő szerepet Suhard bíboros következetes tevékenysége játszotta. Később, 1965-ben Msgr. Marty, Reims érseke (ma párizsi bíborosérsek) kijelentette: Suhard bíboros, mély és prófétai meglátásai révén, mintegy XXIII. János előfutára volt.

A hitleri megszállás idején, a háborútól meggyötört Franciaországban új keresztény tavasz készülődik, amely a háború utáni években szélesen kibontakozik. Nemcsak a munkásvilág evangélizálásáról van ugyanis szó: a liturgikus, biblikus, patrisztikai megújulás is szépen fejlődik, az új teológia megszületése és a keresztény élet megújulása párhuzamosan halad előre, egyik segíti a másikat. P. Congar később majd úgy beszél az 1946-47-es francia katolicizmusról, mint az Egyház életének egyik legszebb pillanatáról. De

még nincs vége a háborúnak; még csak a Franciaországi Misszió vajúdásánál vagyunk!

P. Achard a megszállás idején is elevenen tartja Féron abbé elgondolását: a papok közlönyében elemzi a francia belmisszió lehetőségeit. Két dolgot sürget: szemináriumot kell létesíteni azoknak a papjelölteknek, akiket a Mission de France sajátos munkáira képeznek ki; továbbá létesíteni kell egy másik házat, ahol a belmisszióra vállalkozó papoknak féléves átképzést adhatnak. Ezeknek az átképző kurzusoknak a következő pontokra kell ügyelniök: 1. Alapos lelki kiképzés és a közös életre való előkészítés; 2. bevezetés a Katolikus Akcióba; 3. az elkereszténytelenedett vidékek mentalitásának tanulmányozása; 4. az egyház történetének tanulmányozása, különös tekintettel a jelenkori problémákra, hogy így a történeti távlat eligazítást adjon.

Suhard bíboros már régóta magáévá tette ezeket az eszméket. Most főleg arról van szó, hogy a francia püspökök egészével elfogadtassák a tervet. Suhard bíboros 1940. szept. 7-én Lisieux-ben (Kis Szent Teréz szerzetesi fogadalmai 50. évfordulóját ünneplik) arra kéri a kármelitákat, imádkozzanak a Mission de France szemináriumának megvalósulásáért. A bíboros itt Lisieux-ben szeretné felállítani a szemináriumot, és a munkásmissziót Szent Teréz pártfogásába akarja ajánlani.

Az északi zóna francia bíborosai és érsekei 1941. januárjában tartják összejövetelüket. Suhard bíboros előterjeszti tervét, amelyet a püspökök el is fogadnak, de a végleges döntést júliusi összejövetelükre halasztják. Ezen az ülésen, 1941. július 24-én alapítják meg a Misszió szemináriumát. Franciaországban ekkor „éj és köd" van (egy francia dokumentumfilm szavaival), de felcsillan egy fénysugár. Amikor a német megszállás miatt az ország két táborra oszlott, egy igen életbevágó kérdésben egyetértettek a főpásztorok. A döntés híre eljut a németországi fogolytáborokba is: a fogoly francia papok tudják, hogy fontos feladat vár rájuk a szabadulás után.

A bíborosok és érsekek döntését nem minden püspök és pap fogadja lelkesedéssel. Amikor a szulpiciánus M. Augros, akit az új szeminárium igazgatójává neveztek ki, szeptember elején megérkezik Lisieux-be, nem talál egyetlen tanárt és szeminaristát sem. Október derekáig csak két szeminarista jelentkezett. Pedig Suhard bíboros arra számított, hogy okt. 20-án megkezdheti munkáját a Mission de France szemináriuma. M. Augros október végén levert hangú levelet ír a párizsi bíborosérseknek. Suhard bíboros válaszlevele mintegy a szeminárium alapítólevelének tekinthető: kifejti a Mission célkitűzéseit, majd pedig a toborzás és a kiképzés gyakorlati problémáit. A bíboros kérésére M. Augros előadja saját nézeteit. A kiképzéssel kapcsolatban a következőket emeli ki: 1. Dinamikus lelki életre kell nevelni a szeminaristákat; az evangélizálásra kell felkészülni, nem pedig a meglévő pozíciók megőrzésére; 2. csoport-szellem; 3. Katolikus Akció; 4.

misszionáriusi kiképzés. Ezekhez a következő feltételeket kell biztosítani: 1. Az egész francia egyházat mozgósítani kell: ima- és áldozathadjárat a szemináriumért; 2. a professzorok kara legyen homogén; 3. a szeminaristák kiválasztására ügyelni: csakis a legjobbakat vegyék fel; 4. a püspöki kar valóban tekintse magáénak a szemináriumot.

Mindezeket a gondolatokat M. Augros abban a kis füzetben fejtette ki, amelyet 1941 végén Suhard bíboros bevezetőjével tett közzé. A brosúrának az volt a célja, hogy szélesebb körökben megismertesse a Mission de France megalapítását és hogy hivatásokat toborozzon. (A brosúra 1945-ben újra megjelent.) A szeminárium elöljárója világos, néha nyers hangon kifejti a Mission de France célkitűzését és szellemét. Idézzünk néhány bekezdést ebből a a történelmi dokumentumból. (A Zsinat szellemét idézi és ma is égetően időszerű; gondoljunk csak a legutóbbi püspöki szinodus munkájára!)

„. . . Ha egy szép napon Belgiumban megszületett a JOC, ez annak köszönhető, hogy egy pap szívében fájdalmasan átélte azt, hogy a munkásosztály teljesen elhagyta a hitet, — annyira, hogy egy keresztényként nevelt fiatal nem tudja megőrizni hitét, amikor munkába áll. Olyan pogány környezetbe merül, amely teljesen áthatja őt, akarata ellenére is.

És ha XI. Pius pápa szentesítette Cardijn kanonok művét, ezt azért tette, mert szomorúan megállapította maga is, hogy a XIX. század során az Egyház elveszítette a munkásosztályt.

Ugyanaz a magatartás mindkettőnél, mert mindketten tudatára ébredtek ugyanannak a bajnak, és egészen határozott orvoslást keresnek: a munkások apostolai maguk a munkások lesznek. Egyedül ők képesek kereszténnyé tenni testvéreiket, mert azok csak őbennük bíznak, és főleg mivel, mint a munkások közösségének tagjai, egyedül ők tudják befolyásolni szellemüket, módosítani mentalitásukat.

És ami áll a munkásvilágra, az áll más társadalmi osztályra vagy környezetre is: az Egyház többé már nincs jelen az emberi társadalomban. Többé már nem játszhatja ott a kovász szerepét. Innen van az a pogány légkör, amely áthatja a lelkeket. Krisztus csak úgy veheti vissza helyét és hathatja át az egész életet (személyes, családi, hivatásbeli stb. szinten), ha tevékeny, „megtestesült" és mélyen keresztény világiak közreműködésére számíthat . . ."

A brosúra a papok szerepéről többek között ezeket írja:

„A pap, mivel ember, állandóan ki van téve a formalizmus veszélyének. Állandóan tudatosítania kell azt, amit a Lélek művelt benne szentelésekor, és azt, hogy mit akar általa végbevinni az Egyházban. Ha ezt nem teszi, mindjárt papi funkcionáriussá válik . . .

. . . A papnak szüksége van a megtestesülésre, hogy így Krisztust egész éltető hatalmával beletestesítse környezetébe, és így lehetővé tegye neki

azt, hogy kovász legyen az emberi tésztában. Ez a követelmény sokkal sürgetőbb és sokkal nagyobb horderejű, semmint általában hiszik. Kétségtelenül mindez felveti az öltözet, a nyelv, az életszínvonal, a lakás problémáit. De ennél sokkal lényegesebb: a mentalitás kérdése. A pap mentalitása általában polgári, és kereszténysége a legyakrabban ehhez a mentelistáshoz kapcsolódik, miként a Kínában működő európai misszionáriusnál is összekapcsolódik a vallás és a kultúra.

A civilizáció kérdéséről van szó. A kereszténység leggyakoribb kifejeződéseiben (teológia, liturgia), apostoli tevékenységében egy letűnt civilizációhoz kapcsolódik. Következésképp el van vágva a jelenkori civilizációtól, amely így arra van ítélve, hogy pogány legyen. A kereszténységet új mentalitásba, új civilizációba kell beletestesítenünk. Ez létkérdése . . .

Megértjük tehát, hogy mindazok a papok, akiket apostoli hév fűt, és akik érzik, hogy el vannak vágva azoktól, akiket üdvözíteniök kell, heves vágyat éreznek, hogy ledöntsék azt, ami elválasztja őket az emberektől, egyek akarnak lenni velük, világiak a világiak között.

Pontosabban mérlegelni kell azt, meddig kell elmenni ebben a szakításban ill. alkalmazkodásban. Krisztus ács lett. De nem szűnt meg Isten Igéje lenni. Foucauld atya arab lett, anélkül, hogy megszűnt volna Jézus Krisztus papja lenni. Szent Pál sátorkészítő lett, anélkül, hogy megszűnt volna apostol lenni . . .

Az Úr talán egy napon elhív papokat . . ., hogy munkások, kézművesek, földművesek legyenek; nem egyszerűen próbaidőre, hanem állandó jelleggel . . .

De mindezeknek papoknak kell maradniok; annál inkább papoknak, minél kevésbé látszanak annak; annál inkább megőrizni a papság lényegét.

A papság nem magatartás kérdése. Lélek, mély élet, ontológiai és pszichológiai kapcsolat Jézus Krisztussal, megváltó funkció a Titokzatos Testben. Ezt kell megmenteni és hatékonnyá tenni a modern világban. Ezt a lényegi papságot kell beletestesíteni a jelenkori civilizációba. Erre van szüksége korunknak . . .

Azt szeretnénk, hogy a Mission de France szemináriumában felfedeztessünk és kialakíthassunk egy olyan papságot, amely megszabadult minden lényegtelentől, a klerikális vagy egyházi járulékoktól . . .; olyan papságot, amely — mivel nagyon tiszta — képes arra, hogy megtestesüljön minden történelmi pillanatban és helyzetben, a földműves világban vagy a polgárságban éppúgy, mint a munkásvilágban; olyan papságot, amely képes önmaga maradni és minden szerepet betölteni az üldöztetés közepette éppúgy, mint normális életkörülmények között . . ."

P. Augros 1942 nyarán végigjárta Franciaország egyházmegyéit, hogy meggyőzze a püspököket, papokat, fiatalokat a Francia Misszió fontosságáról. Főleg szeminaristákat toborzott. Jórészt ennek az országjárásnak ered-

ménye volt az, hogy 1942. október 5-én 36-an vonultak be a Lisieux-i szemináriumba. Ezeknek egyharmada már felszentelt pap volt.

P. Augros az évnyitót ezekkel a szavakkal kezdte: „Új fejezet kezdődik a francia egyház történetében: ez a történet az lesz, amivé mi alakítjuk..." Maga Suhard bíboros ezt írta P. Lorenzónak, a szeminárium egyik vezető személyiségének: „A Franciaországi Misszióban a francia püspöki kar élő támaszát akarom látni, tehát a saját magamét is . . . Lehetetlen, hogy az a Jézus, aki szereti hazánkat, és édesanyja, Franciaország Királynéja érzéketlen maradna az Önök készülődése láttán . . ."

A lisieux-i szeminárium csakhamar „carrefour", találkozóhely lett, a franciaországi belmisszió kisugárzó központja. Látogatók ezrei érkeztek: rengeteg kérdést, vallási és szociológiai problémát vetettek fel. Értékes tapasztalatcserékre került sor. Az itt szereplő személyek azóta híressé lettek világviszonylatban is. Ott volt Godin abbé, aki az újkori pap egyik jellegzetes típusa. Az észak-párizsi JOC lelkésze volt. Dinamikus egyéniség, kiváló előadó és szervező. A természetfeletti hit hatotta át. Azok közé tartozott, akikről P. Chenu (aki nemcsak nagy teológus, hanem a munkásmisszió egyik ihletője) ezt mondotta: „A zsenik nem azok, akik megoldják, hanem akik felvetik a kérdéseket". 1942 áprilisában Godin abbé hosszú megbeszéléseket folytatott Daniel abbéval, aki szintén JOC-lelkész Párizsban. (Mindkettőt jól ismerte Suhard bíboros.) A két lelkész megállapította, hogy a párizsi keresztény ifjúmunkás mozgalom túlságosan a plébániai keretek között működik; ki kell lépniök ebből a gettóból, ha valóban el akarják érni a munkástömegeket. Keresték a kapcsolatot a lisieux-i szemináriummal. Itt részt vettek egymásután két lelkigyakorlaton, amelyet P. Augros tartott. Közben hosszasan beszélgettek. P. Augros azt kérte Godin abbétól, készítsen egy memorandumot a munkásmisszióról, és beszéljen a kérdésről Suhard bíborossal is.

1942 szeptemberében Godin abbé levélben kéri Augros-t, hogy rendszeresen résztvehessen a Mission de France kurzusain. A válasz igenlő. Godin abbé az 1942-43-as tanév első trimeszterében rendszeresen (hetenként háromszor) eljár a lisieux-i szeminárium óráira. A következő trimeszterben már csak párszor jelenik meg, mert a kért beszámolón dolgozik Daniel abbéval. Ennek a memorandumnak, amely azóta híressé vált, később ezt a címet adták: France, pays de Mission? (Franciaország missziós ország?)

A gépelt memorandumot 1943 húsvéthétfőn adta Suhard bíboros kezébe titkára. A bíboros előbb csak belelapozott, majd elejétől végig elolvasta. Azon az éjjelen nem aludt. A dokumentáció teljesen felkavarta. Mindenkinek a kéziratról beszél; majd május elsején magához hívatja a szerzőket, Godin és Daniel abbét. A beszélgetésből megszületik a Párizsi Misszió terve. A Mission de Paris hivatalos megalapításának dátuma: 1943. júl. 1. Meg-

beszélik a konkrétumokat is; a probléma az, hogy nem találnak elöljárót. Szeptemberben megjelenik a dokumentáció France, pays de Mission? címmel. Sokakat megdöbbent a beszámoló realizmusa; vannak, akik „rossz könyvnek" tartják, botrányos munkának. Pedig Godin abbé mélyen papi lélek, teljesen az Evangélium embere. Az Apostol szelleme vezérli, aki mindenkinek mindene akart lenni: „esztelen" Jézus Krisztusért.

Őszre lesz elöljáró is: Hollande abbé. Decemberben kurzusokat, megbeszéléseket tartanak; a legjobb vallási és szociológiai szakembereket hívják meg. Godin abbé a lelke hat tagból álló csoportnak. Suhard bíboros örömmel látja a párizsi munkásmisszió kibontakozását. Január 13-án maga is Lisieux-be megy a csoport megbeszélésére, és felvázolja a misszió erővonalait. A párizsi misszió Krisztus műve, aki azért jött, hogy megmentse a lelkeket. Krisztus szeretete sürgeti munkásait, akiknek nagylelkűségre, okosságra és bátorságra van szükségük. Azt kell megmutatniok a keresztény közösségnek, hogy új magatartást, új módszereket kell bevezetni az apostolkodásba, még ha ezen meg is ütköznek sokan. Az emberekben üdvös nyugtalanságot kell ébreszteni.

1944. jan. 15-én a lisieux-i szeminárium kápolnájában az éjféli mise alatt a Párizsi Misszió első hét tagja esküvel kötelezi magát arra, hogy egész életét a párizsi munkások evangelizálásának szenteli. A szöveget Godin abbé készítette. Godin abbé a főváros felé tartva ezt mondja társának, Guérin abbénak: „Most már elmehetek. A Misszió elindult . . ." Megérezte közeli halálát. Január 17-én reggel halva találták kis párizsi lakásán (ez lett a Párizsi Misszió székháza). Egy szénkályha gáza fojtotta meg. „Ha a földbeesett búzaszem el nem hal, nem hoz termést . . ." Godin abbé halálakor a párizsi munkásmisszió hat pappal és néhány világival kezdődött, de később csodálatosan kibontakozott, főleg a háború befejezése után.

P. Chenu 1965-ben, az egyház evangelizáló feladataira reflektálva ezeket írta a munkáspapokkal kapcsolatban: „Vivre avec, együtt élni a munkásokkal, mert ez az igazi szeretet tette, mert ez volt és marad Isten eljárása is, aki ember akart lenni az emberekkel. A Megtestesülés tanítása ez . . . Az Egyházban tehát erre van szükség. Nem az erkölcsök megreformálása, nem a felfokozott buzgóság, nem a tervezett lelkipásztorkodás követeli meg ezt elsősorban, hanem ma ez Isten Szavának követelménye. És holnap is erre lesz szükség; az Ige ugyanis prófétai szó. Nem a (középkori, intézményesített) kereszténységé (chrétienté) a jövő, hanem a küldetésének élő, evangelizáló egyházé (une Église en état de mission)."

(1) Íme néhány fontosabb könyv:

Cardinal Suhard, Vers une Église en état de mission. Suhard bíboros életművének bemutatása. A bevezetőt írta, a szövegeket válogatta és jegyzetekkel ellátta: P. Olivier de la Brosse OP, Cerf, Párizs, 1965.

Jean-François Six, Cheminements de la Mission de France 1941—1966, Seuil, Párizs, 1967.
Jacques Faupin, La Mission de France, Histoire et Institution (a Franciaországi Misszió egyházjogi szervezetét tanulmányozza), Casterman, Tournai, 1960.
Prêtres et monde ouvrier, Études et témoignages. A szövegeket egybegyűjtötte és kommentálja: P. Barrau. Les Éditions Ouvrières, Párizs, 1961.

A MEDELLINI KONFERENCIA ZÁRÓOKMÁNYÁBÓL (1968)

Igazságosság

Sok tanulmányt írtak már a latin-amerikai ember helyzetéről. Bizonyára ez a latin-amerikai püspökök második általános konferenciájára készített irat sem lesz az utolsó. Mindezek ecsetelik azt a nyomort, amely az út szélére sodorja ezeknek a népeknek tömegeit. Ez a nyomor, mint kollektív tény, égbekiáltó igazságtalanság. De eddig talán nem hangsúlyozták eléggé, hogy a végrehajtott erőfeszítések általában képtelenek voltak biztosítani az igazságosság tiszteletét és megvalósítását az egyes nemzeti közösségek minden rétegében. A családoknak gyakran nincs gyakorlati lehetőségük gyermekeik neveltetésére; az ifjúság követeli egyetemen, tudományos vagy szakosított tanfolyamokon való továbbképzésének jogát; a nők jogi és tényleges egyenjogúságukat a férfiakkal; a parasztok jobb életkörülményeket; a termelők kedvezőbb árakat és az áruforgalom biztonságát; a növekvő középosztályt súlyosan érinti a kilátástalanság. Tudósok és szakemberek fejlettebb országokba kezdenek kivándorolni; Latin-Amerika kézműveseit és kisüzemeit nagyobb érdekeltségek szorongatják, miközben mindig több és több nagyüzem válik nemzetközi nagyvállalatok függvényévé. Lehetetlen tudomásul nem venni: a jogos kívánságok nagy átlaga csalódásba fullad. Az így teremtett kollektív félelem légkörében élünk. A szerves társadalmi és kulturális beépülés hiánya országaink nagy részében a kultúrák egymás fölé helyeződését eredményezte. Gazdasági téren olyan rendszereket vezettek be, amelyek csak a tehetősebb vásárló rétegeket érdeklik. A népünkkel való azonosulásnak és az érdekeikhez való alkalmazkodásnak ez a hiánya politikai bizonytalanságot és az intézmények pusztán külsőséges, formai megerősödését hozza létre. Mindehhez hozzá kell adni az együttműködés hiányát. Ez egyéni és társadalmi síkon tényleges bűnöket szül, amelyeknek kikristályosodása nyilvánvaló a latin-amerikai helyzetet jellemző igazságtalan rendszerekben.

A latin-amerikai egyház üzen mindazoknak, akik ezen a kontinensen „éhezik és szomjazzák" az igazságosságot. Ugyanaz az Isten, aki az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette, teremtette „a földet és mindazt, ami rajta van, az összes ember és az összes nép használatára, hogy a teremtett javakban mindenki a legigazságosabb módon részesedhessék" (GS 69). Ugyanez az Isten küldi el az idők teljességében saját Fiát, hogy meg-

testesülve kiszabadítson minden embert mindenfajta rabszolgaságból, amelyben a bűn fogva tartja: az éhségből, a nyomorból, az elnyomásból és a tudatlanságból, egyszóval: az igazságtalanságból, amely az emberi önzésben gyökerezik (Jn 8,32.34). Hogy igazán felszabadulhassunk, minden embernek meg kell térni. Így érhet el hozzánk „az igazság, a szeretet és a béke országa". Minden embermegvetés, minden igazságtalanság eredetét az emberi szabadság belső kiegyensúlyozatlanságában kell keresni, amely a történelem folyamán állandó helyesbítésre szorul. A keresztény üzenet eredetisége nem annyira a strukturális változtatások szükségének hangoztatásában áll, hanem az ember megtérésének sürgetésében. Új és megújított rendszerek nélkül nem lesz új kontinens Dél-Amerikából. De főként nem válik azzá új emberek nélkül, akik valóban szabadok és felelősségteljessé válnak az Evangélium világánál. Csak Krisztus fénye vet világot az emberi misztériumra. Az üdvtörténet ennél a fénynél az emberi előhaladás és felszabadulás megvalósítása — egyetlen tárgya a szeretet. „Mindenki, aki Krisztusban van, új teremtmény" (2Kor 5,17). A hit és keresztség által az ember átalakul, betelik a Lélek ajándékával, új dinamizmussal — s nem önzéssel —, szeretettel, ami az Isten, embertestvérei és a dolgok felé új és mélyebb viszony keresésére ösztönzi. A szeretet, az emberi tökéletesség és következésképpen a világ átalakításának alaptörvénye (GS 32) nemcsak az Úr legfőbb parancsa. Hajtóerő is: szükséges, hogy a keresztényeket az igazságosság megvalósítására ösztönözze a világban. Ehhez az alap az igazság, és jele a szabadság.

Az Egyház tudja, hogy az emberi hivatás kiteljesedése és tökéletessége az által jön létre, hogy minden ember a Húsvétba, vagyis Krisztus győzelmébe kapcsolódik. Azonban ennek a végleges megvalósulásnak reménye, ahelyett, hogy elaltatná, „újra kell, hogy élessze a föld tökéletesítésére irányuló törekvést, ahol az új emberiség teste formálódik, ez valamiképpen elővételezheti az új korszak látomását". Ne keverjük össze az evilági fejlődést és Krisztus országát. De az első is nagyban érdekli Isten országát, hiszen hozzájárulhat az emberi társadalom megfelelőbb rendezéséhez (GS 39). Az igazságosság keresztény keresése a bibliai tanítás követelménye. Mi emberek csak alázatos sáfárjai vagyunk a földi javaknak. Az üdvösség keresésében kerülnünk kell a kettősséget (dualizmust), az evilági feladatok és a megszentelődés szétválasztását. Jóllehet sok minden tökéletlen körülöttünk, a remény emberei vagyunk. Hisszük, hogy a Krisztus és embertestvéreink iránti szeretet nem csupán az igazságtalanság és elnyomás alól felszabadító hatékony erő. Sugallója a szociális igazságosságnak is, értve ezen egy életfelfogást és a népeink teljes kifejlődéséhez vezető lendületet.

Béke

Ha „a béke új neve: fejlődés", akkor a dél-amerikai fejletlenség, amint az a különböző országokban különféleképpen mutatkozik, olyan igazságtalan helyzet, amelyik a békével ellentétes feszültségeket támaszt.

Három nagy csoportba foglaljuk össze ezeket a feszültségeket, kiemelve mindegyik esetben azokat a tényezőket, amelyek — minthogy igazságtalan helyzetet fejeznek ki — országainkban valóban a békét fenyegetik.

Amikor igazságtalan helyzetről beszélünk, azokra a tényekre utalunk, amelyek bűnös helyzetre vallanak. Ez nem jelenti, hogy ne tudnánk olyan nyomorról is országainkban, aminek természetes okai lehetnek, s ezért nehezen lehet orvosolni.

I. Osztályok közötti feszültség és belső kolonializmus

1) Az útszélre sodródás különböző formái: társadalmi, gazdasági, kultúrpolitikai, faji, vallási elszigetelődés, mind a városban, mind pedig falusi környezetben.

2) Osztályok közötti kiáltó ellentétek: elsősorban, bár nem kizárólag azokban az államokban, amelyek határozottan két osztályra oszlanak: keveseknek sok javuk van (kultúra, birtok, hatalom, tekintély), míg ugyanakkor sokaknak kevés. A Szentatya a kolumbiai parasztokhoz intézett beszédében ezt a helyzetet így írja le: A nagy latin-amerikai kontinensen a társadalmi és gazdasági fejlődés egyenetlen volt. Miközben kedvezett azoknak, akik kezdetben fejlesztették, elhanyagolta a bennszülött lakosság tömegeit. Ezek csaknem mindig szégyenletes életszínvonalon rekedtek meg, sokszor kemény bánásmódban és kihasználásban volt részük (Mosquera, 1968. aug. 23).

3) Növekvő csalódásérzet: A felhalmozódó bizonytalanság általános jelensége Latin-Amerikában sokszor feltűnően agresszív formát ölt. Az ok nyilvánvaló: a szélsőséges osztálykülönbségek rendszeresen megakadályozzák, hogy a mellőzött rétegek jogos követelményei teljesedjenek.

Nem ritkán tapasztaljuk, hogy ezek a csoportok vagy rétegek kevés kivétellel minden kísérletet felforgatásnak ítélnek, amely a kiváltságaikat biztosító társadalom megváltoztatására irányul.

5) Egyes uralkodó osztályok jogtalan hatalomgyakorlása: az előbb említett magatartások természetes következményeként az uralkodó osztályok egyes tagjai nem ritkán erőszakhoz folyamodnak, hogy kíméletlenül elfojtsák a megújulás minden próbálkozását.

6) Az elnyomott osztályok növekvő tudatra ébredése: az előző pontokban mintegy mozdulatlannak jellemzett kép súlyosbodik, ha kivetítjük a jövőre. Az elemi oktatás növeli a tudatosodást, és a népesedési robbanás meghatványozza a problémákat és feszültségeket. Ne felejtsük el azt sem, hogy mindinkább feltűnnek különböző mozgalmak, amelyeknek érdeke a feszültségek kihasználása és fokozása.

II. Nemzetközi feszültségek és külső neokolonializmus

Elsősorban azokra a következményekre utalunk, amelyek országainkat abból kifolyólag érintik, hogy egy gazdasági hatalomtól függnek és akörül keringnek. Innét származik, hogy népeink gyakran nem tulajdonosai sem javaiknak, sem pedig gazdasági döntéseiknek. Nyilvánvaló, hogy ennek megvannak a kihatásai a politikai életre is, mivel a kettő összefügg.

Különösen két szempontra hívjuk fel a figyelmet:

A) Gazdasági szempontok

1) A nemzetközi kereskedelem fokozatos elfajulása: Az árucsere viszonylagos értékcsökkenése következtében a nyersanyagok — az iparcikkek árához viszonyítva — mindig kevesebbet érnek. Ez azt jelenti, hogy a nyersanyagot szállító országok — főképpen ha egy cikk termelésére szorítkoznak — mindig szegényebbek lesznek, míg az iparosodottak mind jobban gazdagodnak. Ez az igazságtalanság, amelyet már a Populorum Progressio (56-61) ostorozott, megsemmisíti az esetleges külföldi segélyek pozitív befolyását.

2) Az anyagi és emberi tőke menekülése. A biztonság és az egyéni haszon keresése országaink jómódban élő rétegeinek sok tagját arra indítja, hogy vagyonukat külföldön fektessék be. Ennek az eljárásnak az igazságtalanságára is rámutatott a Populorum Progressio (24). Ehhez járul a szakértők és a jól képzett emberek menekvése. S ez még súlyosabb, mint a tőkéé, ha meggondoljuk, milyen nehézségekbe került kiképzésük, és értékes működésük mennyire hatványozza a lehetőségeket.

3) Adókijátszás, haszon és nyereségek külföldre való átutalása. Különféle köztünk működő külföldi társaságok (s egyes hazaiak is) csalafinta eljárásokkal rendszeresen kijátsszák az érvényben lévő adófizetési rendeleteket. Azt is tapasztaljuk, hogy többször külföldre utalják át hasznukat és nyereségüket, anélkül, hogy megfelelő befektetéseket végeznének népünk fokozatos fejlődése érdekében.

4) Fokozatos eladósodás. Nem ritkán tapasztaljuk, hogy a nemzetközi kölcsönök rendszere gyakran nem veszi tekintetbe országaink tényleges szükségleteit és lehetőségeit. Fennáll a veszély, hogy elmerülünk az adósságokban, s törlesztésük felszippantja a nyereség nagy részét (Populorum Progressio 54).

5) Nemzetközi monopóliumok és a pénz nemzetközi imperializmusa. Hangsúlyozni akarjuk, hogy országaink gazdasági függésének fő bűnösei azok az erők, amelyek zabolátlan nyereségvágytól fűtve a gazdasági diktatúrához és „a pénz nemzetközi imperializmusához" vezetnek. Ezeket már XI. Pius elítélte a Quadragesimo Anno-ban, VI. Pál pedig a Populorum Progressio-ban.

B) Politikai szempont

Elítélünk minden, bármilyen árnyalatú imperialista ideológiát, amely Latin-Amerikában működik, akár közvetve, akár pedig nyílt közbelépéssel.

III. Feszültségek Latin-Amerika országai között

Az országaink egymás iránti feszültségét előmozdító tényezők közül kiemeljük a következőket:

1) Túlfűtött nacionalizmus. Már a Populorum Progressio (62) rámutatott ennek a magatartásnak kártékonyságára, éppen ott, ahol a nemzetek gazdasági gyengesége megköveteli az erőfeszítések, tudományok, anyagi eszközök stb. összefogását.

2) Fegyverkezés. Egyes országokban a józanság határát meghaladó fegyverkezési láz állapítható meg. Ezt gyakran a nemzeti közösség követeli meg. A Populorum Progressio egyik mondata különösen idevág: „Amikor annyi nép éhezik, amikor annyi otthon nyomorog, amikor annyi ember él tudatlanságba merülve, minden fegyverkezési láz tűrhetetlen botrány."

Az erőszak kérdése Latin-Amerikában

Az erőszak Latin-Amerika egyik legsúlyosabb problémája. Nem bízhatjuk az érzelmek és szenvedélyek döntésére azt, amitől kontinensünk országainak jövője függ. Súlyos mulasztást követnénk el, ha ebben a drámai helyzetben nem hívnánk fel a figyelmet az evangéliumi szeretetből fakadó keresztény tanításra.

Senki sem fog csodálkozni, ha újból határozottan megerősítjük a béke termékenyítő erejébe vetett hitünket. Ez a mi keresztény eszményünk. Az erőszak „sem nem keresztény, sem nem evangéliumi" (VI. Pál bogotai beszédéből, Euch. Kongr. 1968. aug. 28). A kereszténység békeszerető, s emiatt nem szégyelli magát. De nem egyszerűen pacifista, mivel harcolni is képes (lásd VI. Pál 1968. jan. 1-i üzenetét).

Ha a keresztény hisz a termékenyítő békében, mint az igazságosságra vezető eszközben, akkor hiszi azt is, hogy az igazságosság értelmi feltétele a békének. Nem kerüli el figyelmét, hogy Latin-Amerika sok részében olyan igazságtalansággal áll szemben, amelyet joggal nevezhetünk rendszeresített erőszaknak. A jelenlegi állapotok ugyanis sértik az alapvető jogokat. Olyan helyzet ez, amelyik átfogó, merész, sürgős és mélyreható átalakulást követel. Nem csodálhatjuk tehát, hogy Latin-Amerikában megszületett „az erőszak kísértése" (PP 20). Az ember nem élhet vissza egy nép türelmével, amelyik éveken keresztül olyan állapotokat tűr el, hogy az emberi jogok jobb ismerői ezt nehezen viselnék el.

Felhívásunkat elsősorban azokhoz intézzük, akiknek bővebben jutott a gazdagságból, a műveltségből és a hatalomból. Ezek gyakran nyomást gyakorolnak a kormányokra, megakadályozva a szükséges reformokat. Sürgető felhívást intézünk tehát hozzájuk: ne tüntessék fel úgy az Egyház békét hangoztató állásfoglalását, mintha ez passzív vagy aktív ellenállást jelentene a szükséges és mélyreható reformokkal szemben. Ha egyesek buzgón őrzik kiváltságaikat, s főképpen ha ezeket erőszakkal védik, a történelem színe előtt felelőssé teszik önmagukat „a kétségbeesés kirobbanó forradalmainak" előidézéséért (VI. Pál idézett bogotai beszéde).

Azok is felelősek az igazságtalanságokért, akik a rendelkezésükre álló eszközök mértéke szerint nem cselekszenek az igazság érdekében. Passzívak maradnak, félnek a személyes áldozatoktól vagy attól a kockázattól, amelyet minden merész és valóban hatékony cselekvés magával hoz.

Reméljük, hogy az öntudatra ébredt nép dinamizmusa az igazság és a béke szolgálatába áll.

Ebben a szellemben terjesztjük elő a következő lelkipásztori szempontokat:

1) Föl kell kelteni főképpen a közvéleményt szolgáló eszközök által az igazságosság élő tudatát az emberekben és a népekben, a felelősség és az együttműködés szellemét sugalmazva.

2) Erőteljesen kell védelmezni az evangélium szellemében a szegények és elnyomottak jogait, rászorítva a kormányokat és az uralkodó osztályokat: küszöböljék ki mindazt, ami tönkreteszi a társadalmi békét: igazságtalanságot, tehetetlenséget, érzéketlenséget.

3) Erélyesen mutassunk rá a szegények és gazdagok, hatalmasok és védtelenek közötti szélsőséges egyenetlenségből származó visszaélésekre és jogtalanságokra, s mozdítsuk elő a szerves kiegyenlítődést.

4) Hassunk oda, hogy prédikációnk, hitoktatásunk és liturgiánk szem előtt tartsa a kereszténység társadalmi és közösségi szerepét, és így a béke világának építésére elkötelezett embereket képezzen.

5) Törekedjünk arra, hogy iskoláinkban, szemináriumainkban és egyetemeinken a társadalommal szemben egészséges kritikai szellem alakuljon ki, s növekedjék a szolgálatkészség.

6) Hívjuk meg a különböző keresztény felekezeteket és közösségeket, valamint a nemkeresztényeket is, hogy működjenek együtt korunknak ebben az alapvető feladatában.

7) Bátorítsuk és támogassuk a nép minden törekvését, hogy megteremtse és fejlessze saját bázisközösségeit jogainak követelésére és védelmére és a valódi igazságosság keresésére.

8) Kérjük a jogi közigazgatás tökéletesítését, amelynek hiányai állandóan súlyos bajokat okoznak.

9) Neki kell feküdnünk, hogy a jelenlegi fegyverkezési folyamatot minél több országban megállítsák és megváltoztassák. Ez sokszor igen súlyos megterhelést jelent a közjó jogos követelményeinek rovására, sürgős társadalmi szükségletek kárára. Nemzeteinknek a nyomor ellen kell igazi harcot indítaniok.

10) Felhívjuk a püspököket, a különféle felekezetek vezetőit és a fejlett népek jóindulatú embereit, hogy saját befolyási körükben — főképpen pedig a politikai és gazdasági vezetők között — mozdítsák elő a fejlődésben levő népekkel való együttműködés mélyebb tudatát. Többek között hassanak oda, hogy nyersanyagukért igazságos árat kapjanak.

11) Az emberi jogok ünnepélyes elismerésének huszadik évfordulója alkalmából a latin-amerikai egyetemek tanulmányozzák, mi legyen ezeknek konkrét alkalmazása országainkban.

12) Mutassunk rá arra az egész földkerekségre kiterjedő igazságtalanságra, amit a hatalmas nemzetek követnek el a gyengébbek önrendelkezési

joga ellen, hisz ezek szenvedik a háborúk és inváziók véres következményeit. Kérjük ezzel kapcsolatban az illetékes nemzetközi szervek hatékony és határozott eljárását.

13) Mutassuk ki nagyrabecsülésünket és elismerésünket azok kezdeményezése és munkája iránt, akik különböző területeken új rendszer megteremtéséhez járulnak hozzá, hogy biztosítsa a békét nemzeteink ölén.

Zichy Aladár

AZ IGAZSÁG ÉS A HARMADIK VILÁG

Amikor a Harmadik Világgal kapcsolatban az igazságról és igazságosságról van szó, önkéntelenül korunk két nagy botrányára gondolunk: egyrészt azokra az igazságtalanságokra, amelyekkel magában a Harmadik Világban találkozunk lépten-nyomon, másrészt meg azokra, amelyek a Harmadik Világ és a gazdag országok viszonyára jellemzők, s egyre nagyobb mértékben mérgezik meg a nemzetközi légkört.

Csak előnyt látok abban, hogy a következő oldalakon bölcseleti kategóriák helyett ezek köré a kérdések köré csoportosítsuk gondolatainkat, hogy aztán ezekből kiindulva igyekezzünk általános következtetésekhez érkezni.

Bár ez a tanulmány végeredményben az igazsággal foglalkozik, fejtegetéseink során gyakrabban esik majd szó az igazságtalanságról, mint az igazságról. Ez talán furcsa, de mégsem meglepő. Az igazság olyan, mint az egészség. Az igazság állapotát az igazságtalanság kiküszöbölésével érjük el, épp úgy, mint ahogy az egészséget is a betegségek orvoslása eredményezi. Azoknak az igazságtalanságoknak okait firtatjuk és orvoslási lehetőségeit keressük tehát, amelyek nélkül a Harmadik Világ — belső életében is meg külső viszonyaiban is — teljesebb igazsághoz jutna.

Igazság a Harmadik Világgal szemben

Vessünk egy pillantást a nemzetközi kereskedelem kimutatásaira! — A Harmadik Világ országai főleg nyersanyagokat (rezet, vasat, fát, kaucsukot, kávét, teát, kakaót, gyapotot, pálmaolajat, rizst, cukrot stb.) szállítanak, és ipari cikket, acélt, műtrágyát és rovarirtókat, valamint gabonaféléket és olajtermékeket vesznek. Az árviszonyok az utóbbi évek folyamán úgy fejlődtek, hogy ma már háromszor több nyersvas vagy gyapot kell ugyanannyi mennyiségű kőolajtermék megvásárlásához, mint a hatvanas évek végén vagy még 1970-ben is. 1975-ben kétszer annyi réz vagy kaucsuk kellett az acél és háromszor annyi a műtrágya megvásárlásához, mint 1974-ben. Csak a cukor tartotta magát a világpiacon. Minden más nyersanyag, ha nem is abszolúte, de viszonylagosan egyre kevesebbet jövedelmezett.

Ezek a megállapítások akkor tesznek szert igazi jelentőségre, ha meggondoljuk, hogy a Harmadik Világ külkereskedelmének háromnegyed része a gazdag országokkal folyik le. A nyersanyagárak elsősorban a tehetős vevők döntésének függvénye. A szegény országok helyzetét két további tényező súlyosbítja. Az országok kivitele rendszerint csak nyersanyagokból áll, mert földolgozó iparuk fejletlen, és minden esetben a gazdag országok már évtizedek óta megerősödött ipara versenyének van kitéve. Továbbá a nyersanyag sok ország esetében csak egy-két fajtára ill. termékre korlátozódik. Az ilyen esetekben a szegény ország gazdasági és ezáltal nagyrészben politikai függősége is elkerülhetetlen. Egy a kávé termelésére és kivitelére specializált ország például, amelynek jövedelme 80 %-ig a világpiac szeszélyeitől függ, még abban sem lehet biztos, fedezi-e bevétele a következő évi benzinbehozatalt, holott a benzin behozatala a rákövetkező évi kávéaratás előfeltétele.

Akinek pozíciója gyenge az eladásnál, annak gyenge a vételnél is. Ennek az állításnak illusztrálására jó példa az olajtermékek árának ugrásszerű fölemelése. Igaz ugyan, hogy az áremelés — mint ezt előző cikkünkben említettük — a nyersanyagtermelő országok első nagyméretű győzelme volt, hiszen ők vitték keresztül, de hatása ugyanakkor épp a legszegényebb (olajat nem termelő) országokat sújtotta legerősebben. Indiának pl. 27 %-kal volt magasabb az olajszámlája 1974-ben, mint 1973-ban, kizárólag az áremelkedés következtében.

A Harmadik Világ az emberiség lakosságának 70 %-át teszi ki, ipara azonban a világ iparának csak 7 %-át. Érthető tehát, hogy a szegény országok rá vannak szorulva az ipari országok áruszállításaira akkor is, ha az ipari áruk egyre drágulnak és a nyersanyagok ára egyre csökken.

Szükségtelen, hogy a technológia átadásának kérdését, a tőke kölcsönzésének problémáját és más gazdasági mechanizmusokat tárgyaljunk. Az eddigiekből már eléggé világos, hogy a Harmadik Világ helyzetét nagymértékű kiszolgáltatottság jellemzi. Mi több, az utóbbi évek tapasztalata azt mutatja, hogy ez a helyzet egyre kritikusabb lesz.

Felvetődik a kérdés: hová jutunk Kr. u. 2000-ben, ha nem vagyunk hajlandók a jelenlegi egyenlőtlenség megváltoztatására, vagy jószándékunk ellenére sem sikerülne egy igazságosabb rendszert kidolgoznunk.

A Harmadik Világ egyre nagyobb mértékben van tudatában előnytelen helyzetének. Nemzetközi fórumokon a szegény országok képviselői egyre gyakrabban feszegetik ezeket a kényes kérdéseket. Sajnos szóvivőik gyakran agresszív, követelőző hangja és kevéssé tárgyilagos, sőt demagóg stílusa a tárgyalások menetét inkább akadályozza, mint elősegíti. Ez azoknak a malmára hajtja a vizet, akik közvetlen érdekeiktől elvakulva a nemzetközi szolidaritásról amúgy sem sokat tartanak, s akik túl rövidlátóak ahhoz, hogy felmérjék: mik lesznek az igazságtalanság folytatásának későbbi következményei.

Az igazság a Harmadik Világban

A Harmadik Világ képviselőinek őszintesége és buzgósága nem ritkán kétség tárgya, mert ők maguk a saját országukban eleve a gazdag réteghez tartoznak. Ha hivatalosan országaik törekvéseit képviselik is, ez még nem jelenti, hogy föltétlenül népeik közvetlen érdekét is. Mért legyen a gazdag világ, amely megdolgozott jólétéért, engedményekre kész, ha a szegény világ maga nem hajlandó vagy képtelen megszüntetni azt az elképesztő szociális és gazdasági különbséget, amely a szegény országok gazdagjait és szegényeit elválasztja?

Ez az űr elsősorban vagyonkülönbségekben nyilvánul meg. A nyomorultak nincstelenségével, szerencsétlenségével és kilátástalanságával óriási földbirtokok, többezres gulyák állnak szemben, föltörekvő és nem ritkán korrupt államhivatalnokok villáikat az állam kincstárából származó kedvezményes kölcsönökből építtetik, és külföldi tanácsadóknak és üzletembereknek csillagászati lakbérért adják ki.

A vagyonkülönbségeket jövedelemkülönbségek súlyosbítják. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal egyik kimutatása érdekes tényeket tár fel ebben a vonatkozásban. Egy átlagos fejlődő országban a háztartások leggazdagabb 10 %-a a jövedelmek 40 %-át élvezi, míg a szegényebb 40 %-nak csak 15 % jövedelem jut, a még szegényebb 20 %-nak csak 5 %. A tanulmány következtetése az, hogy a jövedelemkülönbség lényegesen kisebb a gazdag országokban, mint a szegényekben. Továbbá a Harmadik Világban a lakosság 40 %-a vagy munkanélküli, vagy olyan munkát kénytelen végezni, amiből nem tud megélni, tehát nyomorog. A becslések szerint Földünkön 700 millió ember, megismétlem: 700 millió ember él nyomasztó szegénységben és 500 millió krónikus éhező. A világ lakosságának negyede kevesebbet keres évi 200 dollárnál, és nem is termel többet, mint a világ össztermelésének 3 %-át.

Hasonló egyenlőtlenségek mutathatók ki szociális téren is. A világ némely országában 70 000 lakos esik egy orvosra (míg Japánban, Norvégiában pl. 700!), s ezek is rendszerint a nagyobb városokban teljesítenek szolgálatot, úgyhogy vidéken az arány még sokkal rosszabb. Ez végeredményben azt jelenti, hogy a tehetősek, akik vagy városban élnek, vagy megfelelő közlekedési eszközzel rendelkeznek, biztosítani tudják maguknak az orvosi ellátást (hogy a drága külföldi gyógyszerekről és a higiénia előfeltételeiről ne is beszéljünk), míg a szegényeknek hiányzik a legszükségesebb is. Nem meglepő, hogy az iskoláztatás terén is hasonló a helyzet. A kiváltságos szülők gyermekei legalább középfokú iskolai kiképzésben részesülnek, sőt a szülők pénzén északamerikai vagy nyugat-európai egyetemekre járnak, míg a szegényebb rétegek gyermekei, főleg vidéken, még csak elemi iskolába sem jutnak el. (Az UNESCO adatai szerint az analfabéták száma 1960 óta 700 millióról 800 millióra emelkedett.)

A különbségek fő oka abban rejlik, hogy a gazdagok a fejlődő, a dinamikus gazdasági ágak hatáskörébe helyezkednek el, a modern élet minden lehetőségét kihasználják, míg a szegények vagy a nomád/földműves vidék stagnálásában élnek, vagy onnan kiszakadva a városi nyomortanyák tökéletes nincstelenségébe jutnak. A gazdagok természetesen kihasználják hatalmi helyzetüket is. A Harmadik Világ országai szinte kivétel nélkül a korrupció fellegvárai, ami érthető — ha nem is helyeselhető —, hiszen mind a közéletben, mind az üzleti életben fejletlen még az a réteg (könyvelők, raktárosok, különböző szakértők, újságírók stb.), amely a törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalom, valamint az üzleti ügyek ellenőrzésére lenne hivatott.

Hol az igazság?

Fölvetődik a kérdés, hogy eddigi elemzéseink egyáltalán az igazságtalanságra vonatkoztak-e. Nem inkább szerencsétlen vagy kedvezőtlen rendszerek okozta egyenlőtlenségekről, mint igazságtalanságokról kellene-e beszélnünk? Bűnös-e a francia nagyiparos, ha igyekszik a pálmaolajat a világpiac lehető legolcsóbb árán megvenni? S ha az ár a kínálat és a kereslet függvénye, milyen jogon követel magasabb árat az a kameruni eladó? Jogtiprásnak lehet-e nevezni mondjuk egy perzsa nagybirtokos tehetősségét, ha ahhoz örökség vagy becsületes munka árán jutott?

Ezek a kérdések vezetnek el bennünket a lényeghez. Mi igazságtalan? Mi jogos? Hol az igazság? — Különös módon a magyar kifejezés: „igazság", bizonyos mértékig magában rejti a megfejtés kulcsát. Az „igazság" szónak idegen nyelveken két fordítása van. Latinban „veritas" (ami annyit jelent, mint „igaz, a valóságnak megfelelő") és „justitia" („igazságosság"). Ugyanígy van ez a francia „verité" és „justice", a spanyol „verdad" és „justicia", az olasz „verità" és „giustizia" kifejezésekkel, és a nem latin nyelvekben is: németül „Wahrheit" és „Gerechtigkeit", angolul „truth" és „justice". A magyar „igazság" fogalom többet fed. Ha daloljuk, hogy „borban az igazság, borban a vigasz . . .", a hazugság ellenkezőjére, a valóságnak megfelelőre gondolunk. Ha pedig az „igazságszolgáltatás"-t emlegetjük, akkor kétségtelenül a helyes ítélet, a jog alkalmazásáról van szó. A lényeges pont az, hogy mi összekötjük a helyes ítéletet a valósággal, az igazzal. A magyar embernek tehát egyszerű lesz megérteni azt, amit a világ csak lassan akar elfogadni: az igazság nemcsak akármilyen jog vagy törvénybe szedett jog érvényesítése, hanem több: olyan döntés, osztozkodás, amelynek köze kell hogy legyen a valósággal, a dolgok természetes, igaz rendjével.

Ez a felfogás összhangban áll Aquinói Sz. Tamás nézetével: az igazság az az állapot, amelyben mindenki hozzájut ahhoz, ami neki kijár, ami a sajátja (suum cuique). Hogy egy adott helyzetben kit mi illet meg, annak a dolgok természete a mércéje. A pozitív jog ennek helyes tükrözésére hivatott.

Az igazság és a jog ilyen szemlélete megkönnyíti feladatunkat, mert megengedi a történelmi szempont- és igényváltozás mindenkori tekintetbe vételét. A modern életet éppen a dinamika jellemzi, az újszerű helyzetek gyors egymásutánja. A jog, mert egy régi helyzetben, összefüggésben fogalmazódott meg, nem föltétlenül kínál helyes megoldást az új adottságok között. Van benne tehát valami merev, maradi. Ezért fontos, hogy újra meg újra a dolgok természetéhez térjünk vissza, s ennek fényében ítéljük meg az új helyzetet. Ez az ún. természetjog megadja nekünk azt a hajlékonyságot, amit egy gyorsan változó és fejlődő, emberi kapcsolatokban egyre intenzívebb közösségi élet megkíván.

A természetjog, s mondjuk már így: az igazság fogalmának a pozitív jogon túlmenő, tágabb értelmezése nélkülözhetetlen éppen a Harmadik Világ problémáinak vizsgálatánál. A Harmadik Világban magában és a szegény és gazdag világ viszonyában a pozitív jog rendszere ugyanis hiányos. Részben mert a hagyományos jogot nem az újkor követelményeire szabták, s ezért nem csoda, ha sok esetben egyszerűen nem a lényeget adja, részben pedig, főleg nemzetközi viszonylatban, a megoldandó kérdések újszerűsége felkészületlenül találja az illetékeseket. Nem légűrben, hanem jog-űrben mozgunk. Ha már most az igazságot a paragrafusokhoz kötjük, akkor ebben az űrben nehezünkre esik az igazságkeresés. Ezért kétszeresen élet-halál kérdése: rendelkezünk-e olyan elvi fegyvertárral, amely a váratlan és szokatlan helyzetekben is lehetővé teszi a dolgok méltányos megítélését. „Méltányosság" az a kifejezés, amely talán legjobban érzékelteti velünk, hogy miről van szó.

A perzsa nagybirtokos gazdagsága magában sem nem bűn, sem nem igazságtalanság. De a szociális összefüggésben valahogy nem méltányos. A világpiaci árak fonáksága nem föltétlenül jogtiprás következménye. Ha a fennálló jogrendszer szempontjából foglalunk állást, nincs tehát okunk arra, hogy bármilyen változtatást javasoljunk. Mégis érezzük, hogy valami nincs rendjén — mert az emberi természetbe bele van írva, hogy minden embernek és embercsoportnak joga van a létfenntartáshoz és az élet méltányos minőségéhez. A mechanizmussal van tehát valami baj. Hiányzik egy olyan általánosan elismert elvi keret, amelyhez közösségi életünk gyakorlati problémáit viszonyíthatnánk egy méltányos — és mondhatjuk így is: igazságos — rend elérése érdekében.

Ha ebből a szemszögből vesszük vizsgálat alá a Harmadik Világ belső és külső problémáit, nyilvánvalóvá válik, hogy gyökeres — és egész bolygónkra kiható — reformokra van szükség.

Még a civilizált népeknek is csak kisebbsége tudja, hogy az első nagy, történelmi lépés ebben az irányban már megtörtént. Ez az általános emberi jogok megfogalmazása volt, amelyet az ENSZ közgyűlése 1948. december 10-én fogadott el egyhangúlag. Ez a kiáltvány 30 pontban szögezi le „az em-

beri család minden tagjának egyenlő és elidegeníthetetlen jogait", amelyek a szabadság, az igazság és a béke alapját alkotják.

A kiáltvány egyik jelentősége abban rejlik, hogy tételei a természetjogra alapulnak. A másik pedig, hogy vallási színezettől mentes, és így nemcsak a vallásos emberek számára elfogadható — akiknek vallásuk hasonló alapelveket nyújt —, hanem a vallástalanoknak is, tehát általános emberi érvényű.

A kiáltvány nem törvény, csak elvi alapállás, hitvallás, amelynek tételei többezer éves tapasztalat tanulságaiban gyökereznek. Törvénnyé válik azonban azokban az ENSZ tagállamokban, amelyek elismerik az 1966-ban elfogadott két egyezményt: „nemzetközi egyezmény a gazdasági, szociális és kulturális jogokról" és „nemzetközi egyezmény a polgári és politikai jogokról". Mindkettő éppen az idén, 1976 elején vált törvényerejűvé, miután 35 tagállam ratifikálta őket.

A legáltalánosabb nemzetközi fórum, az ENSZ fáradozásai az igazság megismerésével és érvényesítésével kapcsolatban nem merültek ki az általános alapelvek kidolgozásával. A 6. és 7. rendkívüli közgyűlést (1974-ben ill. 75-ben) az „új nemzetközi gazdasági rend" témája foglalkoztatta. A viták központjában éppen az a téma állt, amit mi „igazság a Harmadik Világgal szemben" alcím alatt említettünk. Az idén még négy más konferencia lesz, ebből három („a tengerek és óceánok jogáról" Caracasban, „a nemzetközi kereskedelemről és fejlesztésről", UNCTAD IV. Nairobiban és „a munkamegosztásról és a munkanélküliségről" Genfben) közvetlenül az igazság problémáit tárgyalja.

Fejezeteket lehetne még írni az igazságprobléma jellegéről, a Harmadik Világ beállítottságáról, a szándékos jogtiprás és a rendszerbeli hibák különbözőségéről és következményeiről. Mindez azonban másodrendűnek tűnik amellett a feladat mellett, amelyet érzékeltetni próbáltunk, és ez az átállás egy nagyvonalúbb és célravezetőbb — és egyébként mélyen keresztény — igazságbölcseletre. A Harmadik Világnak és különösen a Harmadik Világ szegényeinek nem sajnálatra, hanem méltányos bánásmódra van szüksége.

MAGYAR MISSZIONÁRIUSOK AZ IGAZSÁGOSSÁGÉRT

A manilai Xavier iskola főkapuján belépve szembetűnik egy felírás: „Men fully alive, with a passion for justice and the skills for development." Ez a Xavier mottója: Teljes életet élő fiatalembereket akar formálni, akikben szenvedélyes szeretet él az igazságosság iránt, és meg akarja adni a fejlődéshez szükséges képességeket.

Az alapítás éve: 1956. Filippino (bennszülött) iskola, de figyelmet fordít a kínai kulturális háttérre is. Jelenleg napi 2 kínai óra van. (Az órák 40 percesek.) A fiúknak kb. 15 %-a a tiszta filippino. A szigeten 78 tájszólás van, amelyek beszélői nem értik meg egymást. Ezért csináltak egy mesterséges „filippino" nyelvet, a tagalót. A bevándorolt kínaiaknak nagy a befolyásuk, de a második nemzedékben már idevalónak érzik magukat. Az iskola beosztása: nursery (óvodás korúak előkészítője), pre-

paratory (megfelel kb. az első eleminek, itt már komoly tanulás folyik), 7 elemi osztály jelenleg 1727 növendékkel és 4 középiskolai 653 növendékkel. A tanári kar 15 papból és 143 világi tanárból ill. tanítóból áll. Jelenleg három magyar dolgozik az iskolában: Papilla Lajos alapítása óta, 3 évig mint igazgató, különben mint diák-lelkivezető (counselor), Kaufmann József mint az elemi iskola káplánja és diák-counselor, Kráhl József karácsony óta mint gondnok és a tanítók counselorja.

A Fülöp-szigeteken nagy társadalmi különbségek vannak. Vannak gazdagok és vannak szegények. Az új társadalom célja: nagyobb egyenlőséget hozni létre a különböző társadalmi osztályok között. Iskolánk igyekszik szolgálni és előmozdítani ezt a változást.

1968-tól komoly szociális képzést adunk a tanulóknak. A nagy árvíz idején, amikor három hétig szakadt az eső, a vidék egy óriási tóvá alakult és 3 méteres víz állt a földeken, az iskola örökbe fogadott egy kis járási székhelyet 29 faluval. Minden évben kiválasztjuk a legnagyobb szükségben levő falut, és a diákok a lakosokkal együtt dolgoznak. A fiúkat csoportokban kivisszük péntek késő délutántól vasárnap délutánig. Építenek, fákat ültetnek stb. A cél a falu fölemelése és közösség kialakítása. Pár hónapja az iskolabizottság elhatározta, hogy legalább egy vagy két hónapot mindenkinek ilyen munkában kell tölteni, különben nem kapja meg az iskola diplomáját, vagyis nem érettségizhet.

Az 1975/76-os tanévben az igazgató más 40 iskolaigazgatóval együtt tíz napos szemináriumon vett részt Indonéziában. Elhatároztuk, hogy mindig jobban belevonjuk a szülőket, tanítókat és diákokat az igazságos beállítottságra való törekvésbe. Okt. 30-án, nov. 13/14-én „igazságossági munkanapokat" (Justice Workshop) rendeztünk. Hárman voltak az előadók, köztük P. Catalino Arevalo, a Távol-Kelet leghíresebb teológusa. Előadásának címe volt: „Az igazságosság metodológiája és teológiája." Négy lépést ajánlott: Kezdjük a megtapasztalással; fontos a társadalmi-gazdasági elemzés; azután vegyünk részt a munkában, és végül a tapasztalat után reflektálni kell. Filmet is vetítettek a Fülöp-szigeti emberek életéről. Az előadások után voltak a csoportmegbeszélések. A titkár följegyezte a beszélgetés pontjait. Többszörös megbeszélés után összeállítottak egy határozatot (Justice Workshop Consensus), amelyet aztán a résztvevők megszavaztak 1975. nov. 14-én. A tanítók érezték, hogy szükséges a személyes osztozás a szegények sorsában. Önkéntesek vállalkoztak. Osztályok és szakok szerint megtervezték, hogyan neveli igazságosságra a tanító a diákot. Egy megfigyelő véleménye szerint „ez jó kezdet volt."

A határozat röviden a következőket tartalmazta:

1. Nevelésünk célja a jelenlegi filippino társadalomban: olyan diákokat nevelni, akik szeretik az igazságosságot, és mindent megtesznek, hogy az uralkodjék.
2. A Xavier-kommunitás minden tagja „man-for-others", másokért élő ember kíván lenni, és a következő erényeket fogja megvalósítani: a) minden ember egyenlő méltóságban, nem a pénz, a befolyás a mérték, b) teljesíti állampolgári kötelességeit (pl. adófizetés), készségesen érintkezik minden társadalmi osztállyal.
3. Egyszerűen fog élni, nem költekezik, mikor soknak még a legszükségesebbje sincs meg.
4. Részt vesz a munkában, hogy az igazságtalan társadalmi szerkezet megváltozzék: kezdeményezéssel, szolgálattal, felelősséggel, önképzéssel.
5. Nagyon fontos a jó példa.
6. Személyes érintkezés nagyon segít a cél elérésében.
7. Ez a program mindenki szívügye.

A szeminárium első eredménye az volt, hogy tíz tanító vállalkozott: két napig együtt élnek az egyszerű néppel. Beszámolóikban aztán mindenki tapasztalhatta, mekkora a különbség a szegény nép életmódja és a mienk között. Nincs vizük, nincs villany, nincs tisztességes WC, nincs szappan. De a nép nagyon vendégszerető, és nagyon hajlandók segíteni magukon.

Decemberben aztán a programot gyakorlatba vittük át a diákokkal. Csoportosan elmentek szegényebb iskolákba. Azok diákjai eljöttek hozzánk. Beszélgetve a diákokkal, érezhető, hogy öntudatosak. Látják, mekkora a gazdasági különbség közöttük. Figyelemmel kísérik a szolgák vagy sofőrök helyzetét. Gyakran hallunk ilyen megjegyzéseket: az alkalmazottakkal úgy kell bánni, mint emberekkel. Igazságosnak kell lenni velük szemben. A szokásos karácsonyi ajándékozáshoz hozzájárultak a saját segítségükkel. Ruhát hoztak, konzerveket, szappant és pénzt.

A tervezés folytatódik. A szakfelügyelők (minden szaknak a legjobb hozzáértő az irányítója az iskolában), az osztályvezetők, a tanácsadók, az igazgatók tudatában vannak, hogy nagyon fontos munkát kell végeznünk. Meg kell változtatnunk a fiúk beállítottságát.

Ez csak egy iskola a sok közül (igaz, hogy eredményei és hírneve alapján a legelső a Fülöp-szigeteken), de bizonyos, hogy nevelésünk nagyfontosságú. És talán sikerül valóra váltani, amit egy kínai regény címe így mond: „All Men Are Brothers Between the 4 Seas": testvérek vagyunk a négy tenger között. Mint keresztényeknek nekünk egy sokkal erősebb indítékunk is van: Gyermekei vagyunk az egy Atyának, és testvérek vagyunk az Úr Jézus Krisztusban.

Kaufmann József — Papilla Lajos

+

Sablayanban némi „földreform" kezdődik. A gazdag, többezer hektáros nagybirtokosoktól a kormányzat felvásárolta a földet, és odaadta azoknak, akik már illegálisan vagy bérlőként rajta dolgoztak. Ez sok bosszúsággal és ellenségeskedéssel járt. A gazdagok gyakran a legtermékenyebb részeket akarták maguknak tartani, és sokszor elűzik a szegényeket, akik már sok év óta művelik a földet, mert a földreformjog szerint utána már nem tehetik ki őket. A mi „új társadalmunkban" is gyakran érvényesül még az ököljog, persze hatalmas politikusoktól megtámogatva. Éppen ezekben a napokban rombolják le néhány „rizsparaszt" (szegényparaszt) házát. A hatalmas földesúrnak módjában volt máshonnan katonákat hozatni, az embereket fegyverrel ijesztgeti és közben lebontatja a házukat. Véres összeütközésre is kerülhet még sor. Magam is többször felhívtam erre nyilvánosan a hatóságok figyelmét, de eddig eredmény nélkül.

Halász Lajos, Fülöp-szigetek

+

Arra kért Atya, hogy az igazságosság témájával kapcsolatban szólaljak meg. Mondhatom, nehéz és hálátlan téma. Éppen ez öröl fel, ha komolyan belegondolok a 14 éves gyakorlat után. Primitív körülmények — az élet egyes területein gyors fejlődés (egészségtelenül gyors) — a régi társadalmi rendszer felbomlása. És itt ne említsenek az igazságossággal vagy igazságtalansággal kapcsolatban semmit sem. Csak a hatalomnak van szava. „Nekem jogom van." „Elfogadod vagy nem az intézkedésemet?" Aki felszólal és az igazságosságra hivatkozik, az később meg fogja bánni, hogy ki merte nyitni a száját. Ezer lehetőség akad a mindennapi életben, hogy kíméletlenül legázolják azt, aki fel mer szólalni. Mielőtt a hivatalos politika rátette volna a kezét az élet minden területére, a régi feudális és törzsi életformában sem lehetett igazságról beszélni. Akinek hatalma volt a törzsben, annak volt mindig igaza. Most, mikor kezd kifejlődni az egyszerű nép igazságérzete, már nincs lehetőség az érvényesülésére. Nincs fórum, ahová az emberek fordulhatnának, hogy az igazságot győzelemre juttassák (se párt, se jog). A központi kormány egyik „álma", hogy jogi államot kellene felépíteni.

Pár évvel ezelőtt a pásztorok (misszionáriusok) még fölemelhették hangjukat az egyszerű nép megvédésére, de ma már erre nincs lehetőség. Minden szót óvatosan

és mosolyogva kell kiejteni, és szépen „becsomagolni". Azt pedig az egyszerű nép alig érti meg. Áldatlan helyzet. A bennszülött papság kiskora óta hozzászokott ehhez az állapothoz, és nem óhajt összeütközést. Mi európaiak „elszenvedjük" a helyzetet, hogy ne kelljen teljesen magára hagyni a jó és egyszerű népet. Ki tud okos tanácsot adni nekünk az „Isten háta mögötti" világban?

Hálás köszönet Atya fáradozásáért és a régi lelkesedéséért. Ez nekünk jót tesz.

P. Mészáros Ferenc, Ruteng (Indonézia)

+

Sötét bőrű felebarátaim azóta ismerik igazán egymás között a társadalmi egyenlőtlenséget, amióta nem a gyarmatosítók, hanem ők az urak a saját házuk táján. Míg azok toronymagasan álltak fölöttük, nem nagyon vették észre, hogy egymás között is van társadalmi egyenlőtlenség és igazságtalanság.

Missziós plébániám területén, amelyhez kb. száz apró falu tartozik, sajnos elsősorban én tartom ébren a társadalmi egyenlőtlenség tudatát. Míg a körülöttem élő emberek fűvel fedett, fából és sárból összetákolt kunyhókban laknak, központi állomáshelyemen egy bádogtetős téglaház áll rendelkezésemre. Míg másoknak kerékpárjuk sincs, én erős terepjáró kocsival látogatom a rám bízott falvakat. Sötét bőrű felebarátaim azt is tudják, hogy sokszor tehetetlenül szenvednének gyógyszerek, kötszerek és orvos hiányában, nálam pedig a viszonyokhoz képest jól fölszerelt gyógyszertár várja őket.

Tudták, hogy missziós körutaimon azt eszem, amit az egyszerű emberektől kapok, és nincs szükségem kenyérre, cukorra, kávéra, vajra és hasonló európai dolgokra. Nem egyszer olyan kunyhóban szálltam meg, ahol távollétemben a kecskék tanyáztak, vagy ahová becsöpögött az eső, és éjszaka ülve kellett megvárnom a végét. Azt is tudták, hogy ütött-kopott Landrover kocsim nemcsak arra szolgál, hogy úttalan utakon megközelíthessem a rám bízott falvak egy részét (a másik részét gyalog látogattam), hanem arra is, hogy betegeiket és szülés előtt álló asszonyaikat a legközelebbi kórházba ill. szülőotthonba szállítsam. Mégis úgy nyilatkozott valaki nagy hangon sokak jelenlétében, hogy csak azért vagyok közöttük, hogy kizsákmányoljam őket. Hála Európában élő jótevőimnek, sok rászorulót tudtam segíteni anyagilag is: ruhával, gyógyszerrel, pénzzel és élelemmel. Ennek ellenére nem egyszer hallottam, hogy én csak azért vagyok közöttük, hogy sok pénzt szerezzek, és a pénzt hazaküldöm hozzátartozóimnak.

Ilyen volt a helyzet néhány évvel ezelőtt a rám bízott missziós plébánián. Hála Istennek, az évek folyamán ellenfeleim jobban megismertek, és megbékéltek velem.

Sötét bőrű felebarátaim egymás között is észreveszik a társadalmi egyenlőtlenséget és igazságtalanságot. Nyugaton ha például valakinek szemet szúr, hogy szomszédjának szebb kocsija vagy szebb háza van, mint neki, akkor azon töri az eszét, hogyan tehetne ő is szert ilyenre. Sötét bőrű felebarátaim egy jó része másképp gondolkozik. Ha például valakinek egy kecskéje van és látja, hogy a másiknak tíz van, nem azon töri a fejét, hogyan lehetne neki is tíz kecskéje, hanem azon, hogyan juttathatná oda embertársát, hogy neki is csak egy maradjon. Fiatalokkal beszélgetve egyszer arra terelődött a szó, hogy a lányos szülők nagyon sok pénzt kérnek lányalkért a nősülni szándékozó fiatalemberektől. Mondtam nekik: remélem, ők majd annak idején nem fogják kizsákmányolni jövendőbeli vejeiket. „Dehogy is nem — válaszolták — ha szenvedtünk mi, szenvedjenek ők is!"

A körülöttem élő emberek egyre jobban ráébrednek arra, hogy szegények. Mit tehet a magamfajta misszionárius ilyen körülmények között? Igyekszem minden alkalmat megragadni, hogy megbeszéljem az emberekkel, akik között élek, miként változtathatnának nyomorúságos helyzetükön. A körülöttem élő emberek között még nagy szerepet játszik az ellenségeskedés és irigység. Ahol ez a kettő uralkodik, ott igaz-

ságosságról nem nagyon beszélhetünk. Bízom abban, hogy amilyen mértékben sikerül példámmal és szavammal elmélyíteni az evangélium szellemét, olyan mértékben szorul majd háttérbe az irigység és ellenségeskedés. A környező törzsek magasabb életszínvonalon állnak, mint az én híveim. Hogy mi ennek az oka, arról sokat lehetne beszélni. Talán hihetetlennek tűnik, de ez az igazság: nálam az emberek egy jó része úgy gondolja, az anyagi fölemelkedés nem a becsületes, szorgalmas munkától, hanem bizonyos varázsszerektől függ. Úgy látom, a sok megbeszélésnek volt valami eredménye. Mielőtt Európába jöttem volna, néhány főnök jött hozzám. A legidősebb közülük általában 14-15 feleséggel rendelkezik. Főnöktársai is többnejűek. Említettem már az idős főnöknek: ahelyett, hogy mindig egy-egy új asszonyt szerez, valami okosabbra is költhetné a pénzét. Előhozakodtak látogatásuk céljával. Megkértek, hogy segítsek nekik bádogtetős faházat építeni. Megígértem nekik, hogy megrendelem számukra a bádoglemezeket, de előbb kezdjék meg a szükséges fa kitermelését az erdőben. Mikor a többi emberek megtudták, miért voltak nálam a főnökök, azt mondták: ha a főnököknek lesz bádogtetős házuk, akkor lassan ők is gondolhatnak arra, hogy ilyen házat építsenek.

Pálinkás István, Zaire

+

Indiában óriási a különbség a szegény és a dúsgazdag között. Azután ott a korrupció az üzleti életben. A tudatlan emberek tudatlanságát kihasználják, és becsapják őket. Itt több mint 200 kaszt él. Minden kaszt nagyobbnak tartja magát a másiknát. Ott vannak a kaszt hagyományai a családban és a társadalomban. Itt is található sok igazságtalanság. A hindu családban sok helyen a fiút nagyobbra becsülik, mint a lányt. Azt iskoláztatják. A lányka csak második, mert ő úgyis elhagyja a szülői házat és a házassággal egy más házba kerül, tehát a szülők nem veszik úgy hasznát, mint a fiúét, aki ott marad a szülőkkel. Itt még kevés kivétellel a szülők választják ki gyermekeiknek az élettársat, úgyhogy a fiatalok házasságkötés előtt alig látják egymást. A szülők iránti tiszteletből általában meg vannak győződve, hogy nem lehet rossz számukra, amit ők választottak. De nem mindig megy ilyen simán. Néhány esetben még öngyilkosságot is követ el a fiatal lány, ha ráerőszakolják a kijelöltet. Vagy tekintsünk be egy fiatal özvegyen maradt nő életébe. Legtöbb hindu özvegynek a hagyomány szerint nem szabad második házasságra lépni. Visszavonultan haláláig gyászolni kell, és sokszor keserű sorsuk van, mintha valami átok szállt volna rájuk. A régi időkben még rosszabb volt, mert mikor az elhunyt férj holttestét az égő máglyán elhamvasztották, az özvegyét élve égették el vele. Olyan családokban, ahol több lány volt, a házasságkötés költségei csaknem koldusbotra juttatták a családot. Azért is nem tekintették a lányt áldásnak a családban. A nagy hindu családoknál majdnem egy vagyont igényel a nagy menyegző. Tehát a hagyományok sok igazságtalanságot hoznak magukkal, vagy legalább olyat, ami nekünk annak tűnik, mert mi nyugatiak vagyunk, és más a kultúránk.

Sok családban az apa elissza a vagyonát, és gyermekei így nyomorognak. Sajnos ez sokszor így van a bennszülött törzseknél. Sajnos az is, hogy ez ellen nem hoznak szigorú törvényeket. A munkásokat rosszul fizetik, azok viszont nem dolgoznak úgy, ahogy kell, mert lusták.

Hogyan próbál változtatni a keresztény misszionárius a nem helyes hagyományokon, hogyan neveljük az embereket? Ha most már nagy lépést tettünk előre a helytelen hagyományok javításában, azt a keresztény nevelésnek lehet köszönni az iskolákban, kollégiumokban, egyetemen, vagy egyszerűen beszélgetve a néppel a falvakban. Nemcsak Krisztus tanítása van rájuk nagy hatással, hanem Mahatma Gandhi stb. tanítása is. Mindenki tudja, hogy előttünk nincs különbség egy brahmin (a legfőbb kaszt tagja) vagy egy „érinthetetlen" gyermek között. A társadalmi osztály minden rétegéből jönnek iskoláinkba. Nekünk mind Isten gyermeke. Ma már nincs úgy, mint sok év előtt, hogy egy brahmin ne ülne le vagy ne társalogna egy alacsonyabb kasztból

valóval. Sőt azok, akik nevelő intézményeinkből kikerültek, a modern ifjúság, vezető állásokat foglaltak el a hivatalokban, az országházban, és magukkal viszik a keresztény szellemet.

A keresztény misszionárius szabadította fel a bennszülött őslakosságot a nagy földbirtokosok hatalma alól, akik igazságtalan módon kizsákmányolták őket. Igazi harcot indítottak az igazságtalanság ellen. Ahol elnyomás volt, ott voltak őket megvédeni és fölszabadítani, a bíróság előtt is. Még ma is előfordul, hogy valakit elfognak bosszúból, vagy hogy pénzt szerezzenek. Nálunk is volt egy-két eset, amikor 3 ártatlan embert kivettem a rendőrök kezéből. Odamentem a bíróság elé értük, és szabadon kellett őket bocsátani.

Egy rossz hagyományuk szerint a munkát nem tartották tiszteletben. Ugyanis csak az alacsonyabb kaszt népe végezte a földművelést és a szerényebb munkát. Mi példával mutatjuk meg nekik a munka méltóságát. Mi is kapálunk, műveljük a földet, tanítjuk őket jobb, helyes gazdálkodásra. Amikor látogatjuk a falvakat, ellátjuk őket jótanáccsal stb. Mi hoztuk be a környékbe a búzatermelést is. Megtanítottuk őket kertészkedni is.

Most a bennszülött nép szabad lett. A régi földbirtokosok gyermekeit most bennszülött szerzetesek tanítják az igazságra. Így megfordult a helyzet, mert a külföldi misszionárius harcolt a nép jogaiért. A népünkben felébredt az öntudat. Van még sok tennivalónk az igazságosságért. Ezt törekszünk tenni Üdvözítőnk nyomában meg Mahatma Gandhi szellemében, mert ő is tanulta és csodálta Krisztus tanítását.

Pushpa nővér, Jampani

Egy paptestvérünk, akinek körzetében sok az alkoholista, arra kért bennünket, adjuk ki különlenyomatban Matt Talbotról szóló cikkünket (28.sz.). A kérést teljesítjük. Tájékozódásul szeretnénk, ha a Paptestvérek közölnék, ki óhajtana belőle. Ugyancsak készíttettünk kis Talbot-képeket magyar szövegű imával.

Személyi József

„. . . OLYANNAL MÉRNEK MAJD NEKTEK IS!" (Mt 7,2)

(Szempontok az igazságosságra nevelés kérdéséhez)

Nem volna nehéz kimutatni, hogy Jézus szavaiban, tanításában az igazság mellett mennyire középponti szerepet kap az igazságosság. Legtöbb esetben, amikor igazságot mond, az egyben igaz magatartást, igazságosságot is jelent. Feltűnő, szinte megdöbbentő, hogy a szelíd Jézus, a bűnösökhöz lehajló Jézus milyen következetesen elutasító és kemény a képmutatókkal szemben. Ezek ui. olyan hasznot és tiszteletet követeltek maguknak, ami nem illette meg őket. Mindent megtettek, hogy másokkal is elismertessék hamis mértékrendszerüket. Egy ilyen hazug világban igazságosságra nevelni tanítványait — ehhez Jézusnak is föl kellett emelnie a hangját. Minden túlzás nélkül mondhatjuk: igazságosságra nevelni a mai világban sem könnyebb feladat.

I.

Gondoljunk először a szélsőséges esetekre. Napról napra értesülünk olyan bűncselekményekről, amelyek kifejezetten igazságosság elleni vétkek. Így a lopások, rablások, a gyilkosság, mások szorult helyzetének vagy jóhiszeműségének kihasználása, visszaélés a társadalom bizalmával: sikkasztások, jogtalan igénybevételek stb. stb. Az ilyen bűncselekmények elkövetőiben nyilvánvalóan hiányzik a jog, az igazságosság iránti érzék. Ha pedig a fiatalkorú bűnözők megnyilatkozásait nézzük, kitűnik, hogy még utólag sem éreznek bűntudatot: az igazságosság nincs „beléjük táplálva".

Ne mondjuk: „Ezekhez semmi közünk". Ma már az egész világ egyetlen nagy összefüggő egész. Mindezek abból a társadalomból nőttek ki, amelynek mi is tagjai vagyunk. Talán belőlünk hiányoznak az igazságosságnak azok a finomabb meglátásai és készségei, amelyek az erkölcsösség vagy legalább a törvényesség keretei között tarthatták volna az igazságosság ellen súlyosan vétő (bűnöző) kortársainkat. Mindenesetre nekünk is érdekünk és feladatunk gátat vetni a már-már általánossá való eldurvulásnak. Ennek legfőbb okát pedig az igazságosság iránt való érzék nagyfokú hiányában kell látnunk.

Mielőtt azonban körültekintenénk: mit is tehetünk e téren, nézzünk szemébe azoknak a problémáknak, amelyek egyrészt a nevelők, másrészt a neveltek részéről mutatkoznak.

A felnőttek társadalmában mutatkozó rossz példa általános, de figyelmen kívül nem hagyható tényező. A gyermek és ifjú igazságérzetét romboló szülői (nevelői) magatartás aránylag gyakrabban előforduló formái az elkényeztetés, kimentés és protekció, valamint a túlzott igényekkel fellépő követelés.

Az elkényeztetést a szeretet vadhajtásának vagy helytelen módjának szokás tekinteni. Ezzel azonban már a meghatározásba belevisszük a mentséget. „Bármennyire helytelen, mégis csak a szeretet vitt rá . . ." — menti magát, helyesebben áltatja magát a kényeztető szülő. Csakhogy az elkényeztetés nem a szeretet, hanem az igazságosság elleni vétek. Annak az igazságosságnak megcsúfolása, amely egyedül lehet a helyes szeretet alapja. Az elkényeztetés során nemcsak az igazságtalanság rossz példáját látja a gyermek, mint ahogy hall egy káromkodást, hanem őt is belevonja ez a magatartás az igazságtalanságba. Olyasféleképpen, mintha a beszélni tanuló gyermeket a káromkodás szavaira tanítaná valaki. Hogy ez mennyire nem túlzás, álljon itt egy Magyarországon történt és annakidején napilapban publikált eset.

Fiatalkorú áll a bíróság előtt. Rablásért több évi kényszermunkára ítélik. Az utolsó szó jogán így nyilatkozik: „Nem haragszom a bíróra. Ítélete igazságos. A rendőrségre sem, amiért tetten értek. Az apámnak és az anyámnak azonban nem tudok megbocsátani. Ők szoktattak rá a költekezésre, ők fokozták bennem a pénz utáni vágyat, az anyagiak könnyelmű kezelését."

A kábítószeres és veszni induló New York-i fiatalokkal foglalkozó David Wilkerson Parents of Trial (Szülők a bíróság előtt) c. könyve részletesen feltárja a szülők felelősségét gyermekeik sorsáért.

Elkényeztetni annyi, mint olyasmi után vágyat kelteni a gyermekben, ami őt nem illeti meg. Olyan fokú elvárásokat rögzíteni a lelkébe, aminek nincs teljesítésre kötelezett ellenpólusa. Ezeknek az igényeknek, vágyaknak és elvárásoknak is lesz gyökere: a kényelemszeretet, az élvezet, szórakozás, a gyors kielégülés öröme, amikhez hozzászoktatták a szülők. Nemcsak hogy elmulasztották igazságosságra nevelni gyermeküket, nemcsak hogy igazságtalan igényeket keltettek benne: egyszerűen nem hagytak helyet benne ennek az alapvető emberi érzésnek, kiölték lelkéből az emberi egyenlőség kívánta megítélés és önkontroll érzékét!

Az elkényeztetés nemcsak a szülőt kísértheti meg. A gondolat, hogy „nekik (ti. gyermekeinknek) jobb legyen", társadalmi méretű elkényeztetésre is adhat alkalmat. Középiskolás fiatalokkal kapcsolatban írja egy magyar szociológus: „Aki úgy nevelkedik, hogy minden igényét azonnal kielégítik, állandóan jogait hangsúlyozzák, kötelességeit nem kérik számon, az nem rendelkezhet azokkal a lelki „abroncsokkal", fékberendezésekkel, amelyek nehéz helyzetben is a becsület útjára irányítják, becsületes lépésre kötelezik." (Huszár Tibor: Fiatalkorú bűnözők. Bp. 1964, 193.)

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az elkényeztetéssel ellenkező, túlkövetelő, aránytalanul igényes, túlszigorú nevelői magatartás ugyanolyan helytelen, sőt sok esetben ugyanolyan súlyos következményekkel járhat. Kialakít ugyanis egy bizonyos kisebbrendűségi érzést a gyermekben, ami állandó gyötrelem forrása számára. Ettől nem egyszer azzal próbál szabadulni a fiatal, hogy a túlzónak érzett normák miatt mindenféle normát elvet, sőt a nor-

mákat szankcionáló társadalmi erőktől is függetleníti magát. Társadalomellenes magatartást vesz föl, esetleg bűnözővé válik.

Az elkényeztetés külön területe a büntetés mellőzése. Ilyenkor a gyermek nem kapja meg azt, amit megérdemelt (ti. dorgálást, fenyítést — természetesen nem testi fenyítékről van szó), s ez ismét igazságérzékét pusztítja. Ide sorolandó a protekció is, amikor ti. „összeköttetések révén" juttatja be a szülő gyermekét a magasabb iskolába vagy a jobb állásba. Az érdemesebb jelölt háttérbe szorítása, elgáncsolása nyilvánvalóan igazságtalan.

Már az eddigiek is mutatják, hogy az igazságosságra nevelés nem könnyű feladat. Még jobban megnehezíti a nevelő feladatát az, amit általában „generációs problémának" szokás nevezni. A szülők másképpen gondolkodnak, „más nyelven beszélnek", mint gyermekeik. Ebből adódik a sok félreértés, ütközés, feszült viszony. Ilyen adottságok között nehézzé válik maga a nevelés. Nehézzé válik az értékek láttatása, egy bizonyos összhang kialakítása a két generáció véleményében arról, hogy kinek mi jár vagy nem jár. Ez a nehézség két forrásból táplálkozik. Az egyik a különbség a szülők gyermekkori élményvilága és a mai gyermekek élményvilága között. A másik forrás az, hogy a mai fiatalok az eddigiekhez képest kevésbé fogékonyak a felnőttek irányítására. Nézzük mindkét mozzanatot egy kissé közelebbről.

Az élet dolgainak értékelésében és így a „kinek mi jár" kérdésében is lényeges szerepe van a gyermekkori élményvilágnak. Az utóbbi 50 év nagyon sok változást hozott életünkben. Innen adódik a különbség a szülők és a mai fiatalok gyermekkori élményvilága között. Gondoljunk arra, hogy a ma 50 év körüliek gyermekkorában a háztartás milyen kevéssé volt gépesített, vagy hogy mennyire kivételnek számitott, hogy az édesanya házon kívül munkát vállaljon. Annak a gyermeknek a számára, aki a dagasztás, kenyérsütés „szertartását" hétről hétre átélte, sokkal mélyebben érték, „élet" a kenyér, mint az olyan gyermek előtt, aki csak az ipar és a kereskedelem révén találkozik a kenyérrel. A mai gyermeknek csak az utóbbira van lehetősége. Olyan sokféle és sokoldalú információ éri a mai fiatalt (rádió, sajtó, televízió), hogy ezek mellett a szülői, nevelői szó alig kapja meg az őt megillető figyelmet. E téren jól felhasználhatjuk D. Riesman: Magányos tömeg (The Lonely Crowd) c. művében összegyűjtött tapasztalatait. Ő a generációk közti különbséget napjainkban szinte áthidalhatatlannak találja. A mai felnőttek szerinte „belülről irányítottak", egy „belső iránytű" szabja meg cselekedeteiket. A mai fiatalok viszont — D. Riesman meglátása szerint — „kívülről irányítottak", cselekedeteiket lényegében a külső ráhatások szabják meg. Ilyen éles szétválasztás túlzásnak tűnik. A tömegkommunikációs eszközök és a kortársi ráhatás jelentőségének megnövekedését azonban figyelembe kell vennie a nevelőnek.

II.

Tekintsünk föl most az Úr Jézus példájára! Ő ma is így szólna: Engedjétek hozzám a kisdedeket! Ma is találna ifjakat, akikre rátekint és megkedveli őket. Hitünk az oly sok problémával küzdő mai nevelési feladatokhoz is tud adni eligazítást és támogatást. A nevelésről szóló zsinati dekrétum e tekintetben elsősorban a felelősségre mutat rá, és arra, hogy a gyermeknek, ifjúnak joga van a megfelelő neveléshez. (Gravissimum Educationis 1.)

A vallás sokkal átfogóbb értelemben része életünknek, semhogy felületes eszközzé tehetnénk a „nevelés" érdekében. Pedig az történik, amikor a szülői, nagyszülői tehetetlenség Isten büntetésével fenyeget: „Hagyd abba húgod csúfolását, bosszantását, mert majd megbüntet az Isten!"

A Nobel-díjas Alexis Carrel írja az imádságról szóló kis művében: „Az orvos csak örülhet, ha betegét imádkozni látja. Az imádság olyan erőket szabadít fel lelkében, amelyek nagy mértékben segítik a beteg gyógyulását." Ilyenféleképp szólhatna a nevelő is. Ha korunk érzéke kicsorbult az igazságosság terén, ez betegség. S a nevelő örömmel tekinthet azokra a fiatalokra, akikben hit, vallásosság él. Az ilyenek könnyebben kigyógyulhatnak ebből a betegségből. Milyen fogódzó pontokat ad közelebbről a vallás az igazságosságra nevelés kérdésében?

1) Elsősorban képviseli az alapvető egyenlőséget az emberek között. „Porból lettél és visszatérsz a porba" (Ter 3,19). „Üdvözítő Istenünk azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön . . ." (1Tim 2,4)

2) Sürgeti ennek az egyenlőségnek társadalmi elismerését: az idegen ügyét ugyanúgy kell megítélni, mint a választott nép tagjaiét (vö. MTörv 1,16), a rabszolgával bánjon ura abban a tudatban, hogy egy „nem személyválogató" Úr (ti. Isten) áll felette is (Ef 6,9). A munkások bérének visszatartását „égbe kiáltó" bűnnek mondja: az igazságos Isten megtorlását vonja magára a helyzetével így visszaélő gazdag (Jak 5,4).

3) Gyökerében orvosolja az igazságtalanságra hajló emberi szívet, amikor a vallásosság lényegét az önzéssel szemben az önzetlenségben jelöli meg: „Isten, a mi Atyánk szemében a tiszta és igazi vallásosság ez: viseld gondját a nyomorgó árvának és özvegynek . . ." (Jak 1,27)

4) Választ tud adni arra a problémára is, amelyet röviden „az élet igazságtalansága" néven foglalhatnánk össze: az egyik embernek több jutott tehetségből, lehetőségből, anyagiakból, a másiknak szűkölködnie kell, lehetőségei korlátozottak, beteg, fogyatékos stb. Az ilyen aránytalanságokra csak földi megoldások nem kielégítők. A végső beteljesedés hite, az abszolút jövő reménye adja meg azt a többletet, amire itt szükség van.

Mindezeknek mint elevenen ható elveknek állandóan jelen kell lenniök abban a szellemi légkörben, amely a nevelés alapja. Érvényesítésükhöz a ne-

velés során vegyük tekintetbe a gyermek adottságait és figyeljünk az igazságosság megvalósulásának sajátos formáira. A továbbiakban még ez utóbbiról néhány szót.

Az igazságosság a maga egészében szociális jellegű: csak ott jelenhet meg, ahol „a másik" felé fordulunk valamiképpen. Amikor tehát a nevelés társadalmi célokra és érdekekre figyel, és a nevelői célkitűzés „szociális lénnyé" akarja alakítani a gyermeket, akkor igazságosságról, igazságosságra nevelésről van szó. Vagy fordítva: a kölcsönös osztó, törvényes és szociális igazságosság kialakítása minden szociális érzés alapja.

a) Az igazságosság megkívánja és sürgeti annak elismerését, hogy szükségünk van mások tudására, munkájára. Mutassunk rá erre adott esetben, magyarázzuk el a fiatalnak, hogy mennyi előkészületre, tudásra, milyen erkölcsi készségekre van szükség ennek vagy annak a munkásnak, a legkülönbözőbb pályákon dolgozóknak. Keltsük fel benne ezzel a megbecsülést mások iránt, ami a későbbi együttműködés és koordináció nélkülözhetetlen feltétele. Szokják meg tanítványaink (gyermekeink), hogy a „köszönöm" nem merő udvariassági forma, hanem a személynek járó tiszteletadás és hála kifejezése.

b) A törvények tiszteletére való nevelésben segítségünkre lehet mindaz, amit az engedelmességről tudunk. Egy tágabb látókörrel és erősebb céltudattal rendelkező ember hatáskörébe kerülni: ez fogja növelni a fiatalnak is a látókörét, erősíteni akaratát. A gyermeki (ifjúi) engedelmességnek bele kell torkollnia a törvényes igazságosságba. Ez történik, amikor a közvetlen bizalom szerepét a felelősségérzet kezdi átvenni. Erre segíti rá a nevelő a fiatalt, amikor utasításait, rendelkezéseit igyekszik úgy kiadni, hogy érezteti azok összefüggését az üggyel, és felkelti a felelősséget a közösség iránt. Ide kell sorolnunk a munkaerkölcs egész területét is. Újra és újra fel kell hívni a fiatalok figyelmét munkájuk közvetlen vagy közvetett társadalmi következményeire. A várható eredmények, sikerek, jutalmak csak jelzik a belső értékesség fokát. A megbízható munka egészséges öntudat forrása lehet. Alkalom nyílik végül arra is, hogy mindezt a legnagyobb távlatokba állítsuk be. Rámutathatunk olykor, hogy munkánk, hivatásunk Isten terveit szolgálja, az Ő gondviselő ereje kíséri életünket, Isten munkatársai vagyunk.

c) Az osztó igazságosságra is nevelni, nevelődni kell. A generációs kérdéssel kapcsolatban utaltunk arra, hogy a mai fiatal a szokottnál is inkább a kortársi ráhatás befolyása alatt áll. Részben ezt használja fel a fiatalok önkormányzatának széleskörű bevezetése világszerte. Jó gyakorlótér ez a vezetésre alkalmas fiatalok számára, hogy elsajátítsák az osztó igazságosság készségét. Az önzésből való kibontakozáson túl a szolgálatra nevelést- nevelődést jelenti ez. Jó volna megértetni az ilyen fiatalokkal az Úr Jézus példáját és szavát, aki nem azért jött, hogy őt szolgálják, hanem hogy ő szolgáljon (Mt 20,25-28).

Az ifjúsági vezetőkkel tartott megbeszélések során lesz alkalom arra, hogy elmélyítsük igazságosságérzéküket. Rá kell mutatnunk pl. arra: a vezető beosztottjaival szemben még az akaratlanul elkövetett igazságtalanságon sem teheti könnyen túl magát. Tartozik elismerni és jóvátenni. Ugyanakkor le kell győznie esetleges fokozott érzékenységét az őt érhető vétségekkel szemben. Hogy a rágalom, elnyomás, elkeserítés helyett a megértés, megbocsárás, méltányosság és szolgálat kerekedjék felül egy közösségben, ezért jórészt a vezető a felelős.

A ránk bízott fiatalok közül aránylag kevesen kerülnek igazán felelős vezető helyre. Többen lehetnek azonban, akik a törvényes rend képviselőjeként keresik majd kenyerüket. Tágabb értelemben mindenki tartozik képviselni, védeni a törvényes rendet. Sokan azonban puszta önteltségből hajlandók éreztetni másokkal képzelt vagy valóságos hatalmukat. Indokolatlan fáradságot, bosszúságot okoznak így a hozzájuk fordulóknak. Ezek pedig hajlandók valami személytelen bürokratizmust szidni sérelmükért, pedig az egyének, a rend valamiféle képviselői a vétkesek: hiányzik belőlük az osztó igazságosság erénye.

d) Ha a nevelő úgy beszél távoli földrészek, távoli népek bajairól, jólétük, felemelkedésük lehetőségeiről, hogy hallgatóiban együttérzést, lehetőség szerint cselekvő együttérzést kelt, már megvetette bennük a szociális igazságosság alapját.

Be kell vezetnünk a ránk bízottakat az igazságosság fajainak elsajátításába. Közben viszont állandóan figyelnünk kell arra, hogy kialakuljon bennük mindennek a gyökere: az az alapvető tiszteletérzés, ami egész erkölcsi életünk alapja, s ami lényegében maga az igazságosság. Az Úr Jézus életében sok példát találhatunk az igazságosságra (adópénz, a szegény özvegy krajcárja, a bevezetésben említett magatartása a képmutatókkal szemben stb.). A legjelentősebb mégis az Úr Jézus élete a maga egészében, ahogyan ezt az egyetemes tiszteletet, igazságosságot sugározza. Ő az, aki a füstölgő mécsbelet nem oltja ki, a meghajlított nádat nem törí el. Észreveszi a verebet a háztetőn, a mezei virágot az út mentén. S ahogy a nap, a szél, a kovász és a tojás hasonlatainak építőkövei lesznek, kitetszik belőle egy alapvető értékelés, tisztelet minden iránt. A mennyei Atya ajándékai ezek gyermekeinek. Az Úr Jézus nemcsak azzal ad tanítást az igazságosságról, hogy számonkéri a meggyógyult kilenc leprás hálátlanságát, hanem azzal is, hogy minden dolgon, tárgyon felcsillantja az Atya szerető kezének érintését, melegét.

Minden teremtett valóság a mennyei Atya ajándéka gyermekeinek. Az Ő „gyermekei" pedig mi vagyunk, minden ember. Az Úr Jézus magatartása, „emberkezelése", ahogyan a kitaszítottakhoz, bűnösökhöz szólt, az alapvető emberi egyenlőség páratlan tanítása. Az alapvető tisztelet után az alapvető egyenlőség! Az önző ember igazságtalan, a haragosnak „nincs igaza", még

a jóra törekvő is hajlamos arra, hogy más mércével mérjen a maga és mással felebarátja ügyében. Az evangéliumi, a Jézus példáját követő önzetlenségre, szelídségre, alázatosságra ösztönző nevelésben áll az igazságosságra nevelés. Lehet, hogy ez már egyben „szeretetre nevelés" is lesz, annak is kell lennie, hiszen az igazságosság a szeretetben nyerheti el teljes fényét. Nekünk nem elég elkerülni a „summum jus summa injuria" veszélyét, nekünk, a mi igazságosságunknak valamiképp Isten igazságosságát kell tükröznie. Erről pedig Canterbury Anzelm azt írja: „Isten igazságos, amikor büntet, és igazságos, amikor irgalmaz."

EGY EMBERSÉGESEBB VILÁGÉRT

Brúnó háza alig száz méterre van a tengerparttól. Tangasseriban lakik. A hely túlnyomórészt keresztény. Mint Keralában mindenütt, az egy- vagy kétemeletes alacsony házak kókuszültetvények közepén állnak. Reggel fél hétkor harangoznak, és látni, amint az emberek tömegesen mennek a reggeli misére: mantillával befődött fejű öregasszonyok, fiatal menyecskék száriban, férfiak, gyerekek. Itt nem probléma az üres templom.

Brúnó háza alig száz méterre van a tengerparttól. A széles homokparton hosszú sorban állnak a halászok többé-kevésbé ingatag kunyhói. A halászok a társadalmi létra legalsó fokán vannak. Minthogy csónakjaik nem motorosak, csak a kikötő közelében halászhatnak, és itt a fogás véletlen dolga. Főképp a monszun idején teljes képtelenség kievezni a tengerre. Kinn a mély tengeren valóságos „úszó halgyárak" halásznak iparszerűen, nagy indiai vagy nemzetközi társaságok megbízásából. A halakat mélyhűtve szállítják el fogyasztásra nyugati államokba.

Brúnó ott volt Taizében a fiatalok zsinatának megnyitásán. Nehezen ment neki az első kapcsolat a nyugati világ életével, és kezdetben nem nagyon volt tisztában ennek a zsinatnak az értelmével. Mi az összefüggés a fiatalok zsinata meg a Quilonban folyó mindennapi élet között?

Megint visszatért Indiába. A zsinaton a fiatalok küzdelemről beszéltek. Ez nem ment ki a fejéből. „Isten egész népével közösen fölépíteni az egymással mindent megosztó közösséget." A halászokra gondolt közvetlen környezetében. Ellátogatott kunyhóikba. Ekkor ámulva állapította meg, hogy ezek az emberek, akikkel az istentiszteleten naponta találkozott, néhány hete az éhínség szélén élnek. Nyomoruk megdöbbentette. Egyenest a püspökhöz ment. Az egy pénzösszeget bocsátott rendelkezésére, hogy élelmet szerezzen. Összefogott egyházközségéből való fiatalokkal, így végezték a szétosztást.

Amikor a közvetlen szükséget elhárították, Brúnó azt kívánta, és el is érte, hogy egyházközségi tanácsülést hívjanak egybe, és ott elvileg vitassák meg az egyházközség felelősségét a halászokkal szemben. Ő volt az egyik legfiatalabb, aki eddig a tanácshoz fordult. Az ülésen világosan kiderült, hogy a legtöbb embernek sejtelme sem volt a halászok életéről, és nem is szívesen vett tudomást róla. Éhség? Itt, minálunk? Ez nyilván túlzás! Azokkal, akik erre készznek mutatkoztak, Brúnó közös látogatást beszélt meg a halászoknál. Nem egy ember itt fedezte föl saját életük valóságát.

Mikor Brúnónál jártam, a munkájáról beszélt nekem, és arról, hogy tartós megoldást kell találni. Beszélgetés közben már rá is jöttünk bizonyos támpontokra. „El kell jönnöd velem a püspökhöz, hogy mindezt megbeszéljük vele" — mondta. Más-

nap elmentünk, és részt vettünk egy kis gyülésen, ahol a jelenlevők beszámoltak sok nemzeti és nemzetközi fejlesztési tervről, Kerala államban is. Így pl. valamikor megkísérelték, hogy a halászokat szövetkezetekbe tömörítsék. De azok csődbe jutottak hűtlen pénzkezelés miatt. A szegény halászok helyzetére ezek a tervek egyáltalán nem hatottak komolyan. Sem a Brúnó szomszédságában lakó halászok, sem az ismerős fiatalok nem hallottak soha erről. Az öreg püspök nagyon figyelmesen hallgatta a beszámolókat, és szívére is vette. Megígérte Brúnónak a támogatását.

Még sok ellenállást kell legyőzni, míg a halászok csakugyan igazságos munka- és életviszonyok között fognak élni. De Brúnó kezdeményezése már ma is úttörő példa Tangasseri fiataljainak: hogyan kötelezheti el magát valaki konkréten.

+

Huszonöt éves vagyok, javítóintézeti nevelő. Saját elhatározásomból egy bolygóvárosban lakom.* A városnak ebben a részében 25 000 lakosnak építettek lakótelepet. Sok bevándorló él itt, különösen északafrikalak.

Hivatásomban próbálom áttörni az erőszakoskodásnak azt a körforgását, amelybe a fiatal „büntetendőket" bezárták, vagy amelybe ők maguk zárkóznak. Ennek érdekében egészen rá kell állnom a hullámhosszukra, és állandóan rendelkezésükre kell állnom gyakorlati segítséggel.

Igyekszem ebben a betonvárosban rejtve imádkozni, és így segítek hordozni a legszegényebbek gondjait, franciákét és bevándoroltakét. Különösen nyitott igyekszem lenni a gyermekek számára.

A szegénységet a város legszegényebbjeivel szolidárisan törekszem élni. Ezért nevelői fizetésem fölöslegét — ha marad valami belőle — megosztom velük.

Kiért élek? Mindenkiért, akivel Isten intézkedéséből találkozom, de mindenekelőtt legszegényebbjeikért. Lassan megtanulok valamit tőlük Isten szeretetének „balgaságából". Azoknak a fiataloknak az arcából tapasztalom meg, akik olyan egészen ágról szakadtak, mert nem kaptak szeretetet, — de abból a sugárzó nyíltságból és örömből is, amit egyik-másikban látok.

Mi segít, hogy kitartsak? Egy mindig erősödő bizonyosság: vízcsepp vagyok azoknak a tengerében, akik az Országot — a Krisztus feltámadásában elővételezett Országot — építették, építik és építeni fogják.

Ennek a tudatnak a hatása egészen gyakorlati. Mind mélyebb közösségre jutok mindazokkal, akik ugyanebből a hitből élnek, és ezt a közösséget szeretném az egész világra kiterjeszteni. Mindig tágabb teret átfogó közösséggé tenni, amely konkrét cselekvést tesz lehetővé, összefogva barátaimmal a vúrosrészben vagy Franciaország más vidékein, vagy akár más országokból is.

+

A mi egyházközségünk Zürich egyik újabb keletű elővárosában van. Idevaló régi lakók mellett az új lakótelepeken sok a fiatal család. Az embereknek szinte kivétel nélkül elég jól, sőt kitűnően megy. Amit viszont lelki gazdátlanság és szellemi (vallási) szükség terén lát az ember, az sokszor megrendítő. Közösségünk most három éve hittant tanított a legfelső osztályokban, tehát 15-16 éveseknél, és így emberi kapcsolatra tettünk szert három évfolyam iskolahagyott fiatallal. Ami ezek között adódik — még egyházias gondolkodású családoknál is —: kábítószerek használata,

* Bolygóváros vagy csatlósváros: olyan város, amely a szolgáltatások tekintetében egy közelében fekvő nagyobb városra van utalva. Lakóinak jelentős része oda jár dolgozni. (Ford.)

szexuális visszaélések, öngyilkossági kísérletek, iskolai nehézségek, lelki hazátlanság és hasonlók, az sokkal többet kíván, mint szociális támogatást, a hatóságok segítségét vagy lelki gondozást, pedig hány esetben ez is hiányzik! Gyakran az egyetlen lehetőség: hosszabb időn át velük tartani és velük érezni. Türelem, amely nagyon soká tud látható eredményekre, javulásra várni; bátorság, amely azonban nem saját magától vár mindent, hanem tudja, hogy van valaki Más, akinek a világosságában semmi sem értelmetlen, semmi sem céltalan; remény, szeretet, hit. Bővelkedő társadalmunk szenvedő részesei gyakran a fiatalok, akik nem érzik jól magukat szüleik gondolkodási és életsablonjában, de még túlságosan fiatalok ahhoz, hogy ki tudnák dolgozni saját pozitív változatukat. És a másik oldalon az öregek, akik már nem működnek közre a termelésben, és így a társadalmi élet kiveti őket magából. Meg a külföldi munkások barakkgettóikban.

A svájci egyház gazdag. Sok pénze van. Funkcionáriusai és szolgái még mindig bizonyos tekintélyt élveznek. Szabadon mozoghatnak mindenütt, és bizonyos határok között nyilatkozhatnak is. Életstílusuk, lakásuk, bevételük nem különbözik az átlagos jómódú svájci polgárétól. Egyáltalában: a keresztény, a templomba járó ember viselkedés, hivatásteljesítés, politikai beállítottság, szociális tevékenység terén jóformán sohasem különbözik a közönyöstől vagy egyházellenes gondolkodásútól. Ez az egyszintűség, ez az uniformizálás megfullasztja az igazi egyéniséget. Nem csoda, hogy nem boldogulnak az eszközökkel. Az Egyház óriási feladata, hogy azt nyújtsa a fiataloknak, amire szüleik hivatásbeli kötelességeik mellett és emberi — társadalmi — tekintetből nem voltak képesek. Használjak egy ódivatú szót? Otthont. Nálunk ezt hívják fejlődési segélynek.

+

Minden megy tovább, mint eddig: szakszervezeti küzdelmek, sztrájkok a „mezzogiorno", a déli országrészek érdekében; de a kivándorlás ellenében nem történik semmi, és a vonatok napról napra zsúfoltak kivándorlókkal.

Pillanatnyilag azzal gyakorolom az elkötelezettséget, hogy „iskolát tartok". Néhány fiatalt tanítok, akik még az elemit sem végezték el. Azt mondják ugyan: az iskola mindenkinek nyitva áll, de az analfabéták száma magas, különösen itt Calabriában. Főleg a parasztok és pásztorok gyerekei között. Jól megértem magam velük, mert én is ilyen családból származom: az apám pásztor. Annál szorosabb kapcsolatban érzem magam velük, ha meggondolom, micsoda szerencsém volt, hogy legalább egy kis iskolai képzettséget szerezhettem.

Egyáltalán nem az a célom, hogy lehetőleg sok fogalmat gyömöszöljek beléjük. Inkább testvériességet és szeretetet ébresztgetek mindkettőnkben, és próbálom fölvenni a küzdelmet, amely kivezetne az anyagi nélkülözésből. Még más kötelezettségeim is vannak, de ebben az esztendőben különösen ezt a célt akarom teljes erőmmel megvalósítani.

+

Ha Afrikáról beszélünk, nem lehet nem emlékeztetni arra, hogyan történt a gyarmatosítás és mit jelentett a gyarmati uralom. Hogyan lehet a viszonyokat újjáalkotni, kijavítva a történelem hibáit, és jelszerűen elővételezni azt a társadalmi helyzetet, amely partneri kapcsolatokra és kölcsönös cserére támaszkodik.

Az ifjúságot északon és délen egyaránt meg kell ismertetni a történelemnek ezzel a revíziójával, meg kell velük értetni az emberi felelősségben való osztályrészüket. De senkit sem szabad bűntudattal megterhelni. Nem fizettethetjük meg a gyermekekkel az apák vétkeit.

Ma is előfordul még, sőt jobban, mint a gyarmati korban, hogy fehér technikusok vagy tanítók jönnek Afrikába, itt kezdik meg pályafutásukat, de mihelyt nevet szereztek, rögtön és mindörökre elhagyják Afrikát.

Hogy lehetnénk bizalommal valaki iránt, hogy kerülhetnénk kapcsolatba vele, ha csupán átutazó vendég, a gyökerei másutt vannak?

Csak kevésnek van bátorsága végleg letelepedni Afrikában. Nem mint úr az európai városrészben, hanem az egyszerű lakónegyedekben. Pedig ez az egyedüli eszköze annak, hogy az embereket megismerjék, és azok befogadják őket.

Lehetetlen az igazi közösség, míg nem jövünk tisztába azzal, hogy egy födél alatt lakunk, és a házat egyik felől fenyegető tűz azokat sem fogja megkímélni, akik a másik oldalon laknak. Európának nem szabadna ártatlanul a kezét mosni Afrikát illetőleg. Bármilyen gátakat emeljenek is, az ott adódó problémák előbb vagy utóbb ide is ki fognak hatni, és megfordítva.

Együtt kell küzdenünk, hiszen már bizonyos értelemben együtt is élünk. A történelemmel csak közösen tudunk megbirkózni, ha egyénileg nem is vesszük észre. (Joseph Zairéből)

+

Valamivel Santa Cecilián (Guadalajara, Mexikó) kívül néhány óriási öreg fa áll, a Camichines. Miután késő délután a város sok lakosával együtt az utcán szabadtéri szentmisét tartottunk, gyertyával a kezünkben átvonultunk az egész negyeden és utána ki a Camichines-hez. Hallgattunk. Erős szél fújt, így mindig újból meg kellett gyújtanunk a gyertyánkat a másikéról. Mikor odaértünk, körbe ültünk egy nagy tábortüzet, és énekeltünk.

Az Exodus eleven képe volt. A nép, az elnyomott nép, amely kivonul lakóhelyéről, helyzetéből. Az egyedüli, ami megmarad nekik, az Istenbe vetett remény. Isten szabadulást ígért nekik. Mindegyiknek ott a kezében a reménynek ez a kicsi fénye. De az út hosszú, a fény mindegyre kialszik. Az ember elveszíti bátorságát. Ha nem lenne ott az egész nép, egyik a másik oldalán, akkor nem lenne honnét újból bátorságot meríteni, nem lenne honnét a fényt meggyújtani. Legközelebb aztán majd ő adja tovább a lángot. A hosszú út egyik állomása a Feltámadt Krisztus ünnepe. Nála mindig újra meggyújthatják lángocskáikat, ünnepelhetnek, és még tisztábban látják útjuk irányát. Így a Feltámadottban megtalálják önmagukat, és ő megtalálja magát bennük.

„No basta rezar. Hacen falta muchas cosas para lograr la paz. — Nem elég imádkozni. Sok minden hiányzik, hogy elérjük a békét." Ez annak a dalnak a refrénje, amit ott a tűznél énekeltünk először, és utána mintegy az ifjúsági zsinat éneke lett.

Santa Cecilia a maga súlyos kérdéseivel és embertelen szegénységével valamennyiünk számára világossá tette, hogy nem rekedhetünk meg az imánál, hanem a cselekvés konkrét formáihoz kell eltalálnunk, kinek-kinek a maga helyzetében. A tűz, amelyet körülálltunk, meginť csak világossá tette előttünk, mennyire szükségünk van a melegére, mennyire kell az ima Krisztussal és Krisztushoz. Számomra nagyon jelentős volt ez a kivonulás és a tűz körül alkotott körünk, mert megéreztem, hogyan képviselnek átélt jelek és jelképek egész helyzeteket, és így talán képesek leszünk mindezt nálunk is keresztülvinni.

A mexikói beszámolók után Tübingenből jött csoportunk mélyen átérzi tehetetlenségét. Hogy tudunk mi egyetemi hallgatók vagy tanítók az iskolában úgy élni, hogy odaadjuk magunkat a szegények valóságos megszabadításáért? Hogyan kapcsolhatnánk ezt össze a mi életünk területén a harmadik világ szegényei iránti szolidaritással és segítséggel? Egyesek már régen belekezdtek. De hogyan haladhatnánk még tovább? Kétféle meggondolás akad mindig újból az utunkba: Vannak, akik a szociális és politikai cselekvést nem tartják minden további nélkül összeegyeztethetőnek a Jézus Krisztusba vetett hittel. Félnek, hogy a politikai harc során Krisztus a rövidebbet húzza. Mások hitet és politikát mindenestül egynek látnak. Megint másokat fojtogat egyes társaik határozott elkötelezése, és bűnösnek érzik magukat, mert azt hiszik, túl keveset tesznek. Egyik indítvány volt, hogy szakítsunk országunk életszínvonalával és fogyasztói mentalitásával. Néhányan levelezést akarnak kezdeni egy

latin-amerikai csoporttal, amely vidéken az öntudat növelésén dolgozik. Többen spanyolul tanulnak, megint mások csatlakozni fognak egy csoporthoz, amely a harmadik világból származó áruk eladásával próbálja tájékoztatni az itteni lakosságot, szoros kapcsolatba lépve a termelő országgal. Probléma, hogy mint egyetemi hallgatók kicsit elszigetelve élünk a város lakóitól. Valaki egy évre valószínűleg Latin-Amerikába megy majd közülünk. (Monika, BRD)

+

Sokunknak ez volt az első személyes találkozása a szegénységgel és elnyomással, sok ember életének mindennapi valóságával, itt Philadelphiának (USA) ebben a szegény, vigasztalan részében. Ha az ember végigmegy az utcákon, a legelső szembetűnő dolog az igazságtalanság. De még megdöbbentőbb, mikor ezen túlmenően az itt lakó emberekkel beszélünk. Elképzelésük az igazságosságról egyszerű és világos: „A feleségemet tegnap csonttöréssel kórházba vitték. Semmit sem csináltak vele, annyit mondtak, jöjjön vissza kedden . . . A kislányom négy nappal ezelőtt verést kapott a tanítótól. Fenyegetésekkel elérte, hogy senkinek se mondja el. Csak ma tudtam meg, mitől dagadt az arca . . . Egy férfit még aznap elküldtek a kórházból, amikor a szociális segély elfogyott. Pár nap múlva meghalt . . . Egy fiatal elárusító leejtett valamit az üzletben. Kidobták. Fehérek hibázhatnak. Feketéknek erre nincs joguk . . . "

Az igazságosságról való elképzeléseiket a mindennapi események alakították ki. Igazságos művelődési lehetőségeket követelnek, egészségügyi gondoskodást, biztonságot gyermekeiknek, és mindehhez azt a jogot, hogy emberi lények gyanánt bánjanak velük, hogy emberhez méltóan élhessenek. Ha az ember az igazságtalanságot napról napra a maga bőrén tapasztalja, akkor nincs lehetősége pusztán elméleti fecsegésre! És nincs elméleti fecsegés akörül sem, mi a helye Krisztusnak a küzdelmükben. Minthogy a hit és az ima egész világosan mindennapi életük középpontjába tartozik, az igazságosságot illető elképzeléseik ugyanolyan világosan és magától értetődően Krisztus felé vesznek irányt és belegyökereznek. Sokunknak igazi fölfedezés volt ez. Mert mi sokszor elméletekkel és szavakkal elfödjük azt, ami döntően fontos, és ezzel bonyolulttá tesszük az Evangélium egyszerű látását. (Magdalene Norvégiából, Mildrède Franciaországból)

+

Éppen a kikötőből jövök vissza, James, egy hallgatag bengáliai fiatalember, egész délután mutogatta a kikötőt és az érkező hajókat. Már régóta munkát keres. Nem sokat beszél erről, csak egyetlen mondatot ismétel gyakran: „I like everyone and I'm glad if everyone likes me. — Mindenkit szeretek és örülök, ha engem is szeret mindenki." Ez a legfontosabb neki.

A bengáliaiak lelkéhez legkönnyebben a családokon át találni utat. Akkor aztán órák hosszat elbeszélgethetünk a fiatalokkal. Ahová csak megyek, hamar összegyűl tíz-tizenöt fiatal. Nem szokták meg az ilyen kis csoportokban való vitatkozást, de nagyon fogékonyak rá. A vendégszeretet pedig páratlan: nem jöhetek úgy el egy házból, hogy teát ne igyak, és meg ne ízleljem a finom süteményt. Mifelénk csak karácsony körül kínálnak ilyet.

Gyakran terelődik a beszéd az erkölcsre, az egymás iránti szociális magatartásra. „Csak akkor jutunk előbbre — mondja Izsák egy beszélgetés végén —, ha megváltoztatjuk személyes céljainkat és egymáshoz való viszonyunkat. Segélyszervezetek és pénzadományok egészében nézve nem juttatnak bennünket tovább. Ha több az alamizsna, több a koldus is. A keresztények tudhatnák a legjobban: ha az ember adni kezd, a megajándékozottak hozzászoknak ehhez, és mindig többet akarnak. Ha meg abbahagyja, akkor nem akarnak többet tudni a kereszténységről. Mindenekelőtt olyan emberek hiányoznak, akik másokat önállóvá tudnak tenni, és fölébresztik ben-

nük az érzéket a másokért való odaadás iránt. Olyan emberekre van szükségünk, akik saját életükkel nevelnek felelősségre másokat: egyszerűen élnek, és amihez hozzájutnak, továbbadják másoknak. Csak akkor fogunk új világot alkotni, ha előbb magunkban vannak meg az elemei." Asha, a vállalati titkárnő hozzáfűzi: „Ha csak az értelmünkkel keresünk megoldásokat, nem jutunk messzire. Az értelmünk mindig kifogást emel. Ha a szívünkkel próbáljuk megragadni a dolgokat, akkor látjuk, mi a baj, és mit tudunk tenni. És ha cselekedeteinket a szív irányítja, akkor az értelem magától követi." (Bangladeshből)

+

A „Levél Isten népéhez" kérdését: „Egyház, akarsz-e lemondani privilégiumaidról?" — talán így lehetne érteni: le kell mondani saját biztonságunkról, kényelmünkről és tekintélyünkről, de nem szabad felhagyni prófétai tisztünkkel.

A privilégium olyasmi, amit birtokolunk. Szabadulni tőle vagy úgy lehet, hogy egyszerűen lemondunk róla, amennyiben lehetséges, vagy pedig újfféleképpen „birtokoljuk": a magánvagyon közvagyonná lesz, amiben mindenki osztozhat. „Adj annak, aki kér tőled, és ha valaki valamit elvesz tőled, ne kérd vissza" (Lk 6,30).

Más irányú gondolkodásra vezet a következő kérdés: mi sürget bensőnkben, hogy mondjunk le kiváltságainkról? Sokakat az embertársaik, mindenekelőtt a szegények és elnyomottak iránti szeretet. De a keresztény az igazi választ magában Krisztusban találja: „Te megnyitod nekem az utat, hogy merjek. Előttem jársz. A bennem lakó ‚nem'-et napról napra ‚igen'-né változtatod. Nem csupán néhány szilánkot akarsz belőlem, hanem egész életemet."

Ha a merész vállalkozás útjain — a szeretet útjai ilyenek — tovább haladunk, ha belevetjük magunkat a harcba, hogy „meghallgatást szerezzünk a hangtalanok hangjának, és előbbre vigyük az osztályok nélküli közösség ügyét", akkor napról napra jobban fölfedezzük személyes adottságainkat. Adottságainkat ajándékba kaptuk. Ezek életünk új kiváltságai.

A mások bőrére menő kiváltságokkal ellentétben ezeknak a szabad ajándékul kapott privilégiumoknak semmi közük társadalmi ranghoz vagy vagyonhoz, semmihez, ami mások számára nem hozzáférhető. Ezek az adományok nem a mi tulajdonaink. Ezek az „ajándékkiváltságok" belső életünk gazdagságából fakadnak, és kitárnak bennünket az egyetemes közösségnek. Forrásuk „az emberség mélyében van, ott, ahol senki sem hasonló a másikhoz." Ott, ahol Krisztus vár ránk, ahol megtörténik „a váratlan". Mint „sötétben égő lámpa" mutatják meg nekünk „az életszentség útját . . . ahol az a boldog, aki határtalanul, mindhalálig szeret; az utat, amely a vértanúság bizonyságához vezethet."

A szabadon ajándékba kapott kiváltságok megadják az erőt, hogy lemondjunk azokról, amelyekért mások fizetnek, a hamis biztonságról, a „földön" felhalmozott gazdagságról (Mt 6,19). Állandó dinamikával föltételezi egymást a kettő: minél inkább lemondunk személyes előnyeinkről, annál inkább fölfedezzük magunkban a továbblépéshez szükséges adományokat. Ha a társadalmunkban általában uralkodó értékeknek hátat fordítunk, minden bizonnyal ismeretlen vidékre jutunk. De eltölt az öröm, hogy fölfedezhetjük magunkat és másokat. Ha szívünket felüdíti a szeretet, akkor az elengedés, a lemondás már nem vigasztalan aszkézis, hanem a szabadulás teremtő útjai. (Moiz Rasiwala, India)

(A levelek a taizéi „Communion" c. kiadvány 8-11 számából (1975-76) és a „Taizéi levelek" 1973 februári számából valók.)

Sántha Máté

HILDEGARD BURJAN, A SZOCIÁLIS TETT EMBERE

Közéleti ember és szervező, feleség és anya, rendelalapító és elöljáró. Nem egyszer olvasunk olyanokról, akik kalandos életútjukon egymásután mindezt végigcsinálták. „Frau Doktor" azonban — így hívta mindenki — egyszerre volt mindez, ami páratlan.

Gyermekkorából (1883. jan. 30-án született a sziléziai Görlitzben) egy sajátságos élmény adja meg mintegy a „zenei alaphangot" életéhez. A hatéves kislányt édesanyja egyik este az ablaknál találja: tágra nyílt szemmel figyeli a szomszédos kertben mozgó fehér ruhás nőalakokat. Kérdésekkel ostromolja anyját: Kik ezek és mit csinálnak? Apácák? Mi az? Imádkoznak? Mi az? (A Freund-család felekezet nélkülinek van bejelentve. A vallás nem „téma".) Utána még sokáig fekszik álmatlanul ágyában: „Apácák? Az Istenükhöz imádkoznak? Kicsoda Isten? Ha ezek a szép nénik Istenhez imádkoznak, milyen szép lehet akkor Isten . . . És milyen szép lehet, ha valaki tud imádkozni Istenhez!" Zokogva fúrja fejét a párnába: „Istenem, én is szeretnék imádkozni!"

A gyerekkori sejtés hamarosan az igazság makacs keresésévé erősödik. Hildegard Lea Freund egyetemre jár Zürichben a századforduló idején. Nőknél ez még ritkaság. Tanárai közé tartozik F. W. Foerster, a jellemnevelés közismert írója, akinek bizonyára sokat köszönhet szívós, kitartó akarata képzésében. De a legnagyobb hatást Robert Saitschik teszi rá, aki maga is katolikus egyház küszöbén áll. Jellemző, hogy amikor ráeszmél befolyására, átmegy tanulni Berlinbe: látnia kell, megmarad-e életének új iránya idegen, semleges környezetben is. Veleszületett alaposságával évekig fontolgat, tájékozódik, küzd: „Istenem, ha vagy, mutasd meg magad!"

Ebben a komoly és szorgalmas filozopterben legalább ugyanannyi a kedvesség, báj, élénkség, jóság. 16 éves korában hallja először igazgatójától azt a mondatot, amelyet értetlen csodálkozására annyian ismételnek majd még életében: „Hálás vagyok Istennek, hogy megismerhettem." Segélykasszát hoz létre az egyetemen nélkülöző kollégái számára, gyalog futkos a városban, hogy beadhassa megtakarított zsebpénzét. Közben megismerkedik a magyar Burján Sándorral, egy győri cipőgyáros fiával. 1907. máj. 2-án házasságot kötnek. Mind a két fél „felekezet nélküli"-nek jelenti be magát. 1908 tavaszán Zürichben „magna cum laude" doktorrá avatják. Elhárítva Bachmann professzor megtisztelő ajánlatát, hogy legyen az asszisztense, követi férjét Berlinbe. Itt az egyetemen nemzetgazdasági és társadalompolitikai előadásokat hallgat, s baráti körben hosszú estéken át vitatkoznak főleg irodalmi és világnézeti problémákról. Később Bécsbe költöznek, ahol a fiatal Burján egy nagy telefongyár főmérnöke, majd vezérigazgatója lesz.

Közben azonban igen jelentős események történnek. 1908 őszén egy reggel a fiatalasszony rettenetes vesefájdalmakra ébred. Érezve a halálveszélyt, katolikus környezetbe akar kerülni, és a berlini Szent Hedvig-kórházba szállíttatja magát. Másodszor és immár döntően lépnek be a szép fehér apácák Hildegard életébe. Racionális nevelésű értelme eddig képtelen volt hinni a csodában. Most, amikor közelről látja, sőt mintegy a saját beteg testén megéli, hogyan változtatja át a kegyelem az önző embert áldozatos, anyaian gondos ápolóvá, most végre tud hinni. Ilyesmit, mint ezek a nővérek, nem képes csinálni a természetes, önmagára hagyott ember. „Foerster és Saitschik nem tudott meggyőzni: de itt á t é l t e m a kegyelem hatását, tehát semmi sem tarthat vissza többé." És most betű szerint teljesedik a költő szép szava: „Ki látni bírja a csodát, Az a csodát magában hordja." A kórlapról az eset teljes lefolyása követhető, s ezek a szakszerű följegyzések regénynél izgalmasabbak és drámaibbak. Azonnali operáció, kiveszik a vesekövet, de a seb gennyed, nem gyógyul. Októbertől márciusig a beteg négy nagyobb és több kisebb operáción esik át. Hónapokig napjában háromszor morfiumot kap, hogy a fájdalmakat bírja. 1909 nagyszombatján az orvosok tudtára adják a kétségbeesett férjnek: felesége órái meg vannak számlálva. Másnap, húsvét reggelén egy megmagyarázhatatlan tény előtt állnak: a vágás begyógyult, a beteg láztalan. „Geheilt entlassen" — mondja a lakonikus bejegyzés. Hildegard egyetlen következtetést von le ebből: ennek a csodálatosan visszakapott második életnek egészen Istenének kell lennie. A kórházat elhagyva aug. 11-én megkeresztelkedik.

A sokszoros operációk nyomai fél testét befödik; a sebhelyek olyan mélyek, hogy két ujja belefér. Belül súlyos összenövések képződnek. Egész élete során fájdalmak és betegségek fogják kínozni. Szinte érthetetlen, hogyan volt képes ilyen fizikummal ekkora teljesítményekre. Néha elszólta magát: „Ha Isten halálos órámban azt kérdezné, akarok-e tovább élni azon az áron, hogy mindezt még egyszer átszenvedem, habozás nélkül a halált választanám." De általában szuverén akaraterővel nem vett tudomást a fáradtságról, fájdalmakról. Virulóan friss külsejét látva senki nem is gyanakodhatott erre. Mintha csak a jó Isten is segítségére akart volna sietni, hogy teljesen eltűnhessen az ügy mögött, amelyet képviselt. Bajairól csak olyankor ejtett szót, ha mást erősíthetett vele. Egy alkalommal az egyik nővér lázról panaszkodott. Hildegard megjegyezte: „Ma én is nagyon nyomorúságos állapotban vagyok. Gyakran fel-alá járok a szobában és fájdalmamban a falba verem a fejemet." A nővér egyszerűen nem tudta elhinni: hiszen olyan kedvesen, derültten beszélgetett vele!

A képviselőválasztási körút idején kezdett mutatkozni súlyos cukorbaja. Saját magának adta be naponta az inzulint. A reggeliző asztalnál a szomjúságtól szájpadlásához tapadó nyelvvel nézte, milyen jóízűen eszik és iszik az ura. Ő nem ehetett, hiszen még azután ment el erőt meríteni a napi szent-

miséből. Persze kérhetett volna fölmentést, de saját személyének minden kivételezése mérhetetlenül távol állt tőle.

Ami más fiatalasszony legnagyobb öröme, neki az is súlyos megpróbáltatást jelentett: rövidesen Bécsbe költözésük után anyai örömök elé nézett. Az orvos életveszélyesnek ítélte a szülést a súlyos operációk után, és mindenképpen el akarta vetetni a magzatot. Hildegard hajthatatlan maradt. Igaz, a gyermek születése csaknem az életébe került, de végül is világra jött, és a szeretet nagy szentjének, Magyarországi Szent Erzsébetnek a nevét kapta. Négy nappal a szülés előtt Hildegardnak abban a boldogságban volt része, hogy férje is megkeresztelkedett, s ezzel lelki egységük még szorosabbá vált.

Hamarosan annyira beletalálta magát új hazájába és körülményeibe, hogy ismét időt tudott szakítani szellemi továbbképzésre. Szokása szerint egyetemi előadásokra járt. Egy nap a hirdetőtáblán egy meghívást fedezett fel egy szociális munkáról szóló tanfolyamra. Ez volt a Gondviselés első ujjmutatása életműve felé. A tanfolyam vezetője, Lola Marschall grófnő életre szóló barátja és munkatársa lett, s környezetéből kapta később a „Caritas Socialis" első tagjait.

A tízes években kezdődött szerteágazó szociális munkája, amelynek még vázlatos összefoglalása is hosszú oldalakat venne igénybe. Jóbarát mondta róla: sok embernek vannak jó gondolatai, de ő keresztül is viszi, amit gondol. Alapos megfontolás és sok imádság előzte meg minden vállalkozását, de amit egyszer eltökélt, azt vasakarattal és kifogyhatatlan ötletességgel vitte végbe. Sok mindent kezdeményezett, sokban működött közre, ami ma magától értetődőnek látszik, akkor azonban még egyáltalán nem volt az.

Első írása a gyermekfoglalkoztatásról szólt. Nagy része volt abban, hogy a visszaélések ellen hamarosan törvényt hoztak. 1912-ben a bedolgozó nők nyomorára figyelt fel. Szegény özvegyek, családanyák éjszakába nyúlóan varrtak, hímeztek nagy cégeknek éhbérért. Társaival házról házra járva próbálta az agyondolgozott, gyanakvó nőket egy szervezett közösség megalkotásának megnyerni. Nem sokkal a „Házimunkásnők Szövetsége" megalakulása után Hildegard átadta a vezetést az e célra kiszemelt tagoknak. Semmi kérlelés és könny nem használt. Egy életen át szilárdan ragaszkodott ehhez az elvéhez: a legnagyobb odaadással szentelte magát egy-egy feladatnak, de mihelyt nélkülözhetőnek látta magát, visszavonult a saját lábára állított műtől. Hiszen még így is valóságos szakítópróba volt az élete a rengeteg különféle munka között.

Az első világháború megpróbáltatásai a mérhetetlenbe tágították a munkateret. Gyakorlati érzékeivel hamarosan megalapította a „Szociális Segítség" egyesületét: nagyban beszerzett élelmiszereket osztottak ki 8 elosztóhelyen a dolgozó asszonyoknak beszerzési áron, sorállás nélkül. Minden keresztény női szervezetet összefogott ebbe az egyletbe, úgyhogy 12 000

nő tartozott bele. Ő maga itt és a továbbiakban nemcsak hogy semmi tiszteletdíjat nem fogadott el, de még kosztját és útjait is maga fedezte. Pedig az otthoni helyzet sem volt éppen rózsás. 14 barátságos, meleg varrószobát rendezett be a városban, ahol a jelentkezők kapott anyagból milliószámra varrtak fehérneműt és egyebeket a katonáknak, díjazás ellenében. Egyik csúcsteljesítménye volt az ún. „Erzgebirge-akció": az éhhaláltól fenyegetett szudéta hegylakóknak (ma Csehszlovákia) több száz tonna élelmet koldult össze a hatóságoktól, s ezt a legszigorúbb télben, saját nyomorúságos egészségére mit sem ügyelve, személyesen kísérte el. Később egyszer nagytakarítás közben ráakadt a hálalevelek tömött fiókjára. „Elégetjük, másra is jó ez a hely. Jobb, ha az ember elfelejti az ilyen dolgokat, elég, ha a jó Isten tudja."

1918-ban először félévre a városi tanács tagja lett, majd a keresztényszocialisták országgyűlési képviselője. 1919. márc. 12-én vonult be a parlamentbe, és még ugyanaznap benyújtott egy javaslatot az anya- és csecsemővédelem, egy másikat gazdasági és háztartási leányiskolák létesítése érdekében. Nem volt nevelésügyi vagy szociális intézkedés, amit ne a legélénkebb figyelemmel kísért volna. Feladatát így látta: „A nők, akik politikai tevékenységre határozzák el magukat, csak egyet akarhatnak: segíteni és szolgálni." Felszólalásait figyelmesen és szívesen hallgatta a nemzetgyűlés minden tagja, mert mindig átgondoltan, higgadt tárgyilagossággal, tiszta segítő szándéktól áthatva beszélt. A demagógiát nem ismerte, egyszerű és közvetlen volt. „Frau Doktor Burjan a parlament lelkiismerete" — mondták róla. Híven ragaszkodott megbízatásához: a dolgozó nők érdekeit képviselte. Mikor a háztartási alkalmazottak törvényjavaslatára került a sor, saját alkalmazottjával, a derék parasztlány Poldival beszélte meg, mi lenne a legjobb megoldás. De beszédeinél még többet ért el, igazi női módon, közvetlen beszélgetés és kapcsolatok során. Finom érzéke csalhatatlan volt. Már leendő népjóléti miniszterként emlegették. Ő szegény csak azt tudta, hogy napnap után szakadatlanul üléseken gubbaszt — öt bizottság tagja volt —, kérelmezőket fogad, szociális alapításai ügyében futkos, esténként épp úgy agyondolgozott és problémákkal teli urával beszélget, azután pedig íróasztala mellett ül féléjszaka. Lelkiismereti kételyei is voltak: nem mindennel értett egyet, amit pártja képviselt, és ezt nem volt módja kifelé kifejezésre juttatni. Elhatározta, hogy a következő választásokon nem jelölteti magát, s ezt keresztül is vitte.

Nagyon csalódnánk, ha azt hinnénk, hogy Hildegard erejéből a túlfeszített tevékenységnek ebben az idejében semmi másra nem futotta. Mert ugyanezekre az évekre esik legigazibb élethivatásának kialakulása is. Megkeresztelkedése óta szüntelenül kereste ezt. Lelki beállítottságát szívesen jellemezte Hamlet szavával: „Readiness is all, minden a készség." Ő valóban készen állt megtenni mindent, amit Isten akaratának ismert fel. Mind világosabban látta, hogy az igazán mélyreható szociális segítés első feltétele:

derék, képzett munkaerők, emberek, akik életre szólóan elkötelezik magukat mások szolgálatának. Kezdett kialakulni benne egy evangéliumi tanácsok szerint élő közösség gondolata. Vizsgálódott: tanulmányozta az akkoriban alakult magyar szociális testvérek, a müncheni Szentcsalád-nővérek szabályzatát. „Ne csináljon se magyar dolgot, se németet, csinálja a sajátját, azt, ami a szívéből jön, minden teketória nélkül! Én segíteni fogok, amiben csak tehetem" — mondta neki érseke, Piffl bíboros. Valóban hűséges támasza és pártfogója maradt. Nagy szerencse volt ez, mert Frau Doktor soha nem fogott nagyobb feladatba főpásztorának véleménye és jóváhagyása nélkül. Ha pedig az óhajtott valamit, az parancs volt számára. Másik nagy támogatója Dr. Seipel, a későbbi kancellár lett. Halálig tartó barátság fűzte őket egymáshoz, amelyben valószínűleg Seipel kapott többet. Hildegard mellett sajátságos módon amolyan „ördög ügyvédje"-ként szerepelt. Nem volt az asszonynak olyan elgondolása, amit ne ellenvéleménnyel fogadott volna. Mikor egyszer kérdezték, miért, bevallotta, hogy elvből. „Frau Dr. Burjan olyan szerény, hogy szüksége van valakire, aki nemet mond neki. Ez biztonságot ad számára, és tisztázza a terveit. Amit helyesnek és szükségesnek ismert meg, attól úgy sem lehet eltántorítani."

Teljes volt az ellentét az alakítandó közösség terén is. Hildegard lelkében a tabernákulum előtti hosszú imák és meggondolások során népmisszionáriusok eszméje bontakozott ki, akik szerzetesi ruhától, klauzúrától nem akadályozva szolgálják az Egyházat és a rászorulókat. Bármennyire tisztelte és szerette is a fennálló szerzeteket, látnia kellett, hogy az idők rugalmasabb intézményeket követelnek. Seipel viszont elkötelezett lelkek kis csoportja helyett laza közösséget akart, a lehető legszélesebb alapon. Hildegard nem szerette semmiben sem azt, ami fél, ami homályos és nehezen fogható. Mégis megadta magát. Ha Isten úgy akarja, majd kialakul ebből is az ő terve. Az új egyesülés jelmondata Szent Pál mondása lett: „Caritas Christi urget nos", neve pedig végül is az átfogó jellegű „Caritas Socialis". 1918 nagyhétjén P. Szabó Szádok OP tartott lelkigyakorlatot 40 szociális munkában részt vevő nőnek. Ezekből alakult meg 1918. okt. 24-én a CS, és ezután havonként tartotta összejöveteleit. Mondanunk sem kell, hogy hamarosan elkülönült az a kis „belső kör", amelyről Frau Doktor álmodott. Egy év után Seipel is belement a különválásba. Sőt később az egészet az ő alapításaként emlegették. Hildegard egy szóval sem tiltakozott ilyenkor. Pedig a valóság éppen az ellenkezője volt.

„A mi programunk — mondta — olyan embereket fog létrehozni, akik benső életük túlcsordulásából tudnak közösséget alkotni, jobban, mint külső eszközökkel el lehetne érni. Ez lenne Krisztus követésének igazi közössége." Merész program, merész és mai elgondolás. Hildegard nem sietett: élő szervezetként hagyta formálódni társulatát, egyik év tapasztalataiból tanult a másikra, és elvszerűen igyekezett a rugalmasságot biztosítani. Tudta, hogy az alapító kiesését majd úgyis szilárdabb formáknak kell pótolni. Imádkozott,

dolgozott és szenvedett — és Istenre bízta a többit. „Az irányt egészen és mindenestül Istenre kell hagynunk" — mondta nővéreinek, és jellemző józanságával hozzátette: „Ezt gyakran mondja az ember, és közben mégis a saját elgondolásait szeretné közbetolni." Fogadalmak letételét sem tervezte. „Nem ez a legfontosabb, hanem a fogadalmak szelleme, és az, hogy ebből a szellemből éljünk." Persze nehéz volt ezt az elgondolást tartani a kissé maradi osztrák társadalom nyomása, a nagy rendek kisugárzása (nem egy szívesen látta volna az új társulatot mint „harmadrendjét") és maguknak a nővéreknek szilárdabb kereteket igénylő odaadása ellenében. Amikor 1919. júl. 20-án az első hat nővér átvette a mai központot a Pramergassében, hogy ott dolgozó leányok otthonát vezesse, egységes ruhát és nővérnevet kívántak. (A ruhát Hildegard minél egyszerűbbre tervezte meg, és ahol célszerűbb, bármikor felváltható polgári ruhával.) 1922-től pedig ígéretet tettek, hogy amíg a CS-hez tartoznak — féléves kölcsönös „felmondás" alapján bármikor megválhattak egymástól —, az evangéliumi tanácsokat követik. (Ma legalább két éves jelöltség után ideiglenes, majd életre szóló ígéretet tesznek.)

Sok szemrehányást kaptak Hildegard nővérei „se hús, se hal" életformájuk miatt. „Nem vagyunk sem ‚szerzetesek', sem ‚világiak', hanem van bátorságunk valami újra" — mondotta az alapító. Róma mindenesetre méltányolta ezt az újat. Hildegard már 1920-ban kihallgatáson tájékoztatta XV. Benedek pápát, méltánylását és áldását hozva a nővéreknek. 1936-ban kapták meg a hivatalos jóváhagyást. Hildegard azt is előre látta, hogy minden ilyen mozgalom egy idő múlva szakadáshoz vezet, de ez egyúttal tisztázódást is hoz. Utóda alatt valóban egyre inkább a bencés rendi eszmény felé tolódott el a CS vezetése. Végül a nővérek egy része kivált, a nagy többség azonban megmaradt az eredeti úton. Az alapítónő élete végéig lelkiismeretesen dolgozott a szabályokon; értékes segítsége volt ebben a nagy liturgikus P. Jungmann.

A nagy „szociális szent", Assisi Sz. Ferenc napján szentelték magukat az első tagok ünnepélyesen Isten és testvéreik szolgálatának a Frau Doktor által megfogalmazott imával. Ez a felajánlás mély bepillantást enged a saját belső életéről különben oly hallgatag asszony lelkébe:

„Iránted való szeretetből, isteni Üdvözítő, s kegyelmed segítségében bízva szolgálatodra szentelem magamat mától kezdve mint a Caritas Socialis tagja, az embertársaimért végzett munkában. Tőled kapott feladatot látok ebben a munkában, és szívem mélyéből köszönöm Neked, hogy arra méltatsz, hogy szereteted eszköze legyek. Komolyan eltökélem, hogy munkámat teljesen a Te szellemedben és szentjeid példájára végzem. Elhatározom, hogy magamra nem gondolva csak a Te dicsőségedet keresem, semmi nehézségtől és fáradságtól nem riadok vissza, és nem hagyom, hogy bármi sikertelenség megrendítsen, bármilyen siker eltávolítson Tőled. Elhatározom, hogy a

szociális munkában mindig nyugalomra és kiegyensúlyozottságra, alázatra és türelemre, hűségre és állhatatosságra törekszem. Végy el engem önmagamtól, és tölts el Veled és Szentlelkeddel. Amen."

Minden intézkedésében hármas cél lebegett az alapító előtt: Isten dicsősége, a nővérek személyes megszentelődése és a gondjaikra bízottak testi-lelki megmentése. „Sokkal nagyobb igényeket kell támasztani a szociális munkások lelki érettsége tekintetében. Ez az egyik legfontosabb pont a CS életében. Olyan emberekre van szükségünk, akik nem akarnak elzárkózni az élet veszélyei elől, hanem imádkoznak és a legbensőbb egyesülésre törekszenek Istennel, akik bizonyosan tudják, hogy minden tevékenység csak hiú lárma és füst, ha nem igazán a Szentlélek vezéreli."

Igazi édesanyai készséggel állt minden tag rendelkezésére. Kéznél volt minden problémában, állandóan látogatta övéit, vagy azok keresték föl. Mélységes tisztelet töltötte el ezek iránt az Istennek szentelt lelkek iránt, és ez viselkedésében ki is fejeződött. Egyszerűség és jóság, közvetlen érdeklődés és emberi közelség, megnyerő kedvesség, megértés és találékonyság, diszkréció és becsületesség tette vonzóvá a vele való érintkezést. Ha kellett, nyíltan megmondta a kellemetlent is, de az illető bizonyos lehetett benne, hogy csak a szemébe mondja, nem a háta mögött. Reális életfelfogása és anyai jósága természetesen a fizikai szükségletekre is kiterjedt. A rendek történetében neki volt először gondja arra, hogy nővéreit állami biztosítással lássa el öregkorukra. Amellett szabályos szerződéssel biztosította, hogy a CS-hez való tartozásuk idején a társulat gondoskodik róluk. Nézete az volt, hogy a szociális igazságosságnak nem szabad kívül rekednie egy egyházi intézmény kapuján. Kalksburgban szerzett egy anyaházat, ahová majd az elöregedettek visszavonulhassanak. Különben rövidesen eljutottak odáig, hogy a társulat saját erejéből tartotta fenn magát.

A lelki elmélyülést szolgálták a havi „pihenőnapok" (rekollekciók), évente 3-8 napos lelkigyakorlatok (Jungmann, Lippert és hasonlók vezetésével), negyedévenként egész napos szentségimádás, sőt ún. „Caritas-évek": egy éves tervszerű önképzés és vallási elmélyedés.

1921 júniusában átvették a Bécs melletti kis Mária-kegyhelyen, Maria Enzersdorfban egy árvaház vezetését. Ez lett egyben az első újoncház is. Hildegard hóban-sárban hetenként kiutazott oktatásra. Majd a jelöltek beköltöztek Bécsbe, egy az érsekség tulajdonában levő házba. Igaz, berendezésre egyelőre még nem tellett, karácsonykor az isteni Gyermekhez hasonlóan a földre fektetett szalmazsákokon aludtak. Lassan a bútorzatot is összekoldulták. Hildegard ajándéka az örökmécs volt a kápolnába. Mint a noviciák „gyakorlóiskoláját" egy otthont rendeztek be a házban a „csúszkálóknak", az 1—4 éves gyerekeknek. Amikor az avató ünnepség során (Hildegard nagyon értett az ilyenek meleg, hangulatos megrendezéséhez) a bíboros ünnepi ornátusában a gyerekszobában megjelent, az egyik kicsi ujjongva kiabálta: „A Mikulás!"

Munkahelyek tekintetében az ügy sürgető fontossága vagy az egyházi felsőbbség kívánsága mutatta meg Hildegardnak Isten akaratát. Olyan területeket vállaltak szívesen, ahol más vállalkozó nem akadt. Bizony az első nővérek rugalmassága és önkéntes engedelmessége sokszor nehéz próbák előtt állt, mert igen gyakran kellett cserélgetni feladatkörüket, hogy betanítsák a még gyakorlatlanokat. „Csak akkor lesz meg a belső mozgási szabadságunk — intette őket Hildegard —, ha függetlenek maradunk munkánktól. Nagyon kevés az olyan ember, aki igazán a legjavát adja bele a munkába, és mégis független marad, mindegy neki, ha félév múlva egészen más munkára küldik. Nagy igény ez lelkileg és szellemileg is." Amikor a munka nagyon nehéznek és kilátástalannak látszott, ezt mondogatta: „És ha csak egyetlen embert is megmenthettünk! . . ."

Az érsek kívánságára kezdtek törődni Meidlingben a nemibeteg nők kórházával, akiket a rendőrség szállított be kényszerkezelésre. Otthont alapítottak az onnan elbocsátottaknak. Ebből eredt működésük egyik fő ága: veszélyeztetett nők és fiatalok gondozása. A következő ilyen otthont egy igen elhanyagolt állapotban lévő házban kellett berendezni. Kápolna létesítésére az egyetlen megoldás a szép boltozatos tehénistálló lett volna. Istállóból — kápolnát? Hildegard az érseki konzisztórium elé terjesztette a dolgot. Egyesek igen megbotránkoztak. Szerencsére az érsek tudta, hogyan döntsön: „A Megváltó istállóban született!" Következő létesítményük hajléktalan leendő anyák otthona volt. „Éjjeli menedékhelyet" is rendeztek be hajléktalan nőknek. Lassan a hatóságok is fölfedezték, milyen értékes segítséget találhatnak a CS-ben. Első ilyen vállalkozásuk 1923-ban a rendőrségtől összegyűjtött elhagyott gyerekek otthonának átvétele volt, majd a pyrawarthi pszichopata leányotthoné. Mikor Hildegard megjegyezte: volna ugyan néhány nővér, akit oda tudna küldeni, de nem osztrák állampolgárok, és így a törvény szerint nem dolgozhatnak állami helyen, ez volt a felelet: „Küldjön akár hottentottákat, csak a maguk nővérei legyenek!" 1922-ben átvették a pályaudvarmissziót, önkéntes vállalkozók segítségével. „Nappal ugyan nincs időm, de este 9-től 12-ig, mikor a gyerekek alszanak és az uram ott van velük, szívesen elmegyek hetenként kétszer" — mondták a derék asszonyok. A hitleri megszállás alatt a munkát leállították. De amikor a „harmadik birodalom" összeomlásával 1945-ben a menekültek áradata zúdult a pályaudvarokra, ismét újjáéledt, és sok évvel Hildegard halála után ezreknek és ezreknek nyújtott segítséget. Nem utolsó sorban hozzájárult a leánykereskedelem megszűnéséhez. Máig fennáll. 1971-ben pl. 26 500 embernek voltak szolgálatára a két nagy bécsi pályaudvaron ebben a „záróra nélküli szolgálatban."

Az ifjúság gondozása közben szerzett tapasztalatok mindinkább erősítették Hildegard vágyát, hogy a bajt gyökerében ragadja meg: a szükséget szenvedő, veszélyeztetett családokban. Amikor az első nővérek kiküldésének kísérlete 1925 májusában kedvező visszhangra talált, plébániai alapon szerette volna a családszolgálatot megszervezni. Ausztriában egyelőre féltékenység-

ből útját vágták a „plébániai nővérek" beállításának, de a litomericei püspök (Csehszlovákia) meghonosította az intézményt. Hildegard mindenhova párosával küldte nővéreit, hogy legalább egymás támaszai legyenek. Nagymosástól csecsemőgondozásig és állásközvetítésig mindent vállaltak, amire éppen szükség volt. Viszonzásul semmit sem fogadtak el. De a plébániára juttatott hálaadományokból minden nehézség nélkül el tudták látni őket. Az Egyháztól távol állókat Hildegard különösen szívükre kötötte. „Ezzel a ‚prédikációval' — írja később a családgondozás munkájáról — sokan, sokan váltak ismét hivő emberré." Állandó levelezéssel tartotta a lelket övéiben, s időnként — rengeteg kényelmetlenség és áldozat árán — végiglátogatta őket. Ilyenkor sok eredményt hoztak az egyes plébánosokkal folytatott megbeszélések is. A nővérek meghatva emlegetik, hogy Frau Doktor mindig finom falatokat, édességeket hozott magával nekik, — ő maga, a cukorbeteg, csak teát ivott.

A Hildegard haláláig eltelt nyolc év alatt 20 000 család kapott anyagi és erkölcsi segítséget a CS-től.

Utazásai alkalmával mindig nyitott szemmel tanulmányozta az illető ország szociális berendezéseit, és mindenből tanult. Így adta neki egy müncheni menza a „Szent Erzsébet-asztal" ötletét. Az intézmény virágkorában 26 helyen 6000 szemérmes szegény kapott csinosan terített asztalnál tápláló, meleg ebédet télen át, jelképes összegért, nemzetiségre, vallásra, világnézetre való tekintet nélkül. A kiszolgálást önkéntes vállalkozók látták el. Miniszterek és követek feleségei kötötték maguk elé a fehér köténytt. Sok társaságbeli dáma Hildegard iskolájában tanulta meg először a jócselekedetnek azt a szerény, kedves stílusát, amely igazán értékessé teszi. Nem egy, aki talán csak az illendőség kedvéért jelentkezett, teljesen hatása alá került a munkát átjáró önzetlen, odaadó szellemnek, és eddig üres élete észrevétlenül tartalommal telt meg. Hildegard „betegek asztalát" is szervezett: azoknak, akik nem tudtak kimozdulni hazulról, autóval szállíttatta el az ebédet. Mindezt könnyű leírni, de a legapróbb részletekbe menő szervezés mérhetetlen sok gondot, fáradságot, időt igényelt.

Legmerészebb elgondolása a Seipel kancellár emlékére építendő Krisztus Király-templom volt Bécs egyik nagy munkásnegyedében, a XV. kerületben, mellette népgondozó házzal. Megszerezte a telket és összegyűjtötte a költségeknek kb. felét. Az alapkő letételét már nem érte meg. Kezdettől tudta, hogy ez lesz utolsó vállalkozása. Mikor halálos ágyán azt kérdezték: nem sajnálja-e, mosolyogva felelte: „Nem, igazán nem számít. Fontos csak az, hogy csinálhattam, és hogy a jó Istennek tetszik. Sohasem a sikerért dolgoztam, soha nem akartam, nem kerestem a sikert, ezt nyugodtan mondhatom."

Miből fedezte Hildegard mindezt? Csak bámulattal nézhetjük, mennyire egyesült benne két igen ritkán találkozó adottság: Isten és ember szolgálatának tiszta szándéka zseniális gyakorlati tehetséggel, szervezőkészséggel,

ötletességgel. Persze állandóan koldulnia kellett — kedvesen „Franciscus-utaknak" hívta ezeket az útjait —, de szívesen adtak neki, mert tudták: jól forgatja, amit kap. Egyik elve volt, hogy a lehető legkisebb adminisztrációval dolgozzék: az adományok lehetőleg teljes értékükben jussanak el a kijelölt célba. Évekig jótékony célú összejöveteleket rendezett. Később lottójátékokat. Minden vállalkozását a legapróbb részletekbe menő körültekintés és a legszigorúbban becsületes elszámolás jellemezte. A kalksburgi ház átvételekor nem akarták elhinni neki, hogy nem jogi doktorátusa van.

„Gyermekei" és gondjai szaporodásával sem hanyagolta el saját családját. Estéi változatlanul hazatérő uráé voltak. Sok töprengést okozott neki, hogyan lehet ő, a feleség és anya, a magasabb osztályokhoz tartozó és ennek megfelelő társadalmi kötelezettségeknek alávetett asszony egy evangéliumi tanácsokat követő közösség vezetője? Ez azonban csak az ő lelkiismeretét foglalkoztatta, az illetékeseknek és érdekelteknek semmi gondot nem okozott. Mindnyájan látták teljes függetlenségét az anyagiaktól, aminek egyszer férjével kocsiba ülve ezekkel a szavakkal adott kifejezést: „Ugye mindazt, amink van, istentől kölcsönbe kapottnak tekintjük?" Utolsó betegségében Dollfuss kancellár Rómából, a Szentatyától remek olvasót hozott neki. Nagy örömmel csavargatta ujjai köré, de nem mulasztotta el figyelmeztetni környezetét: ne ezzel temessék el, arra egyszerűbb is jó lesz; ezt inkább tartsák meg!

Naponta elimádkozta Szűz Mária kis zsolozsmáját, ha másképp nem, a villamoson. Szívesen olvasta szentek vagy szentéletű kortársak életét. Assisi Sz. Ferenc, Sienai Sz. Katalin, Avilai Teréz, Páli Vince voltak a kedves szentjei. P. Eymard eucharisztikus lelkülete elbűvölte. Ügyeiben gyermeki kedvességgel folyamodott szentjei pártfogásáért. Kitűnő emlékezete volt, szeretett idézeteket és az iskolában tanult verseket mondogatni. Nagyon szerette a természetet. Nagyszerű útimarsall volt, rövid idő alatt is a lehető legtöbbet merített egy ország kultúrájából és művészetéből. Különösen szívesen látogatott kegyhelyeket. Utoljára halála előtt öt héttel járta végig a római bazilikákat gyalogosan, lihegve, izzadságban fürödve.

Kérlelhetetlen becsületérzésével és lelkiismeretességével szellemesség, vidám kedély párosult. Ragyogó örömmel tudott ünnepelni, kislányával játszani, egy összejövetelt élvezni, vagy akár egy felfújható gumimalacnak örülni. És boldog volt főleg, ha adhatott. Karácsony előtt már jókor összeállította a nővérek és munkatársak listáját, mindegyiknek maga választotta ki gondosan az ajándékot, szépen becsomagolta és sajátkezű üdvözletet írt hozzá. Olyan volt a dolgozószobája ezekben a napokban, mint egy raktár.

Politikai éleslátására jellemző, hogy a hitlerizmus veszélyét már akkor észrevette, amikor ezt Ausztriában még kevesen látták. Aggasztani kezdte a közösséggel kapcsolatban „nem-árja" volta. De Piffl érsek hallani sem akart visszavonulásáról. „Köszönöm Istennek, hogy ezzel az asszonnyal dol-

gozhatom!" Amikor 1933-ban Innitzer bíboros került a bécsi egyházmegye élére, Hildegard sietett bemutatni neki a nővéreket, saját elöljárói hivatalát pedig letette a kezébe. Az érsek fölvetette, nem lenne-e jó maguknak a nővéreknek a köréből állítani össze új vezetőséget. Teljes készséggel fogadta a gondolatot. Annál kevésbé a nővérek. Valóságos ostromot intéztek ellene: ne hagyja el őket. Frau Doktor tanácstalan volt. Belső ösztöne azt súgta, maradjon elhatározásánál. Pünkösd előtt egy viharos ülésen a Pramergasséban arra kérte nővéreit, könyörögjenek a Szentlélekhez megvilágosításért. És Isten megmutatta akaratát: tíz nap múlva holtan hozták vissza ugyanebbe a szobába. Így Piffl érsek kívánsága is teljesült: „végső leheletéig a nővérek élén kell maradnia, mindaddig, míg Isten maga el nem hívja onnét."

Két hónappal előbb egy sajátságos epizód történt. Együtt ültek egy este férjével. Egyszerre az asszony megszólalt: „Kérlek, tedd le egy kicsit az újságot, szeretnék valamit mondani. Azt hiszem, két hónap múlva meghalok. Azért most még nyugodtan meg akarom mondani, milyen boldog voltam veled. Köszönöm mindazt a szép esztendőt, amit egymással átéltünk, köszönöm a megértésedet és a segítségedet a munkámban." Azt is meghagyta neki, hogy a gyász leteltével házasodjék meg újra, és megnevezte, kit vegyen el. Mindez így is történt. Burján Sándor 1938-ban, a hitleri időkben második feleségével Brazíliába utazott, ott új létalapot teremtett a kávéültetvényeken. 1973-ban, 91 éves korában halt meg Bécsben.

Pünkösdre kirándulni mentek. De ezt kénytelenek voltak megszakítani Hildegard rosszulléte miatt. Az orvosok szerint a teljesen elgennyesedett és a belekkel összenőtt vesét ki kellett venni. Hildegard előre megmondta, hogy ez az operáció az utolsó lesz. A még otthon töltött két napot arra használta, hogy rendezze dolgait, és levelezéséből mindazt megsemmisítse, ami más emberek bizalmas közlése volt. Ő, aki egész életében olyan tartózkodó volt megnyilatkozásaiban, most az utolsó napokban nyílt és közlékeny, mint egy gyermek. „Halálom egyetlen nagy Deo gratias!" „Sok mindent rosszul csináltam életemben, de soha nem kerestem mást, mint Isten akaratát. Ezért semmitől sem félek." Boldogan állapította meg: életében néha arra gondolt, milyennek látszik majd minden a halál órájában? nem csalóka látszatnak tűnik-e mindaz, amiben hitt? „De most látom, hogy minden igaz, minden valóság!" Személyes tárgyait, megtakarított háztartási pénzét elosztogatta munkatársnőinek. „Évekig takarékoskodtam, hogy mindenkinek egy kis örömet tudjak szerezni, ha meghalok. Sok örömet szeretnék szerezni! Gondolkozzunk csak, mit adhatnék még oda?" Külön borítékokat készített az orvos és ápolónő számára, ha férje izgalmában megfeledkeznék róla.

Az operáció szépen sikerült. De rövidesen komplikációk léptek föl. Jún. 11-én így ujjongott: „Szentháromság vasárnapja! Micsoda csodaszép nap meghalni! És milyen szép lesz: megpihenni Istennél!" Azután betegsége hetéről így nyilatkozott: „Milyen zavartalanul szép nyolc nap volt ez!"

Isten szépsége, amelyet a gyermek Hildegard megsejtett, most teljes ragyogásában sugározta be utolsó óráit. „Most Isten volt nálam — suttogta egyszer —, Isten! Milyen szép az Isten!" Megkérdezték, akarja-e a szent útravalót. „Igen, igen, ez szép!" Délután fél öt felé a nap besütött az ablakon. Hildegard fölegyenesedett és felujjongott: „Világosság, sok világosság kell ma nekem, hiszen hazamehetek, hazamehetek! Ó milyen szép is, hogy hazamehetek!" Majd ismét a körülállókhoz fordult: „Olyan jók voltatok hozzám! Köszönöm, nagyon, nagyon köszönöm!" Megcsókolta feszületét, és lassan, tagolva elmondta „végakaratát": „Édes, édes Üdvözítőm — add, hogy minden ember nagyon kedves és jó legyen — hogy szerethesd őket — tedd gazdaggá mindnyájukat — mérhetetlen gazdaggá — általad, csak teáltalad!" Aztán már csak két szót suttogott: „Gott — schön" . . .

A bécsi központi temetőben síremléke olyan, amilyennek ő maga kívánta: Jézus fehér márvány alakja uralkodik rajta, a felirat pedig a Te Deum végső sorai: „In Te, Domine, speravi, non confundar in aeternum." Schuschnigg, az akkori kultuszminiszter, ezekkel a szavakkal fejezte be temetési beszédét: „Egyet adjon meg nekünk az Isten: egy darabkáját annak a békének, amely ennek az asszonynak az életéből sugárzott."

A Caritas Socialisnak az alapító halálakor 191 tagja volt. Számuk ma 224. Ausztriában 50 helyen dolgoznak nehezen nevelhető fiatalokkal, öregotthonokban, pályaudvarokon, családokban, a meg nem született élet védelmében, tanácsadó szolgálatban és egyéb szociális munkában. Van egy tanácsadó helyük kábítószerek áldozatainak is. Németországban három, Olaszországban és Brazíliában két-két helyen és Betlehemben is megtelepedtek. 1963 óta pápai jogú társaság lettek. Az alapítónő boldoggá avatása megindult. Nehezen megy előre, mert bár a hitleri idő alatt utolsó lakását elfoglalta a Gestapo és az ott összegyűjtött életrajzi anyag és levelek megsemmisültek, mégis rengeteg a dokumentum, és azt mind a hivatalos nyelvre kellene fordítani. Hildegard régi társai azt mondják: maga Frau Doktor akadályozza az ügyet odaföntről. Hiszen — ismerve a rendalapítók sorsát — meg is kérte őket, eszükbe ne jusson ilyesmi. Elképzelhető, hogy húzódozik Bernini glóriájától. Elég neki az az egyszerű mondat, amit Bécs városának szocialista polgármestere mondott halálakor: „Ennek az asszonynak igazán volt szíve a nép számára." Leányaitól pedig csak azt várja, amit ötven évvel ezelőtt kötött a lelkükre: „Legyünk Isten használható eszközei."